

Przedsiębiorstwo Finanse &

KWARTALNIK Nr 4 (23)

2018

ISSN 2084-1361

Rada Programowa:

*Aleksander Bondar (Białoruś),
Jacek Cukrowski (Polska),
Edward Hościłowicz (Polska),
Jüri Martin (Estonia),
Ludmila Niekharosheva (Białoruś),
Nina Siemieniuk (Polska),
Steven T. Yen (USA).*

*Maret Branten (Estonia),
Wojciech Florkowski (USA),
Vaclovas Lakis (Litwa),
Kazimierz Meredyk (Polska),
Ahmet Ozturk (Turcja),
Józef Szablowski (Polska),*

Zespół Redakcyjny:

Dorota Sokołowska – **redaktor naczelna**

Anna Iwacewicz-Orłowska – **zastępca redaktor naczelnej**

Redaktorzy tematyczni:

Anna Iwacewicz-Orłowska – ekonomia

Elżbieta Orechwa-Maliszewska – finanse, przedsiębiorstwo

Wojciech Tarasiuk – finanse, bankowość

Marzena Filipowicz-Chomko – redaktor statystyczny

Aniela Staszewska – redaktor językowy (język angielski)

ISSN 2084-1361

e-ISSN 2451-232X

Wersja papierowa Czasopisma jest wersją pierwotną.

Strona internetowa Czasopisma: <http://pif.wsfiz.edu.pl/index.php/pl/>

© Copyright by Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2018.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Publikowanie lub kopiowanie w części lub w całości wyłącznie za zgodą Wydawcy.

Recenzenci:

prof. dr hab. Vaclovas Lakis, Uniwersytet w Wilnie

dr hab. Krzysztof Borowski, prof. SGH

dr hab. Maciej Cieślukowski, prof. nadzw. UEP

dr hab. Anna Gardocka - Jałowiec, prof. UwB

dr hab. Ryszard Kata, prof. UR

dr hab. Mirosława Kozłowska-Burdziak, prof. UwB

dr hab. Barbara Kryk, prof. US

dr hab. Marek Kunasz, prof. US

dr hab. Andrzej Letkiewicz, prof. UG

dr hab. Aleksander Maksimczuk, prof. UwB

dr hab. Ewa Wanda Maruszewska, prof. UE w Katowicach

dr hab. Grażyna Michalczuk, prof. UwB

dr hab. Danuta Miłaszewicz, prof. US

dr hab. Teresa Miś, prof. UR

dr hab. Marta Nowak, prof. UE we Wrocławiu

dr hab. Błażej Prusak, prof. PG

dr hab. Nina Siemieniuk, prof. UwB

dr hab. Piotr Szczypa, prof. PWSZ w Koninie

dr hab. Alina Szewc-Rogalska, prof. UR

dr hab. Elżbieta Wojnicka-Sycz, prof. UG

dr hab. Magdalena Ziolo, prof. US

dr Joanna Omieciuch, UPH w Siedlcach

Skład komputerowy: Mariusz Dawidziuk

Projekt okładki: Marta Dawidziuk

Korekta językowa: Joanna Omieciuch (*język polski*)

Korekta językowa: Aniela Staszewska (*język angielski*)

Kwartalnik Wydziału Nauk Ekonomicznych Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, ul. Ciepła 40, 15-472 Białystok, tel. 85 678 58 01.

Nakład 150 egz.

Druk i oprawa:

Drukarnia Cyfrowa - Partner Poligrafia

ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

tel./fax: (85) 653-78-04

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

Dorota Czerwińska-Kayzer, Joanna Florek

ZRÓŻNICOWANIE EFEKTYWNOŚCI W BRANŻY PRODUKUJĄCEJ PASZE I KARME DLA ZWIERZĄT	5
--	---

Damian Łazarczyk

KONCEPCJA PRAWDZIWEGO I JASNEGO OBRAZU W POLITYCE BILANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTWA	17
--	----

Anna Nowacka

SPOŁECZNA AKTYWNOŚĆ BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH JAKO PRZESŁANKA WYBORU BANKU PRZEZ KLIENTÓW	29
--	----

Agnieszka Paluch-Dybek

ZALETY I WADY SYSTEMÓW INFORMATYCZNYCH NA PRZYKŁADZIE PROGRAMU KSIĘGOWOŚĆ OPTIVUM	45
--	----

Robert Piechota

RYZYKO KREDYTOWE OBLIGACJI KORPORACYJNYCH NOTOWANYCH NA RYNKU CATALYST	55
---	----

Łukasz Siemieniuk, Adam Gardocki, Nina Siemieniuk

WYBRANE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA SYSTEMÓW INFORMATYCZNYCH W FINANSACH I RACHUNKOWOŚCI	69
--	----

Grzegorz Zimon

BENCHMARKING W BRANŻOWEJ GRUPIE ZAKUPOWEJ	79
---	----

MISCELLANEA

Bartosz Gościński

ROLA DOKUMENTU „DOBRE PRAKTYKI SPÓŁEK NOTOWANYCH NA GPW 2016” W OGRANICZANIU PROBLEMU AGENCJI	91
--	----

Marcin Sołtysik

KSIĘGOWY – INTERDYSCYPLINARNY ZAWÓD	103
---	-----

Dorota Czerwińska-Kayzer, Joanna Florek**

ZRÓŻNICOWANIE EFEKTYWNOŚCI W BRANŻY PRODUKUJĄCEJ PASZE I KARMĘ DLA ZWIERZĄT

Wprowadzenie

Branża paszowa jest zaliczana do przemysłu spożywczego, ale jako jedna z nielicznych w tym dziale gospodarki wyraźnie się odróżnia. Jej odmienność wynika przede wszystkim z rodzaju wytwarzanych produktów, które nie są bezpośrednio konsumowane przez człowieka, lecz są przeznaczone do żywienia zwierząt zarówno gospodarskich, jak i domowych. Potrzeby człowieka zaspokajane są zatem pośrednio. Początkowo branża paszowa traktowana była jako jedna grupa przedsiębiorstw produkujących pasze i karmę dla zwierząt. W 2007 roku na skutek dostosowania statystyki europejskiej, w tym także polskiej, do standardów obowiązujących w klasyfikacji Organizacji Narodów Zjednoczonych, nastąpił jej podział na dwie klasy, tj. przedsiębiorstwa produkujące pasze dla zwierząt gospodarskich i przedsiębiorstwa produkujące karmę dla zwierząt domowych. Wprowadzone zmiany w podziale działalności gospodarczych miały na celu poprawę jakości klasyfikacji w kontekście prezentowanej rzeczywistości gospodarczej, wynikającej z rozwoju nowych technologii produkcji i rodzajów działalności oraz szybkiego tempa zmian ekonomicznych i gospodarczych zachodzących we wszystkich obszarach gospodarki. Oznacza to, że nowo wydzielone działalności gospodarcze różniły się pod względem wytwarzanych dóbr oraz ich technologii produkcji. Na tej podstawie można założyć, że między wyróżnionymi klasami przedsiębiorstw występują również różnice w osiągniętych rezultatach, w tym w efektach finansowych.

** Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Katedra Finansów i Rachunkowości.*

Publikacja została przygotowana w ramach badań Obszaru 5 Programu Wieloletniego Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2016-2020 pn. „Zwiększanie wykorzystania krajowego białka paszowego dla produkcji wysokiej jakości produktów zwierzęcych w warunkach zrównoważonego rozwoju”.

Celem artykułu jest przedstawienie i ocena efektywności finansowej w branży produkującej pasze i karmę dla zwierząt w ujęciu klasowym.

Pojęcie i pomiar efektywności

Efektywność uznawana jest jako kompleksowa miara sprawności i skuteczności gospodarowania, która może być odnoszona zarówno do pojedynczego przedsiębiorstwa, gałęzi przemysłu, jak i do całej gospodarki. Efektywność, będąc kategorią ekonomiczną, służy przede wszystkim jako kryterium oceny działalności przedsiębiorstwa, ale także wykorzystywana jest do określenia szans rozwojowych podmiotów gospodarczych¹. W literaturze przedmiotu spotyka się różne ujęcia definicyjne efektywności oraz kryteria jej klasyfikowania. Wyróżnia się m.in.: efektywność techniczną, dochodową, kosztową, organizacyjną, finansową², stąd też trudno podać jej jednoznaczną definicję³. W odniesieniu do oceny przedsiębiorstwa najczęściej rozumiana jest jako relacja między zakresem realizowanego celu, osiągniętego efektu, a sumą poniesionych nakładów⁴. Przez efekt rozumie się określony rodzaj skutku spowodowany działalnością gospodarczą przedsiębiorstwa. Do niedawna dominował pogląd, że takim efektem jest zysk, stąd pomiar efektywności finansowej opierał się na tym parametrze⁵. W ostatnich latach zainteresowanie skierowano na rzeczywiste przepływy środków pieniężnych, dlatego zaczęto mierzyć efektywność uwzględniając gotówkę operacyjną. Z kolei od strony nakładu, efektywność może być mierzona w zależności od wykorzystanego zasobu materialnego (np. kapitału własnego, majątku) lub kapitału intelektualnego⁶.

Efektywność rozumiana jako relacja efektu do nakładu odnosi się do klasycznej zasady racjonalnego gospodarowania formułowanej w dwóch wariantach: wydajnościowym (maksymalizacja efektu) i oszczędnościowym (minimalizacja nakładu)⁷. Obecnie efektywność rozpatrywana w kontekście finansowym coraz częściej sprowadza się do oceny możliwości kreowania wartości

¹ A. Rutkowska, *Teoretyczne aspekty efektywności – pojęcie i metody pomiaru*, „The Journal of Management and Finance” 2013, nr 1(4), s. 439-453.

² M. Capiga, *Finanse banków*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011, s. 45.

³ A. Jaki, *Paradygmat efektywności w zarządzaniu*, „Przegląd Organizacji” 2011, nr 4, s. 3-6.

⁴ G. Karmowska, *Wybrane metody ilościowe w badaniu efektywności ekonomicznej przedsiębiorstwa*, w: *Wartość jako kryterium efektywności*, red. T. Dudycz, Wydawnictwo Indygo Zahir Media, Wrocław 2008, s. 9-16.

⁵ T. Dudycz, *Pomiar efektywności przedsiębiorstwa w stosunku do zainwestowanego kapitału*, „Rachunkowość” 2001, nr 4, s. 242-248.

⁶ M. Sierpińska, T. Jachna, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 2007, s. 102.

⁷ R. Matwiejczuk, *Efektywność – próba interpretacji*, „Przegląd Organizacji” 2000, nr 11, s. 27-31.

przedsiębiorstwa oraz realizacji jego celów finansowych. E.A. Helfert⁸ koncepcję tę formułuje następująco „gospodarowanie wybranymi zasobami na szczeblu strategicznym powinno odbywać się w taki sposób, by z upływem czasu wytworzyć wartość ekonomiczną, zapewniając nie tylko pokrycie, ale i godziwy zwrot z poniesionych nakładów, nie przekraczając jednocześnie poziomu ryzyka akceptowanego przez właścicieli”⁹. Kierowanie się efektywnością, jako kryterium podejmowania decyzji w przedsiębiorstwie, jest akceptowane jako podstawa warunkująca przetrwanie i rozwój przedsiębiorstw oraz maksymalizację korzyści właścicieli¹⁰. Tak rozumianą efektywność finansową można oceniać w różny sposób. W teorii finansów nie określono dotychczas jednoznacznie jednej metody, która obiektywnie przedstawiłaby sprawne i skuteczne wykorzystanie zasobów, zapewniając zadawalające korzyści dla właścicieli. Powszechnie wykorzystywaną metodą pomiaru efektywności finansowej jest analiza wskaźnikowa, a wybór wskaźników podyktowany jest celem badania¹¹. Można ją ocenić, stosując wskaźniki z różnych obszarów analizy finansowej, tj. rentowności, opłacalności, wydajności gotówkowej oraz sprawności. Taka wielowymiarowość problemu utrudnia ocenę. Z tego względu Grzesiak¹² podkreśla, że analiza efektywności dokonana na podstawie wskaźników finansowych powinna być wsparta metodami decyzyjnymi lub taksonomicznymi. Użytecznym narzędziem do oceny efektywności finansowej może być cecha syntetyczna (syntetyczny miernik rozwoju), którą konstruuje się jako funkcję rzeczywistą z bezpośrednio obserwowalnych cech prostych reprezentujących istotne elementy i powiązania złożonego zjawiska¹³.

Material i metodyka badań

Materiałami źródłowymi do przeprowadzenia niniejszej analizy były niepublikowane sprawozdania finansowe za lata 2011-2015, w układzie branż sektora przemysłu spożywczego według Polskiej Klasyfikacji Działalności,

⁸ A.E. Helfert, *Techniki analizy finansowej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004, s. 56.

⁹ J. Kulawik, *Efektywność finansowa w rolnictwie. Istota, pomiar i perspektywy*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2008, nr 22, s. 33.

¹⁰ E. Mioduchowska-Jaroszewicz, *Pomiar efektywności działania w sektorze budowlanym w latach 2002-2005*, w: *Wartość jako kryterium efektywności*, red. T. Dudycz, Wydawnictwo Indygo Zahir Media, Wrocław 2011, s. 28.

¹¹ M. Capiga, *Finanse banków ...*, op. cit., s. 46.

¹² S. Grzesiak, *Metody ilościowe w badaniu efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw*, „Rozprawy i studia Uniwersytet Szczeciński”, t. 266/1997, s. 34.

¹³ D. Czerwińska-Kayzer, J. Florek, J. Stanisławska, *Zastosowanie metody TOPSIS w ocenie sytuacji finansowej przemysłu spożywczego*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2013, nr 2, s. 22.

pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego¹⁴. Układ ten umożliwił przeprowadzenie oceny łącznie w 26 branżach sektora przemysłu spożywczego. Zróżnicowanie efektywności poszczególnych branż sektora przemysłu spożywczego oceniono za pomocą syntetycznego miernika skonstruowanego przy zastosowaniu metody TOPSIS (ang. Technique for Order Preference by Similarity to an Ideal Solution)¹⁵. Wartość miernika syntetycznego efektywności dla branż sektora przemysłu spożywczego wyznaczono w pięciu etapach¹⁶. W I etapie dokonano wyboru cech prostych, opisujących efektywność finansową na podstawie przesłanek merytorycznych i statystycznych. Do konstrukcji syntetycznego miernika efektywności finansowej branż sektora przemysłu spożywczego zaproponowano 20 potencjalnych wskaźników finansowych, opisujących efektywność szeroko rozumianą. Opierając się na analizach statystycznych, wyeliminowano zmienne silnie skorelowane. Ostatecznie do analizy przyjęto 7 cech prostych: rentowność kapitału własnego, rentowność operacyjną aktywów, opłacalność sprzedaży, wydajność gotówkową sprzedaży, wskaźnik globalnego obrotu aktywami, wskaźnik płynności bieżącej, wskaźnik dynamiki przychodów ze sprzedaży. W kolejnym etapie ujednolicono charakter cech oraz sprowadzono ich wartości do porównywalności, stosując procedurę unitaryzacji. Opierając się na ujednoliconych (wystandaryzowanych) wartościach cech prostych, obliczono odległości euklidesowe poszczególnych branż od wzorca i antywzorca rozwoju. Ostatecznie wyznaczono wartość syntetycznego miernika efektywności dla branż sektora przemysłu spożywczego, który przyjmuje wartości z przedziału (0, 1). Większa wartość miernika świadczy o lepszej efektywności branży, z kolei wartość bliska 0 jest charakterystyczna dla branży o gorszej efektywności¹⁷.

Efektywność przedsiębiorstw produkujących pasze i karmę dla zwierząt

W artykule do przedstawienia różnic pomiędzy klasami branży paszowej pod względem efektywności wykorzystano 7 wskaźników finansowych, których średnie wielkości w latach 2011-2015 przedstawiono w tabeli 1.

¹⁴ Niepublikowane dane Głównego Urzędu Statystycznego 2011-2015: F-02, statystyczne sprawozdanie finansowe, produkcja artykułów spożywczych, produkcja napojów, GUS, Warszawa 2012-2016.

¹⁵ C. L. Hwang, K. Yoon, *Multiple attribute decision making, Methods and applications*, Springer 1981, s. 12.

¹⁶ J. Stanisławska, J. Florek, *Efektywność finansowa branż przemysłu spożywczego w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2013, nr 15(4), s. 377.

¹⁷ D. Czerwińska-Kayzer, J. Florek, J. Stanisławska, *Zastosowanie metody TOPSIS...*, op. cit., s. 23.

Tabela 1. **Wielkości wskaźników efektywności w branży produkującej pasze i karmę dla zwierząt w latach 2011-2015**

Wskaźniki	2011	2012	2013	2014	2015
Przedsiębiorstwa produkujące pasze i karmę dla zwierząt					
ROE (%)	17,3	21,2	19,3	15,5	12,8
ROA _o (%)	12,7	13,5	13,3	11,0	9,1
OS (%)	105,1	105,2	105,7	105,0	104,0
RA	2,6	2,8	2,5	2,4	2,3
WGS (%)	4,8	5,2	5,5	5,1	4,9
QR	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7
DPS (%)	19,0	16,0	-0,1	2,0	4,7
Przedsiębiorstwa produkujące pasze dla zwierząt gospodarskich					
ROE (%)	13,1	16,7	16,3	14,4	11,6
ROA _o (%)	9,8	11,3	11,8	10,3	8,4
OS (%)	103,7	104,1	104,8	104,3	103,4
RA	2,7	2,9	2,7	2,6	2,5
WGS (%)	3,8	4,2	4,7	4,6	4,2
QR	1,5	1,6	1,7	1,9	2,0
DPS (%)	23,6	16,4	-1,6	2,1	3,5
Przedsiębiorstwa produkujące karmę dla zwierząt domowych					
ROE (%)	40,7	43,9	32,8	20,0	16,8
ROA _o (%)	27,1	24,0	19,6	13,2	11,4
OS (%)	114,2	112,4	111,2	109,2	107,4
RA	2,3	2,2	2,0	1,6	1,6
WGS (%)	10,7	11,4	10,1	8,1	8,5
QR	1,3	1,3	1,2	1,0	1,1
DPS (%)	-2,9	13,8	9,4	1,7	11,0

Źródło: opracowanie własne

Pierwszą cechą, charakteryzującą efektywność finansową w niniejszej analizie, była rentowność kapitału własnego (ROE), która w branży produkującej pasze i karmę dla zwierząt w latach 2011-2015 kształtowała się od 12,8% do 21,2%. Wyższą rentowność kapitału własnego obserwuje się w przedsiębiorstwach produkujących karmę dla zwierząt domowych, bo wynosiła ona od 16,8% w 2015 roku do 43,9% w 2012 roku. Z kolei w klasie przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt gospodarskich wahała się od 11,6% w 2011 roku do 16,7% w 2012 roku. Sytuacja ta była spowodowana wyższymi zyskami generowanymi w przedsiębiorstwach produkujących karmę dla zwierząt domowych. Warto podkreślić, że stopa zwrotu z kapitału własnego w całej branży od 2012 roku systematycznie obniżała się. Przyczyną zaistniałej sytuacji był wzrost kosztów produkcji (surowców) i relatywnie niższy wzrost cen sprzedawanych produktów. W analizowanym okresie zmniejszyła się o 8,4 p.p. Wolniejszy spadek obserwuje się w klasie przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt gospodarskich, wyniósł on 5,1 p.p.

Czynnikiem wpływającym na poziom stopy zwrotu z kapitału własnego jest między innymi rentowność zaangażowanego majątku. Chcąc wyeliminować skutki polityki doboru źródeł finansowania w niniejszej pracy, zastosowano wskaźnik rentowności operacyjnej aktywów¹⁸. Z danych wynika, że rentowność ta w przedsiębiorstwach produkujących pasze, kształtowała się w przedziale od 9,1% do 13,5%. Kierunek zmian tego wskaźnika był podobny do kierunku wytyczonego przez stopę zwrotu kapitału własnego. Zmiana była jednak zdecydowanie niższa. W branży ogółem wynosiła 4,4 p.p., z kolei w przedsiębiorstwach produkujących pasze dla zwierząt gospodarskich 2,9 p.p., a w przedsiębiorstwach produkujących karmę dla zwierząt domowych 11,4 p.p.

Działalność gospodarcza opiera się przede wszystkim na pokryciu kosztów operacyjnych. W przedsiębiorstwach produkujących pasze i karmę stanowią one ponad 97% wszystkich kosztów¹⁹. W związku z tym w niniejszej analizie kolejną cechą charakteryzującą efektywność była opłacalność sprzedaży (OS). W przedsiębiorstwach produkujących pasze wskaźnik ten kształtował się na wyrównanym poziomie – średnio 105%. W podziale na klasy był on wyższy w przedsiębiorstwach produkujących karmę dla zwierząt domowych, kształtował się od 114,2% w 2011 r. do 107,4% w 2015 r. W klasie produkującej pasze dla zwierząt gospodarskich wahał się od 104,8% w 2013 r. do 103,4 w 2015 r. Oznacza to, że produkcja pasz w obu klasach była w badanym okresie działalnością opłacalną, przy czym wyraźnie wyższa była w przedsiębiorstwach produkujących karmę dla zwierząt domowych.

Wskaźniki rentowności pozwalają ocenić efektywność w kontekście zasady memoriałowej. Przedsiębiorstwa, by mogły trwale kontynuować działalność, muszą także generować dodatnie przepływy pieniężne, które traktowane są jako kolejne istotne źródło wartości dla firmy. Dlatego uzupełnieniem memoriałowej analizy efektywności w niniejszej pracy była wydajność gotówkowa (WGS), będąca relacją operacyjnych przepływów pieniężnych do przechodów ze sprzedaży²⁰. Wielkości miernika wskazują na utrzymanie przez przedsiębiorstwa paszowe gotówki, która umożliwia zachowanie zasady samofinansowania oraz możliwość swobodnego kontynuowania prowadzonej działalności (tabela 1).

¹⁸ D. Czerwińska-Kayzer, *Zróżnicowanie efektywności finansowej w Regionalnych Dyrekcjach Lasów Państwowych w roku 2011*, „Sylwan” 2014, nr 158(3), s. 164.

¹⁹ D. Czerwińska-Kayzer, *Struktura kosztów rodzajowych przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt w porównaniu do przedsiębiorstw przemysłu spożywczego*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, nr 2 (127), s. 99.

²⁰ J. Stanisławska, J. Florek, *Efektywność finansowa branż przemysłu spożywczego w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2013, nr 15 (4), s. 375.

Przedsiębiorstwo, by mogło kontynuować efektywną działalność w długim okresie, musi posiadać odpowiedni poziom zabezpieczenia spłaty zobowiązań bieżącymi aktywami o dużym stopniu płynności. W związku z tym do konstrukcji syntetycznego miernika użyto wskaźnika płynności bieżącej (QR). Z danych przedstawionych w tabeli 1 wynika, że w badanym okresie w branży paszowej ogółem wskaźnik ten przyjmował wielkości od 1,5 do 1,7, czyli mieścił się w przyjmowanych normach. Warto zauważyć, iż w klasie przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt domowych obserwuje się niekorzystne zjawisko wskazujące na problemy z utrzymaniem płynności finansowej. Z innych badań Autorek wynika, że przyczyną takiej sytuacji był wzrost poziomu należności o 180% w 2015 roku w stosunku do 2010 roku²¹.

Ważnym elementem efektywności jest także sprawność działania, czyli zdolność do efektywnego wykorzystania posiadanego majątku. Podstawową miarą tej zdolności jest wskaźnik rotacji aktywów ogółem (RA). Z uzyskanych danych wynika, że działalność przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt jest branżą nisko kapitałochłonną. Wskaźnik obrotu w tej branży w latach 2011-2015 kształtował się od 2,3 do 2,8.

W układzie klas lepiej posiadanym majątkiem gospodarowały przedsiębiorstwa produkcji paszy dla zwierząt gospodarskich. Wynika to ze specyfiki prowadzonej działalności, która oparta jest na względnie prostej linii technologicznej. Warto zwrócić uwagę, że w klasie przedsiębiorstw produkujących karmę dla zwierząt domowych obserwuje się spowolnienie obrotu posiadanym majątkiem. To niekorzystne zjawisko spowodowane było między innymi obniżeniem rotacji należności, co także przełożyło się na problemy z utrzymaniem płynności finansowej²².

Dopełnieniem oceny efektywności w przeprowadzonych badaniach była analiza dynamiki wzrostu sprzedaży (DPS), która odzwierciedla pozycję i potencjał możliwości rozwoju przedsiębiorstw. Z niniejszej analizy wynika, że w pierwszych dwóch latach przychody ze sprzedaży wzrosły o 19% w 2011 roku i 16% w 2012 roku. W roku 2013 nastąpił gwałtowny spadek przychodów ze sprzedaży, co mogło być następstwem większej konkurencyjności na rynku. W kolejnych latach sytuacja ustabilizowała się, co spowodowało powolne wzrosty przychodów ze sprzedaży. Warto podkreślić, że wskaźnik wzrostu sprzedaży był zróżnicowany w obu klasach. W klasie przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt gospodarskich kierunek zmian przychodów ze sprzedaży

²¹ D. Czerwińska-Kayzer, A. Bieniasz, *Ocena efektywności ekonomicznej branży paszowej w Polsce w latach 2010-2015*, „Roczniki Naukowe SERiA”, nr XIX, zeszyt 1/2017, s. 22.

²² D. Czerwińska-Kayzer, A. Bieniasz, *Ocena efektywności ekonomicznej ...*, op. cit., s. 22.

był podobny jak w całej grupie, tj. w pierwszych dwóch latach obserwuje się wzrost odpowiednio o 23,4% i 16,4%, następnie spadek o 1,6% i w kolejnych latach ponownie powolny wzrost. Z kolei w klasie produkującej karmę dla zwierząt domowych w pierwszym roku wystąpił spadek przychodów ze sprzedaży o 2,9%, a w następnych latach wskaźnik dynamiki przychodów wahał się od 1,7% w 2014 r. do 13,8 w 2012 r. Przedstawiona sytuacja wyraźnie wpływa na ogólną efektywność finansową badanej branży.

Pozycja przedsiębiorstw produkujących pasze i karmę dla zwierząt w przemyśle spożywczym

W celu przeprowadzenia syntetycznej oceny efektywności finansowej w branży paszowej wykorzystano klasyczną metodę TOPSIS. Wyznaczone przy jej zastosowaniu wartości użytych wskaźników pozwoliły określić statystyki opisowe dla przemysłu spożywczego oraz wartości miernika syntetycznego dla klas branży produkującej pasze i karmę dla zwierząt.

Na podstawie otrzymanych wyników stwierdzono znaczne zróżnicowanie pomiędzy badanymi klasami pod względem efektywności finansowej. Ogólnie lepszą efektywnością charakteryzowała się klasa produkująca karmę dla zwierząt domowych. Wartość wskaźnika syntetycznego w badanym okresie wahała się od 0,54 w 2014 r. do 0,60 w 2015 r. i była wyższa od średniej w przemyśle spożywczym (tabela 2). Oznacza to, że przedsiębiorstwa produkujące karmę dla zwierząt domowych należą do podmiotów o wysokiej efektywności i pod tym względem można zaliczyć je do liderów w przemyśle spożywczym. W latach 2011-2013 zajmowały 2. i 3. pozycję wśród wszystkich klas przemysłu spożywczego (tabela 2). Z kolei w latach 2014 i 2015 efektywność pogorszyła się, ale wartość wskaźnika nadal była powyżej średniej. W tych latach klasa ta uplasowała się na 7. i 13. pozycji, co wskazuje, że przeszerzegowana została do grupy tzw. średniaków. Pogorszenie efektywności w ujęciu finansowym w tym okresie było następstwem obniżenia rentowności, opłacalności, wydajności gotówkowej i spowolnienia obrotu majątkiem.

Klasa przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt gospodarskich cechowała się niższą efektywnością finansową niż klasa przedsiębiorstw produkujących karmę dla zwierząt domowych i przez cały okres przynależała do tzw. grupy średniaków. Zajmowała od 4. do 9. pozycji wśród 26 klas przemysłu spożywczego. Wartość miernika syntetycznego w tej klasie zwiększała się przez cały okres badawczy i w 2015 roku wynosiła 0,63. Oznacza to poprawę efektywności w ujęciu finansowym, która była następstwem lepszego zarządzania majątkiem, utrzymania płynności finansowej, poprawy wydajności gotów-

kowej i opłacalności produkcji. Należy także nadmienić, że niekorzystne obniżenie wskaźnika rentowności nie było tak duże, jak w klasie produkującej karmę dla zwierząt domowych.

Tabela 2. Wartości syntetycznego miernika oceny efektywności finansowej dla klas przedsiębiorstw produkujących pasze i karmę dla zwierząt i jego statystyki opisowe

Wyszczególnienie	2011		2012		2013		2014		2015	
	Wartość miernika	Pozycja w roku	Wartość miernika	Pozycja w roku	Wartość miernika	Pozycja w roku	Wartość miernika	Pozycja w roku	Wartość miernika	Pozycja w roku
Produkcja pasz dla zwierząt gospodarskich	0,407	8	0,442	4	0,469	7	0,530	9	0,638	8
Produkcja karmy dla zwierząt domowych	0,554	3	0,577	2	0,582	2	0,548	7	0,602	13
Przemysł spożywczy										
Średnia	0,367		0,372		0,394		0,462		0,585	
Minimum	0,170		0,168		0,177		0,219		0,205	
Maksimum	0,645		0,652		0,617		0,653		0,779	

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Efektywność jest podstawowym kryterium podejmowania decyzji gospodarczych, a jej uzyskiwanie warunkuje wzrost korzyści dla właściciela oraz rozwój samego przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwa branży paszowej w badanym okresie charakteryzowały się dobrą efektywnością, co potwierdzają relatywnie wysokie wielkości wskaźników rentowności, wydajności gotówkowej i opłacalności.

Efektywność branży paszowej w latach 2011-2015 w układzie klas była wyraźnie zróżnicowana. Generalnie niższą efektywnością charakteryzowała się klasa przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt gospodarskich, zwłaszcza w świetle miar rentowności, obciążenia przychodów kosztami operacyjnymi i wydajności gotówkowej. Poprawy efektywności zarządzający w przedsiębiorstwach tej klasy powinni poszukiwać w sferze zaopatrzenia w surowce, by w przyszłości mógł nastąpić wzrost opłacalność sprzedaży. Z kolei w klasie przedsiębiorstw produkujących karmę dla zwierząt domowych, mimo dobrej kondycji finansowej, wyższej efektywności należałoby upatrywać w sprawniejszym zarządzaniu majątkiem oraz w poprawie płynności finansowej.

Bibliografia

- Capiga M., *Finanse banków*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011.
- Czerwińska-Kayzer D., *Zróżnicowanie efektywności finansowej w Regionalnych Dyrekcjach Lasów Państwowych w roku 2011*, „Sylwan” 2014, nr 158(3), s. 163-172.
- Czerwińska-Kayzer D., Florek J., Stanisławska J., *Zastosowanie metody TOPSIS w ocenie sytuacji finansowej przemysłu spożywczego*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2013, nr 2, s. 22-37.
- Czerwińska-Kayzer D., *Struktura kosztów rodzajowych przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt w porównaniu do przedsiębiorstw przemysłu spożywczego*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, nr 2(127), s. 97-107.
- Czerwińska-Kayzer D., Bieniasz A., *Ocena efektywności ekonomicznej branży paszowej w Polsce w latach 2010-2015*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2017, nr XIX, zeszyt 1, s. 20-26.
- Dudycz T., *Pomiar efektywności przedsiębiorstwa w stosunku do zainwestowanego kapitału*, „Rachunkowość” 2001, nr 4, s. 242-248.
- Grzesiak S., *Metody ilościowe w badaniu efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw*, „Rozprawy i studia Uniwersytet Szczeciński”, t. 266/1997.
- Hwang C. L., Yoon K., *Multiple attribute decision making, Methods and applications*, Springer 1981.
- Helfert A. E., *Techniki analizy finansowej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
- Jaki A., *Paradygmat efektywności w zarządzaniu*, „Przegląd Organizacji” 2011, nr 4, s. 3-6.
- Karmowska G., *Wybrane metody ilościowe w badaniu efektywności ekonomicznej przedsiębiorstwa*, w: *Wartość jako kryterium efektywności*, red. T. Dudycz, Wydawnictwo Indygo Zahir Media, Wrocław 2008, s. 9-16.
- Kulawik J., *Efektywność finansowa w rolnictwie. Istota, pomiar i perspektywy*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2008, nr 22, s. 33-53.
- Matwiejczuk R., *Efektywność – próba interpretacji*, „Przegląd Organizacji” 2000, nr 11, s. 27-31.
- Mioduchowska-Jaroszewicz E., *Pomiar efektywności działania w sektorze budowlanym w latach 2002-2005*, (w:) *Wartość jako kryterium efektywności*, red. T. Dudycz, Wydawnictwo Indygo Zahir Media, Wrocław 2011, s. 27-32.
- Niepublikowane dane Głównego Urzędu Statystycznego 2011-2015: F-02, statystyczne sprawozdanie finansowe, produkcja artykułów spożywczych, produkcja napojów, GUS, Warszawa, 2012-2016.
- Rutkowska A., *Teoretyczne aspekty efektywności – pojęcie i metody pomiaru*, „The Journal of Management and Finance” 2013, nr 1(4), s. 439-453.
- Sierpińska M., Jachna T., *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 2007.
- Stanisławska J., Florek J., *Efektywność finansowa branż przemysłu spożywczego w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2013, nr 15 (4), s. 374-379.

Streszczenie

W klasyfikacji PKD przedsiębiorstwa branży paszowej podzielone są na dwie klasy działalności gospodarczej, różniące się m.in. wytwarzanymi produktami, tj. produkcję paszy dla zwierząt gospodarskich i produkcję karmy dla zwierząt domowych. Celem artykułu jest przedstawienie i ocena efektywności finansowej w branży produkującej pasze i karmę dla zwierząt w ujęciu klasowym. Do przeprowadzenia analizy wykorzystano niepublikowane dane finansowe sektora przemysłu spożywczego w ujęciu branżowym w latach 2011-2015. Zróżnicowanie efektywności finansowej poszczególnych branż sektora przemysłu spożywczego oceniono za pomocą syntetycznego miernika skonstruowanego przy zastosowaniu metody TOPSIS. Do konstrukcji miernika syntetycznego przyjęto następujące wskaźniki finansowe: rentowność kapitału własnego, rentowność operacyjną aktywów, opłacalność sprzedaży, wydajność gotówkową sprzedaży, wskaźnik globalnego obrotu aktywami, płynność bieżącą i wskaźnik dynamiki przychodów ze sprzedaży. Przeprowadzone badania wykazały wyraźne zróżnicowanie efektywności między klasami branży

paszowej. Niższą efektywnością finansową charakteryzowały się przedsiębiorstwa produkujące pasze dla zwierząt gospodarskich, zwłaszcza w świetle miar rentowności, obciążenia przychodów kosztami operacyjnymi i wydajności gotówkowej. Jej poprawy zarządzający w tej klasie powinni poszukiwać w sferze zaopatrzenia. Z kolei w klasie przedsiębiorstw produkujących karmę dla zwierząt domowych wyższej efektywności należałoby szukać w sprawniejszym zarządzaniu majątkiem oraz w poprawie płynności finansowej.

DIFFERENTIATION OF EFFECTIVITY IN THE FEED INDUSTRY

Summary

In Polish Classification of Activities the feed industry branch is divided into two classes of economy activity, which differ by generated products. It involves prepared feeds for farm animals and manufacture of prepared pet foods. The research assume, that between introduced classes appear differences in financial efficiency. The aim of the study was to assess financial efficiency in branch of animal feed production and pet food production. The study was conducted based on unpublished data of the Main Statistical Office in years 2011-2015. Variation in financial efficiency in individual branches of the food industry sector was assessed using a synthetic measure constructed using the classic TOPSIS method. In order to construct the synthetic measure of financial efficiency in branches of food industry sector financial indicators were adopted, such as: return on equity, return on operating assets, efficiency of sales, quality of sales ratio, global assets turnover, current liquidity, indicator of dynamics of sales revenue. These research indicate, that financial efficiency in branches of the feed industry in terms of classes was varied. Generally lower efficiency was observed for enterprises producing prepared feeds for farm animals, particularly in terms of measures of returns, cash flow efficiency and efficiency measured by burdening of revenue with operating costs. The situation of this class over a longer period is relatively more stable in comparison to the class of enterprises producing pet foods. In the enterprises producing pet foods the rise of the efficiency should be searched in more capable assets management and liquidity improvement.

KONCEPCJA PRAWDZIWEGO I JASNEGO OBRAZU W POLITYCE BILANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTWA

Wprowadzenie

Rachunkowość finansowa jest systemem informacyjno-kontrolnym, który opracowuje i dostarcza informacji o przebiegu działalności gospodarczej przedsiębiorstwa i jego dokonaniach. Zatem jest to system kreacji obrazu sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego. Filozofia rachunkowości jest immanentnie związana z koncepcją prawdziwego i jasnego obrazu. Swoją genezę ma w etycznym podejściu nie tylko do wykonywania zawodu księgowego. Wiarygodność informacji generowanych w systemie zależy od stopnia przestrzegania zasad rachunkowości i jakości przyjętej polityki bilansowej.

Produktem rachunkowości finansowej jest sprawozdanie finansowe. Zgodnie z § 46 Założeń koncepcyjnych Międzynarodowych Standardów Rachunkowości¹, sprawozdanie finansowe opisuje się często jako przedstawiające „prawdziwy i rzetelny obraz” sytuacji finansowej, wyników działalności i zmian sytuacji finansowej jednostki lub jako „prezentujący je rzetelnie”. Posiadanie przez sprawozdanie finansowe podstawowych cech jakościowych i zastosowanie właściwych standardów rachunkowości zwykle sprawia, że sporządzone sprawozdanie przekazuje to co powszechnie rozumie się pod pojęciem „prawdziwego i rzetelnego obrazu” lub „rzetelnej prezentacji informacji”.

Celem artykułu jest analiza tworzenia obrazu działalności gospodarczej w świetle koncepcji „*true and fair view*” w polityce rachunkowości jednostki gospodarczej. Autor próbuje odpowiedzieć na pytanie: w jaki sposób ta nad-

* Uniwersytet Szczeciński w Szczecinie, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Katedra Rachunkowości i Controllingu.

¹ Założenia koncepcyjne MSR [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) obejmujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Interpretacje według stanu na dzień 1. stycznia 2007 r. Tom I.* International Accounting Standards Board, SKwP, Warszawa 2007, s. 58.

rzędna zasada rachunkowości wpływa na system rachunkowości w przedsiębiorstwie? Podstawą badania i oceny są akty prawne z zakresu prawa bilansowego i prawa podatkowego oraz literatura z nauki rachunkowości finansowej.

Tabela 1. **Cechy prawdziwego i jasnego obrazu**

Cechy prawdziwego obrazu	Charakterystyka	Cechy jasnego obrazu	Charakterystyka
Wiarygodność	Informacje wiernie odzwierciedlają rzeczywistość i są wolne od błędów. Treść ma przewagę nad formą.	Dokładność	Informacje są precyzyjne i kompletne.
Neutralność	Oznacza rezygnację z uznania z góry założonego rezultatu działalności (wyniku finansowego). Informacje są przygotowywane i prezentowane bezstronnie.	Łatwość rozumienia	Zakłada, że użytkownik sprawozdania posiada wystarczającą wiedzę z zakresu rachunkowości finansowej oraz przejawia chęć zaznajomienia się z interesującymi go informacjami.
Porównywalność (ciągłość)	Pożądany stan lub jakość, kiedy występuje wystarczająca ilość podobnych cech dla zasadności porównań.	Przejrzystość	Informacje grupuje się według przyjętych i konsekwentnie stosowanych kryteriów (wzory sprawozdań finansowych w załącznikach do Ustawy o rachunkowości).
Użyteczność informacyjna (Przydatność)	Zdolność oddziaływania na decyzje gospodarcze podejmowane przez użytkowników informacji zewnętrznych (np. kredytodawcy, agendy rządowe, kontrahenci) i wewnętrznych (zarządzających przedsiębiorstwem).	Klarowność	Uzupełnieniem tej cechy jest sprawozdanie: Informacja dodatkowa (wprowadzenie do sprawozdania oraz dodatkowe informacje i objaśnienia). Zagrożeniem dla tej cechy może być pojęcie „pozostałe” dotyczące rozrachunków czy kosztów. Pojęcie „pozostałe” jest semantycznie szerokie. „Pozostałe”, czyli jakie?
Istotność	Informacje są ważne, jeżeli ich pominięcie lub zniekształcenie może wpłynąć na decyzje gospodarcze. Istotność oznacza obowiązek, jak i prawo do subiektywnej selekcji ujawnianych informacji.	Kompletność	Informacje zawierają wszystkie istotne szczegóły dotyczące danej transakcji lub zdarzenia.

Zródło: opracowanie własne na podstawie J. Gierusz, *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości*, ODiDK, Gdańsk 2005, s. 13-24.

Koncepcja prawdziwego i jasnego obrazu wywodzi się z anglosaskiego modelu rachunkowości. Nosi ona nazwę „true and fair view” (z ang. „praw-

dziwy i jasny”, „prawdziwy i rzetelny”, „wierny i uczciwy” – to pojęcie występuje w synonimach często zamiennie stosowanych). Według Stanowiska polskiego Komitetu Standardów Rachunkowości², wymóg przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu został wprowadzony do polskiego prawa bilansowego w 1991 r. drogą Rozporządzenia³, które obowiązywało do dnia przyjęcia w 1994 r. Ustawy o rachunkowości⁴, gdzie stał się wyrazem zachowania zgodności z ogólnymi zasadami sprawozdawczości finansowej, określonymi w ówczesnych dyrektywach Wspólnoty Europejskiej.

Cechy prawdziwego i jasnego obrazu przedstawia tabela 1.

Koncepcja prawdziwego i jasnego obrazu ma szerszy zakres semantyczny od zasady rachunkowości.

Zasada „true and fair view” w świetle prawa bilansowego

Zasada „true and fair view” (zasada wiernego obrazu), postuluje opracowywanie i przedstawianie zdarzeń gospodarczych zgodnie z prawdą i zgodnie z treścią ekonomiczną. Ta nadrzędna zasada zobowiązuje przedsiębiorstwa do odzwierciedlenia w ich rachunkowości rzeczywistej sytuacji majątkowej i finansowej z uwzględnieniem różnych warunków egzogenicznych (zewnętrznych), w których otoczeniu funkcjonuje jednostka, oraz warunków endogenicznych (wewnętrznych), związanych ze specyfiką działalności i strukturą ekonomiczną i organizacyjno-prawną przedsiębiorstwa.

Zasady rachunkowości, które ujęto w Ustawie o rachunkowości prezentuje tabela 2.

Realizację zasady „true and fair view” zapewnia przestrzeganie pozostałych zasad rachunkowości. Zasady są skorelowane ze sobą. To nie koncepcja prawdziwego i jasnego obrazu oddziałuje czy wręcz kreuje dalsze zasady i założenia rachunkowości finansowej. To nie ona jest pierwotną w stosunku do pozostałych elementów systemu rachunkowości finansowej. Zależność jest dokładnie odwrotna: cele przygotowania sprawozdania finansowego, odbiorcy informacji płynących z rachunkowości i ich cechy, przyjęte założenia i zasady nadrzędne wypełniają treścią i nadają sens koncepcji *true and fair view*⁵.

² Komunikat Ministra Finansów z dnia 24.01.2018 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia Stanowiska Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie zasady rzetelnego i jasnego obrazu w realizacji przepisów art. 4 ust. 1 oraz ust. 1a i 1b Ustawy o rachunkowości (Dz. Urz. Min. Fin. z 2018 r. poz. 7), s. 14.

³ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15.01.1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości (Dz. U. Nr 10., poz. 35).

⁴ Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2017 r., poz. 2342, ze zm.).

⁵ J. Gierusz, *Koszty i przychody...*, op. cit., s. 38.

Tabela 2. Zasady rachunkowości uwzględnione w polskim prawie bilansowym

Nazwa zasady	Artykuł ustawy	Treść Zasady
prawdziwego i jasnego obrazu (rzetelnego, wiernego obrazu)	Art. 4, ust. 1, 1a, 1b, 2.	Jednostki obowiązane są stosować przyjęte zasady rachunkowości (politykę bilansową), rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy. W celu rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostka jest obowiązana przedstawiać wszelkie dodatkowe informacje konieczne do spełnienia tego obowiązku w informacji dodatkowej. Jeżeli w wyjątkowych przypadkach stosowanie określonego przepisu ustawy nie pozwoliłoby na rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego, jednostka nie stosuje tego przepisu, a w informacji dodatkowej uzasadnia przyczyny jego niezastosowania oraz określa wpływ, jaki niezastosowanie przepisu wywiera na obraz sytuacji majątkowej i finansowej oraz wynik finansowy jednostki. Zdarzenia, w tym operacje gospodarcze, ujmuje się w księgach rachunkowych i wykazuje w sprawozdaniu finansowym zgodnie z ich treścią ekonomiczną.
memorialowa (memoriału, podstawy memorialowej)	Art. 6, ust. 1.	W księgach rachunkowych jednostki należy ująć wszystkie osiągnięte, przypadające na jej rzecz przychody i obciążające ją koszty związane z tymi przychodami dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty.
współmierności kosztów i przychodów	Art. 6, ust. 2.	Dla zapewnienia współmierności przychodów i związanych z nimi kosztów do aktywów lub pasywów danego okresu sprawozdawczego zaliczane będą koszty lub przychody dotyczące przyszłych okresów oraz przypadające na ten okres sprawozdawczy koszty, które jeszcze nie zostały poniesione.
ostrożności (ostrożnej wyceny)	Art. 7, ust. 1-2.	Poszczególne składniki aktywów i pasywów wycenia się, stosując rzeczywiście poniesione na ich nabycie (wytworzenie) ceny (koszty), z zachowaniem zasady ostrożności. W szczególności należy w tym celu w wyniku finansowym, bez względu na jego wysokość, uwzględnić: - zmniejszenia wartości użytkowej lub handlowej składników aktywów, w tym również dokonywane w postaci odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, - wyłącznie niewątpliwe pozostałe przychody operacyjne i zyski nadzwyczajne, - wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne i straty nadzwyczajne, - rezerwy na znane jednostce ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń. Powyższe zdarzenia należy uwzględnić także wtedy, gdy zostaną one ujawnione między dniem bilansowym a dniem, w którym rzeczywiście następuje zamknięcie ksiąg rachunkowych.
przewagi treści nad formą	Art. 4, ust. 4.	Jednostka może w ramach przyjętych zasad rachunkowości (polityki bilansowej) stosować uproszczenia, jeżeli nie wywiera to istotnie ujemnego wpływu na odzwierciedlenie sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego.
istotności	Art. 8, ust. 1. Art. 4, ust. 4a.	Określając zasady rachunkowości (politykę bilansową), należy zapewnić wyodrębnienie w rachunkowości wszystkich zdarzeń istotnych do oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki, przy zachowaniu zasady ostrożności. Stosując przepisy ustawy, jednostka

		kieruje się zasadą istotności. Informacje wykazywane w sprawozdaniu finansowym oraz skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym należy uznać za istotne, gdy ich pominięcie lub zniekształcenie może wpływać na decyzje podejmowane na ich podstawie przez użytkowników tych sprawozdań. Nie można uznać poszczególnych pozycji za nieistotne, jeżeli wszystkie nieistotne pozycje o podobnym charakterze łącznie uznaje się za istotne.
ciągłości	Art. 5, ust. 1., Art. 8, ust. 2.	Przyjęte zasady rachunkowości (politykę bilansową) należy stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny aktywów i pasywów, w tym także dokonywania odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, ustalania wyniku finansowego i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne. Wykazane w księgach rachunkowych na dzień ich zamknięcia stany aktywów i pasywów należy ująć w tej samej wysokości, w otwartych na następny rok obrotowy księgach rachunkowych. W celu rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji jednostka może, ze skutkiem od pierwszego dnia roku obrotowego, bez względu na datę podjęcia decyzji, zmienić dotychczas stosowane rozwiązania na inne, przewidziane ustawą. Zmiana dotychczas stosowanych rozwiązań wymaga również określenia w informacji dodatkowej wpływu tych zmian na sprawozdania finansowe wymagane innymi przepisami prawa, jeżeli zostały one sporządzone za okres, w którym powyższe rozwiązania uległy zmianie. W przypadku takim należy w sprawozdaniu finansowym jednostki za rok obrotowy, w którym zmiany te nastąpiły, podać przyczyny tych zmian, określić liczbowo ich wpływ na wynik finansowy oraz zapewnić porównywalność danych sprawozdania finansowego dotyczących roku poprzedzającego rok obrotowy, w którym dokonano zmian.
kontynuacji działania	Art. 5, ust. 2.	Przy stosowaniu przyjętych zasad rachunkowości (polityki bilansowej) przyjmuje się założenie, że jednostka będzie kontynuowała w dającej się przewidzieć przyszłości działalność w niezmniejszonym istotnie zakresie, bez postawienia jej w stan likwidacji lub upadłości, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym. Ustalając zdolność jednostki do kontynuowania działalności, kierownik jednostki uwzględnia wszystkie informacje dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego, dotyczące dającej się przewidzieć przyszłości, obejmującej okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego.
zakazu kompensaty	Art. 7, ust. 3.	Wartość poszczególnych składników aktywów i pasywów, przychodów i związanych z nimi kosztów, jak też zysków i strat nadzwyczajnych, ustala się oddzielnie. Nie można kompensować ze sobą wartości różnych, co do rodzaju aktywów i pasywów, przychodów i kosztów związanych z nimi oraz zysków i strat nadzwyczajnych.
peryodyzacji	Art. 10, ust. 1, pkt. 1.	Jednostka powinna posiadać dokumentację opisującą w języku polskim przyjęte przez nią zasady rachunkowości (politykę bilansową), w tym m. in. w zakresie określenia roku obrotowego i wchodzących w jego skład okresów sprawozdawczych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ustawy z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2017 r., poz. 2342, ze zm.).

Opracowanie polityki bilansowej przedsiębiorstwa

Jednym z nowoczesnych narzędzi zarządzania jest polityka bilansowa wchodząca w skład polityki przedsiębiorstwa (polityki firmy).

Polityka bilansowa jest to ogół zgodnych z prawem decyzji podmiotu gospodarczego, mających na celu takie ukształtowanie wykazywanych w bilansie: wyniku finansowego, majątku, zobowiązań i innych źródeł finansowania, aby zapewnić optymalną realizację założeń gospodarczych. Środkiem tej polityki jest odpowiednie wykorzystanie, przy znajomości teorii bilansowania, przepisów prawnych zezwalających przy sporządzaniu bilansu i wycenie bilansowej na postępowanie według uznania lub na wybór pomiędzy różnymi sposobami postępowania dopuszczonymi przez ustawodawcę⁶.

W literaturze anglojęzycznej stosuje się termin „polityka rachunkowości”, a w literaturze niemieckojęzycznej używa się określenia „polityka bilansowa”. Zgodnie z przyjętą nazwą polityka ta jest nakierowana na bilans. W zasadzie termin „polityka bilansowa” nie uwzględnia jej pełnego zakresu przedmiotowego. Odnosi się nie tylko do bilansu, lecz do wszystkich czynności związanych z bilansem, rachunkiem zysków i strat, informacją dodatkową, a w niektórych przedsiębiorstwach również z rachunkiem przepływów pieniężnych i sprawozdaniem jednostki z działalności w roku obrotowym. Bardziej odpowiedni byłby termin „polityka rocznego sprawozdania finansowego”, jednak zmiana powszechnie przyjętej i stosowanej nazwy „polityka bilansowa” nie znajduje zwolenników wśród teoretyków i praktyków⁷.

Generalnie „polityka rachunkowości” i „polityka bilansowa” traktowane są jak synonimy. W skali makroekonomicznej polityka bilansowa to polityka rządu w zakresie kształtowania prawa bilansowego. Natomiast w skali mikroekonomicznej polityka bilansowa jest opracowywana i realizowana przez dane przedsiębiorstwo. Jest to „podręcznik rachunkowości” w przedsiębiorstwie. Polityka ma szerszy zakres pojęciowy od opisu (dokumentacji) przyjętych zasad rachunkowości.

Według Stanowiska polskiego Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie zasady rzetelnego i jasnego obrazu⁸, sporządzając i przedstawiając sprawozdania finansowe, kierownik jednostki powinien się kierować dwoma podstawowymi przesłankami. Po pierwsze, zgodnością z rzeczywistością i przepisami prawa, które wyznacza zasady sporządzania i prezentacji sprawozdań

⁶ G. Wöhe, *Die Handels – und Steuerbilanz*, München 1990, s. 267.

⁷ K. Sawicki, *Analiza porównawcza istoty polityki rachunkowości i polityki bilansowej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 313, Prace Katedry Rachunkowości nr 21, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001, s. 132.

⁸ Komunikat Ministra Finansów z dnia 24.01.2018 r., op. cit., załącznik nr 2, pkt. 3.

finansowych. Po drugie, możliwością zaspokojenia rozpoznanych potrzeb informacyjnych ich odbiorców.

Zgodnie z pkt. 3.1. Krajowego Standardu Rachunkowości nr 7, przyjęte przez przedsiębiorstwo zasady (polityka) rachunkowości, opisane w ustalonej przez kierownika jednostki dokumentacji, wynikają z przepisów o rachunkowości, wymagających bezwzględnego zastosowania oraz z rozwiązań wybranych przez jednostkę spośród dopuszczonych do stosowania przez prawo bilansowe. Przyjęte zasady (polityka) rachunkowości są stosowane przy prowadzeniu ksiąg rachunkowych oraz sporządzaniu i prezentacji sprawozdania finansowego przez przedsiębiorstwo. Powinny one zapewnić, że prezentowane w sprawozdaniu finansowym informacje są wiarygodne (w tym kompletne i bezstronne), przydatne oraz zrozumiałe, przez co przekazują rzetelny i jasny obraz sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku finansowego jednostki.

Miejsce koncepcji „*true and fair view*” w polityce bilansowej ilustruje rysunek 1.

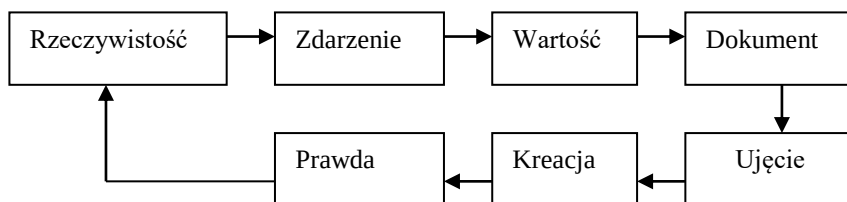
Rys. 1. **Koncepcja prawdziwego i jasnego obrazu w polityce bilansowej**

Źródło: opracowanie własne.

Natomiast rysunek 2 prezentuje operacyjny cykl tworzenia obrazu działalności przedsiębiorstwa.

Rys. 2. Operacyjny cykl kreacji obrazu działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne.

W świetle art. 3. ust. 1., pkt. 11. ustawy o rachunkowości przez przyjęte zasady (politykę) rachunkowości rozumie się wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych. Przedsiębiorstwo ma obowiązek posiadać dokumentację opisującą w języku polskim przyjęte przez nie zasady (politykę) rachunkowości (Art. 10, ust. 1. Ustawy o rachunkowości). Zakres przedmiotowy dokumentacji zasad rachunkowości ma charakter otwarty. Przedsiębiorstwo, opracowując politykę, może go rozszerzyć, jeżeli zapewni to prawdziwy i jasny obraz działalności gospodarczej. Wierne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki jest warunkiem *sine qua non* wiarygodnego systemu informacyjnego rachunkowości.

Przykładowe aspekty opracowania dokumentacji zasad (polityki) rachunkowości ujęto w tabeli 3.

Autor stoi na stanowisku, że tam gdzie jest dokument i kwota, tam jest rachunkowość, czyli *de facto* rachunkowość prowadzą wszyscy przedsiębiorcy, chociażby nie podlegali formalnie pod prawo bilansowe. Ewidencja w przypadku rachunkowości podatkowej jest uproszczona, pojedyncza. Ale nie zwalnia to przedsiębiorstwa z przygotowania i prezentacji prawdziwych informacji.

System ewidencji prowadzony w przedsiębiorstwie, poza zadaniami związanymi z obowiązkami prowadzenia rozliczeń o charakterze publiczno-prawnym, powinien również pozwolić na dostarczanie informacji użytecznych z punktu widzenia krótko- i długoterminowego zarządzania przedsiębiorstwem. Konsekwencją prostoty rachunkowości podatkowej jest niestety prawie całkowity brak ewidencji mogących służyć za podstawę podjęcia właściwych decyzji finansowych⁹.

⁹ H. Czaja-Cieszyńska, *Użyteczność informacyjna uproszczonych form ewidencyjnych małych i średnich przedsiębiorstw na tle rozwiązań podatkowych w Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 549, Ekonomiczne problemy usług nr 39, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, s. 178.

Tabela 3. Przykładowe aspekty dokumentacji zasad (polityki) rachunkowości

Aspekt	Charakterystyka
Periodyzacja	Określenie roku obrotowego (rok trwający 12 kolejnych miesięcy, najczęściej odpowiada rokowi kalendarzowemu) i wchodzących w jego skład okresów sprawozdawczych (najczęściej są to miesiące).
Technika rachunkowości	Opis systemu przetwarzania danych, w tym opis systemu informatycznego, obejmującego wykaz programów i algorytmów (przepisów na wykonanie zadań księgowych). Ponadto należy określić procedury ochrony i przechowywania danych.
Metody wyceny aktywów i pasywów	Wskazanie sposobów ustalania wartości (w zł) środków gospodarczych i źródeł ich finansowania, na moment początkowego ujęcia w księgach rachunkowych i na dzień bilansowy.
Podsystem rachunku kosztów	Sposób ujęcia kosztów działalności operacyjnej: uproszczony (koszty proste według rodzajów lub według typów działalności) lub rozwinięty (w obu układach ewidencyjnych).
Zakładowy Plan Kont	Obejmuje wykaz kont syntetycznych i analitycznych oraz komentarz charakteryzujący jak księgować operacje gospodarcze. Przykład: reguły stosowania konta 300 „Rozliczenie zakupu”. 1) ewidencja pełna: Dt 300 „Rozliczenie zakupu”/ Ct 210 „Rozrachunki z dostawcami” oraz Ct 300 „Rozliczenie zakupu”/ Dt 310 „Materiały”, Dt 222 „Rozrachunki z tytułu VAT”; 2) ewidencja uproszczona: Dt 300 „Rozliczenie zakupu”, Dt 222 „Rozrachunki z tytułu VAT” / Ct 210 „Rozrachunki z dostawcami” oraz Ct 300 „Rozliczenie zakupu” / Dt 310 „Materiały”.
Instrukcja obiegu dokumentów	Ustalenie rodzajów dokumentów stosowanych w przedsiębiorstwie oraz stanowiska pracy, które odpowiadają za sporządzenie, podpisanie, przyjmowanie i akceptowanie dowodów oraz ich prawidłowe opisanie. Ponadto należy określić sposób obiegu i kontroli dowodów księgowych i reguł przekazywania ich do działu księgowości.
Inwentaryzacja	Zasady przeprowadzania inwentaryzacji w przedsiębiorstwie: instrukcja inwentaryzacyjna.
Sprawozdawczość finansowa	Sposób prezentacji informacji, np. wybór wariantu rachunku zysków i strat (jest on skorelowany z rachunkiem kosztów).
Odpowiedzialność za politykę	Kierownik jednostki odpowiada za opracowanie i aktualizację polityki bilansowej. Politykę wprowadza się do przedsiębiorstwa drogą zarządzenia lub uchwały wraz z załącznikami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2017 r., poz. 2342, ze zm.), Krajowego Standardu Rachunkowości nr 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja” (Dz. Urz. Min. Fin. z 2016 r. poz. 2) oraz B. Sadowska, *Narzędzia rachunkowości finansowej Lasów Państwowych w zakresie zaspokajania potrzeb informacyjnych użytkowników sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego w koncepcji zrównoważonego rozwoju gospodarki leśnej*, *Silvarum Colendarum Ratio et Industria Lignaria ACTA Scientiarum Polonorum* 14 (2), Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, s. 135-147.

Opracowując dokumentację zasad (politykę) rachunkowości, należy mieć wizję funkcjonowania całego systemu rachunkowości w przedsiębiorstwie. Politykę bilansową opracowuje się na lata. Aktualizuje się ją wyłącznie w uzasadnionych przypadkach i to ze skutkiem od następnego roku obrotowego. Nie jest

to dokument, który można zmieniać na bieżąco. Dużą rolę pełni strategia rachunkowości w przedsiębiorstwie. Przyjęte rozwiązania w polityce rachunkowości powinny uwzględniać przede wszystkim potrzeby zarządzania w zakresie bieżącej analizy i oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz umożliwiać sprawowanie skutecznej kontroli księgowej.

Polityka bilansowa to „podręcznik do kreacji wiarygodnego obrazu” działalności gospodarczej przedsiębiorstwa.

Antynomie w podejściu do kreacji obrazu działalności wykazano w tabeli 4.

Tabela 4. Antynomie w zakresie kreacji wiarygodnego obrazu działalności gospodarczej przedsiębiorstwa

Antynomie	
Dobra wola.	Zła wola.
Zaufanie do instytucji państwa.	Brak zaufania do instytucji państwa.
Przestrzeganie prawa. Dyscyplina informowania i ujawniania.	„Polska mentalność” omijania prawa i zasad.
Zaufanie instytucji rządowych do obywateli prowadzących działalność gospodarczą.	Brak zaufania. Wrogi i opresyjny stosunek do obywateli i dostawców dochodów budżetowych.
Normalność	Patologia
Prawda	Kłamstwo

Źródło: opracowanie własne.

W polityce bilansowej należy przestrzegać zasad legalności, a przede wszystkim nie wolno naruszać obowiązujących przepisów i zasad prawidłowej rachunkowości. Przepisy w zakresie rachunkowości nie regulują jednak wszystkich możliwych wypadków, pozostawiając podmiotom gospodarczym możliwość wyboru określonych rozwiązań. Przedsiębiorstwo może więc wykorzystać istniejącą swobodę do realizacji swoich celów. W życiu gospodarczym polityka bilansowa jest nie tylko sztuką tego co możliwe, lecz również sztuką tego, co jest prawem dozwolone¹⁰.

Prawo bilansowe przewiduje sankcje, gdy przedsiębiorstwo nierzetelnie prowadzi rachunkowość. Zgodnie z art. 77 ustawy o rachunkowości, kto wbrew przepisom ustawy dopuszcza do:

- nieprowadzenia ksiąg rachunkowych, prowadzenia ich wbrew przepisom ustawy lub podawania w tych księgach nierzetelnych danych,
- niesporządzenia sprawozdania finansowego, skonsolidowanego sprawozdania finansowego, sprawozdania z działalności, sprawozdania z działalności grupy kapitałowej, sprawozdania z płatności na rzecz administracji

¹⁰ K. Sawicki, *Polityka bilansowa jako element polityki ekonomicznej firmy*, (w:) *Polityka bilansowa i sprawozdawczość finansowa w zarządzaniu firmą*, red. K. Sawicki, EKSPERT, Wrocław 1998, s. 31.

publicznej, skonsolidowanego sprawozdania z płatności na rzecz administracji publicznej, sporządzenia ich niezgodnie z przepisami ustawy lub zawarcia w tych sprawozdaniach nierzetelnych danych
- podlega grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie.

Podsumowanie

Stosowanie polityki bilansowej, której podstawą jest istnienie praw wyboru, nie godzi w koncepcję prawdziwego i jasnego obrazu przedsiębiorstwa. Możliwość wyboru określonych prawem alternatywnych rozwiązań sprzyja temu, aby obraz przedstawiony w sprawozdaniach finansowych w sposób bardziej wierny i prawdziwy odzwierciedlał rzeczywistą sytuację gospodarczą przedsiębiorstwa. W związku z tym, że przedsiębiorstwo działa w dynamicznym, coraz bardziej złożonym i innowacyjnym środowisku gospodarczym, społecznym i politycznym, jednym z warunków umożliwiających postępowanie w myśl koncepcji prawdziwego i jasnego obrazu jest utrzymanie alternatywnych rozwiązań w rachunkowości. Ich istnienie pozwala na lepsze dostosowanie systemu rachunkowości w przedsiębiorstwie do specyfiki jego działalności oraz do zmiennych warunków otoczenia¹¹.

Koncepcja *true and fair view* jest paradygmatem dla opracowania polityki bilansowej w przedsiębiorstwie. Wydaje się, że przestrzeganie zasad rachunkowości oraz stosowanie rozwiązań alternatywnych, dopuszczonych przez prawo bilansowe, tę koncepcję wypełnia.

Rachunkowość nie tylko opisuje określoną rzeczywistość gospodarczą, lecz także ją kreuje. Nie można zatem rachunkowości przypisywać roli jedynie neutralnego systemu ewidencyjno-informacyjnego, lecz musi ona ponosić odpowiedzialność za skutki społeczne, które „pomaga” wywołać¹².

Odzwierciedlanie przebiegu działalności gospodarczej i jej rezultatów zgodnie z prawdą i w sposób przejrzysty stanowi istotę opracowywania i prezentacji informacji finansowych. Sukces przedsiębiorstwa w działalności gospodarczej to składowa wszystkich elementów systemu zarządzania, w tym systemu informacyjno-kontrolnego rachunkowości.

Bibliografia

Czaja-Cieszyńska H., *Użyteczność informacyjna uproszczonych form ewidencyjnych małych i średnich przedsiębiorstw na tle rozwiązań podatkowych w Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 549, Ekonomiczne problemy usług nr 39, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009.

¹¹ R. Kamiński, *Polityka bilansowa a ocena działalności przedsiębiorstwa*, *Ars boni et aequi*, Poznań 2003, s. 25.

¹² J. Gierusz, *Koszty i przychody...*, op. cit., s. 17.

- Gierusz J., *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości*, ODiDK, Gdańsk 2005.
- Kamiński R., *Polityka bilansowa a ocena działalności przedsiębiorstwa*, Ars boni et aequi, Poznań 2003.
- Sadowska B., *Narzędzia rachunkowości finansowej Lasów Państwowych w zakresie zaspokajania potrzeb informacyjnych użytkowników sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego w koncepcji zrównoważonego rozwoju gospodarki leśnej*. *Silvarum Colendarum Ratio et Industria Lignaria ACTA Scientiarum Polonorum* 14 (2), Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu 2015.
- Sawicki K., *Polityka bilansowa jako element polityki ekonomicznej firmy*, (w:) *Polityka bilansowa i sprawozdawczość finansowa w zarządzaniu firmą*, red. K. Sawicki, EKSPERT, Wrocław 1998.
- Sawicki K., *Analiza porównawcza istoty polityki rachunkowości i polityki bilansowej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 313, Prace Katedry Rachunkowości nr 21, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001.
- Wöhe G., *Die Handels – und Steuerbilanz*, München 1990.
- Założenia koncepcyjne MSR, w: *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) obejmujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Interpretacje według stanu na dzień 1. stycznia 2007 r. Tom I*. International Accounting Standards Board, SKWP, Warszawa 2007.
- Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2017 r., poz. 2342, ze zm.).
- Komunikat Ministra Finansów z dnia 24.01.2018 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia Stanowiska Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie zasady rzetelnego i jasnego obrazu w realizacji przepisów art. 4 ust. 1 oraz ust. 1a i 1b Ustawy o rachunkowości (Dz. Urz. Min. Fin. z 2018 r. poz. 7).
- Komunikat nr 5 Ministra Finansów z dnia 30.12.2015 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia znowelizowanego Krajowego Standardu Rachunkowości nr 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja” (Dz. Urz. Min. Fin. z 2016 r. poz. 2).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15.01.1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości (Dz. U. Nr 10., poz. 35).

Streszczenie

Cel: Celem artykułu jest analiza kreacji obrazu działalności gospodarczej przez pryzmat koncepcji „true and fair view” w polityce rachunkowości jednostki gospodarczej.

Metodologia badania: Badanie i ocena aktów prawnych i literatury z zakresu nauki rachunkowości finansowej.

Rezultat: W artykule wskazano nadrzędne zasady rachunkowości i ich wpływ na politykę bilansową. Odzwierciedlenie zdarzeń zgodnie z prawdą jest istotą przygotowania i prezentacji informacji finansowych.

TRUE AND FAIR VIEW PRINCIPLE WITH REGARD TO COMPANY'S BALANCE POLICY

Summary

Purpose: The aim of this article is to analyze the design of business operations' image from the perspective of the "true and fair view" principle in accounting policies of a business unit.

Methodology: Inspecting and evaluating various legal acts, as well as scientific literature on financial accounting.

Result: The article provides an insight into the main accounting principles, as well as their influence on balance policy. The essence of preparing and presenting financial information of any kind is to faithfully represent all events in a truthful and clear manner.

SPOŁECZNA AKTYWNOŚĆ BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH JAKO PRZESŁANKA WYBORU BANKU PRZEZ KLIENTÓW

Wprowadzenie

Banki spółdzielcze funkcjonują w otoczeniu konkurencyjnym, które tworzą: banki komercyjne, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe i inne instytucje finansowe. Na rynku finansowym oferowane są podobne usługi, które zaspokajają te same potrzeby klientów, dlatego też kreowanie i utrzymywanie pozycji na rynku jest zadaniem niezwykle ważnym. Miarą sukcesu banku jest pozyskanie klientów, a następnie sprawienie, by byli zadowoleni z jakości świadczonych usług.

Klienci wybierający bank kierują się nie tylko wskaźnikami finansowymi i ekonomicznymi, ale również motywami społecznymi i środowiskowymi. Coraz częściej szukają banku, który nie tylko w najlepszy sposób zaspokoi ich potrzeby, ale także będzie godny zaufania i powierzenia środków finansowych.

Aspekt zaufania jest niezwykle ważny w strategii banków spółdzielczych. Instytucje te, wykorzystując koncepcję społecznej odpowiedzialności biznesu, budują długotrwałe relacje z lokalnym środowiskiem i klientami. Wyróżnikiem banków spółdzielczych jest podejmowanie działań prospołecznych i proekologicznych. Motywacja klientów, podejmujących decyzję o współpracy z bankiem spółdzielczym, nie dotyczy tylko korzyści finansowych, ale również wizerunku i wiarygodności banku oraz jego aktywności społecznej.

Specyfika działalności banków spółdzielczych

Bank może być definiowany poprzez podanie ogólnej charakterystyki jego działalności np. funkcji jakie pełni w gospodarce. Często bank jest charakteryzowany przez wyliczenie wszystkich jego czynności (usług, produktów) oraz wskazanie jego cech. Chociaż banki są specyficznymi instytucjami finan-

** Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku.*

sowymi, to jednak nie stanowią one całkowicie jednorodnej grupy podmiotów gospodarczych i w związku z tym mogą być klasyfikowane według różnych kryteriów¹.

Banki spółdzielcze prowadzą działalność, opierając się nie tylko na przepisach Ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających², ale i na regulacjach Prawa bankowego, Prawa spółdzielczego oraz Kodeksu spółek handlowych. Przepisy Ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych oraz Prawa spółdzielczego wprowadzają dla tej grupy banków wiele specyficznych regulacji w sferze organizacyjnej i funkcjonalnej, które mają wpływ na ich pozycję na rynku finansowym. Należy zwrócić uwagę na istotę spółdzielni jako formy organizacyjnej banku i wynikających z tego konsekwencji. Spółdzielnia to dobrowolne zrzeszenie o nieograniczonej liczbie członków, zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które prowadzi działalność gospodarczą. Jest zatem osobą prawną o cechach pośrednich między zrzeszeniem osób a spółką kapitałową prawa handlowego³. Taki charakter banku spółdzielczego determinuje jego potencjał kapitałowy. W dużym stopniu wpływa na zakres przedmiotowy, podmiotowy i terytorialny działalności banku spółdzielczego⁴.

Wyrazem włączania różnego rodzaju wartości do zakresu działalności spółdzielni, a tym samym uwzględniania „społecznego ducha”, jest Deklaracja spółdzielczej tożsamości, a w niej siedem zasad spółdzielczych⁵. Ten charakter społeczny instytucji odzwierciedlają następujące zasady⁶:

- dobrowolnego i otwartego członkostwa, zwana też zasadą otwartych drzwi
- podkreśla, że spółdzielnie są organizacjami dobrowolnymi, dostępnymi dla wszystkich osób;

¹ A. Nowacka, M. Szewczyk-Jarocka, P. Kaczmarczyk, J. Grzywacz, *Banki spółdzielcze w społecznej gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2017, s. 41.

² Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1166).

³ Ustawa z 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2017 r., poz. 1560 z póź. zm.).

⁴ J. Węclawski, *Banki spółdzielcze w konkurencyjnym otoczeniu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia” 2014, nr 1(44), s. 232.

⁵ A. Szelałowska, *Polska bankowość spółdzielcza – wczoraj, dziś, jutro*, (w:) *Współczesna bankowość spółdzielcza*, red. A. Szelałowska, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2012, s. 284.

⁶ M.M. Golec, *Tożsamość spółdzielcza banku spółdzielczego na przykładzie Banku Spółdzielczego w Kościanie*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia” 2014, nr 1(48), s. 92-93.

- demokratycznej kontroli członkowskiej – której sformułowanie „jeden członek - jeden głos” najlepiej charakteryzuje odmienność spółdzielni od spółek opartych na kapitale;
- ekonomicznego uczestnictwa członków – traktuje spółdzielnie jako demokratyczne organizacje kontrolowane przez członków;
- autonomii i niezależności – spółdzielnie są samorządnymi, samopomocowymi organizacjami zarządzanymi przez swoich członków;
- kształcenia, szkolenia, informacji – spółdzielnie zapewniają swoim członkom, przedstawicielom wybranych organów, pracownikom oraz personelowi kierowniczemu możliwość kształcenia i szkolenia, tak aby mogli efektywnie przyczynić się do rozwoju spółdzielni;
- współdziałania – głosi konieczność zachowania spółdzielczej solidarności, spółdzielnie mają służyć swoim członkom w sposób najbardziej efektywny oraz wzmacniać ruch spółdzielczy poprzez współpracę;
- troski o społeczność lokalną – jako zasada pojawiła się dopiero w 1985 r., a wiąże się z uznaniem roli jaką przypisuje się spółdzielniom w rozwoju lokalnym, wskazuje że spółdzielnie pracują na rzecz właściwego rozwoju społeczności lokalnych, w których działają, poprzez prowadzenie polityki zaaprobowanej przez członków spółdzielni.

Wymienione zasady stanowią wyznacznik relacji z członkami spółdzielni, pracownikami, innymi spółdzielniami oraz środowiskiem lokalnym. To same spółdzielnie indywidualnie podejmują decyzję, jak ważne są dla nich zasady spółdzielcze i w jakim stopniu są przestrzegane. Rzeczywistość ostatnich lat pokazuje, że wiele spółdzielni nie przestrzega wszystkich reguł. Pogłębia się luka między zasadami spółdzielczymi a obowiązującym prawem, co sprawia, że spółdzielnie tracą swój spółdzielczy charakter. Przykładem jest brak możliwości stosowania, bez konsekwencji podatkowych, korzystniejszych warunków przeprowadzania transakcji z członkami. To powoduje osłabienie relacji z klientami-członkami, a konsekwencją tego jest drastyczny spadek liczby członków banków spółdzielczych.

Społeczna aktywność banków spółdzielczych

Banki spółdzielcze, podobnie jak inne instytucje finansowe, funkcjonują w gospodarce rynkowej i konkurują ze sobą. Z drugiej strony są zaliczane do podmiotów ekonomii społecznej. W związku z tym zasadne jest rozstrzygnięcie kwestii, czy podstawowym motywem działania banków spółdzielczych

jest interes ekonomiczny, czy też jest on instrumentem dla realizacji celów społecznych⁷?

Cele społeczne są deklarowane i realizowane w odniesieniu do społeczności lokalnej. Banki spółdzielcze, jako instytucje finansowe najczęściej zlokalizowane w małych miejscowościach, wyrażają wymiar społeczny swojej działalności poprzez dystrybucję produktów dla tej grupy klientów. Strategie działania tych banków obejmują kwestię zaspokajania potrzeb członków i klientów społeczności lokalnej, wspieranie inicjatyw lokalnych (np. kulturalnych, artystycznych czy sportowych), działania na rzecz rozwoju gospodarczego w wymiarze lokalnym lub regionalnym. Wsparcie dla społeczności lokalnych ze strony banków spółdzielczych to nie tylko finansowanie. Banki te przeznaczają wypracowany zysk na rozmaite lokalne inicjatywy. Sponsorowanie młodych sportowców czy zespołów artystycznych, wsparcie dla lokalnych wydarzeń i upamiętnianie miejsc historycznych, promocja walorów turystycznych gminy – wszystkie te działania są dla banków spółdzielczych celem statutowym na równi z dystrybucją środków unijnych czy przygotowywaniem nowej oferty kredytowej. To odróżnia spółdzielców od dużych korporacji, dla których społeczna odpowiedzialność biznesu stanowi kwestię uboczną, niekiedy motywowaną przede wszystkim korzyściami natury wizerunkowej⁸.

W praktyce banki spółdzielcze cel społeczny realizują poprzez:

- świadczenie usług finansowych na terenie działań ekonomicznie trudnych, np. małe miejscowości, tereny wiejskie;
- oferowanie usług finansowych, w tym kredytów, dla ekonomicznie słabszych klientów, np. rolników, MŚP, osób starszych,
- przeciwdziałanie wykluczeniu finansowemu, a także działania polegające na propagowaniu korzystania z usług bankowych.

Często banki spółdzielcze posiadają oddział lub placówkę w małej miejscowości, słabo zaludnionej i o niskich dochodach mieszkańców, gdzie trudno znaleźć ekonomiczne uzasadnienie tej decyzji. W takim przypadku można

⁷ Rozumiane jako: dostarczanie usług/produktów niezbędnych dla funkcjonowania lokalnej społeczności, które nie były wcześniej odpowiednio zaspokajane/dostarczane, upodmiotowienie pracowników – zapewnienie im większego udziału w procesie zarządzania i organizacji warunków pracy, wspieranie rozwoju działalności gospodarczej przedstawicieli lokalnej społeczności lub określonych grup, tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych trudnościami na rynku pracy, pozyskiwanie jak największej ilości środków finansowych dla rozwiązywania ważnych problemów społeczności lokalnej (J. Herbst, *Pole przedsiębiorczości społecznej w Polsce*, (w:) *Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia i bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań*, Warszawa 2008, s. 59).

⁸ J. Majka, *Wspólnie z SGB budujemy kapitał społeczny*, „Nowoczesny Bank Spółdzielczy” 2016, nr 1, s. 54.

mówić o realizacji celów społecznych instytucji. Funkcjonowanie w większych lub mniejszych miastach teoretycznie umożliwiałoby pozyskanie większej liczby klientów. Historycznie jednak banki spółdzielcze zlokalizowane były w małych miejscowościach.

Banki spółdzielcze oferują swoim klientom szeroki asortyment produktów bankowych. Oprócz najbardziej popularnych usług bankowych, takich jak: prowadzenie rachunków bieżących, rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych, kredytów obrotowych, inwestycyjnych i preferencyjnych – banki proponują również inne usługi. Jednak to co odróżnia banki spółdzielcze od innych instytucji i wskazuje również na cel społeczny działalności to oferowanie podstawowych produktów finansowych tym grupom społecznym, które nie mają lub mają utrudniony dostęp do usług komercyjnych instytucji bankowych. Takim przykładem są kredyty kłaskowe i preferencyjne z dopłatą ze środków Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Banku Gospodarstwa Krajowego i Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Bankowość spółdzielcza, bazując na idei samopomocy i wzajemnego wsparcia oraz lokalnego charakteru swoich działań, przyczynia się do ograniczenia wykluczenia finansowego, w szerszym kontekście – wykluczenia społecznego. Są to instytucje głęboko zakorzenione w społeczności lokalnej świadczące usługi w obszarach wiejskich, rolnictwie, terenach mniej zurbanizowanych. Stopień ubankowienia społeczeństwa na tych obszarach jest zdecydowanie mniejszy aniżeli w większych aglomeracjach oraz w sektorach pozarolniczych. Osoby zamieszkujące tereny wiejskie są bardziej narażone na wykluczenie finansowe, a często i społeczne, ponieważ mają ograniczony dostęp do podstawowych usług finansowych ze względu na brak fizycznej sieci świadczących je placówek, czego nie jest w stanie skompensować bankowość internetowa. W ślad za tym idzie niski stan wiedzy o instytucjach oferujących usługi finansowe, jak i ograniczone do nich zaufanie. Banki, które kierują się kryterium rentowności, nie są realnie zainteresowane upowszechnianiem dostępu do usług finansowych wśród osób mniej zamożnych, nie podejmują również znaczących działań dostosowawczych, pozwalających na wprowadzenie dotychczas nieatrakcyjnych klientów w strefę zysku.

Kryteria wyboru banku przez klientów a społeczna aktywność banków spółdzielczych w świetle badań

Celem badania, przeprowadzonego wśród klientów banków spółdzielczych, było poznanie ich opinii na temat kryteriów wyboru banku oraz społecznej aktywności banków spółdzielczych.

Przeprowadzone badania obejmowały następujące zagadnienia:

1. Identyfikacja kryteriów wyboru banku spółdzielczego;
2. Ocena społecznej aktywności banków spółdzielczych;
3. Społeczne inicjatywy banków spółdzielczych wpływające na rozwój lokalny.

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone we wrześniu i październiku 2015 r. wśród klientów wybranych banków spółdzielczych, zlokalizowanych na terenie powiatu plockiego (województwo mazowieckie) i żywieckiego (województwo śląskie). Kwestionariusz ankiety składał się z 29 pytań zamkniętych, półotwartych i otwartych. Klienci objęci badaniem zostali wybrani metodą doboru wygodnego⁹. O wypełnienie ankiety poproszeni zostali klienci 11 placówek banków spółdzielczych, którzy wychodzili z banku i wyrażali chęć udzielenia odpowiedzi na zawarte w kwestionariuszu pytania. Łącznie przebadanych zostało 100 osób z województwa mazowieckiego i 32 z województwa śląskiego. Próba miała charakter niereprezentatywny. Obliczenia wykonano w programie IBM SPSS 23.0. Jako poziom istotności statystycznej przyjęto $p < 0,05$.

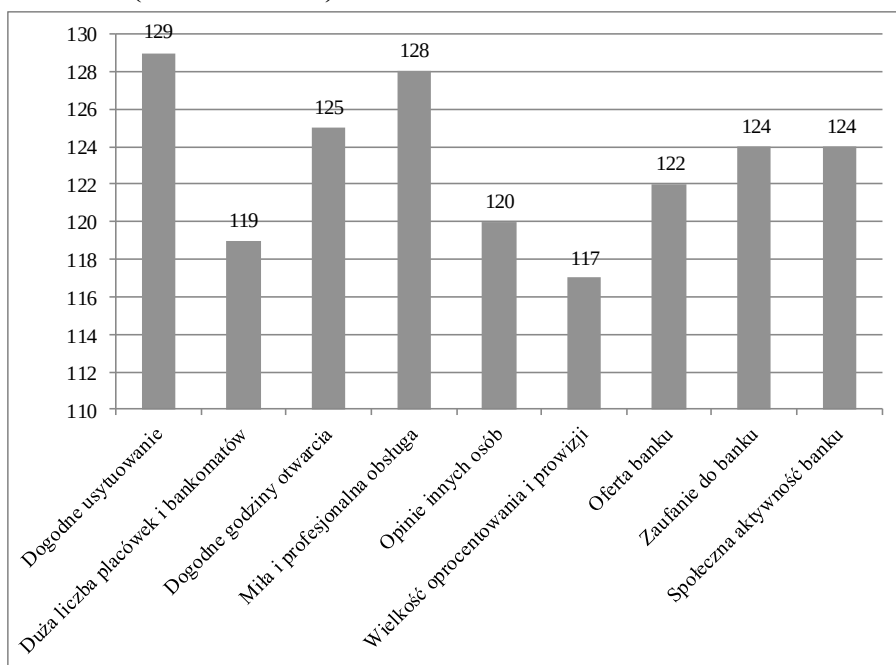
W badaniu uczestniczyło 57 mężczyzn i 75 kobiety, co stanowiło odpowiednio 43,5% i 56,5%. 22 osoby znalazły się w przedziale wiekowym 18-25 lat, 25 respondentów było z przedziału wiekowego 26-35 lat, 34 osoby było w przedziale 36-45 lat, 28 osób – w przedziale wiekowym 46-55 lat, a 18 respondentów – 56-65 lat, a 5 osób miało powyżej 66 lat. Większość osób zamieszkiwała wieś, to jest 54 osoby, w tym wieś gminną 50 osób. Najwięcej osób posiadało wykształcenie wyższe zawodowe (30 osób) i średnie zawodowe (29 osób). 59 osób posiadało stałą pracę. Z reguły osoby te były rolnikami (25 osób) i pracownikami fizycznymi (26 osób). Najwięcej osób, tj. 37 deklaroowało, że uzyskuje miesięczny dochód netto na osobę w przedziale 1001-1500 zł.

Wybór konkretnego banku przy dużej liczbie instytucji finansowych na rynku, które świadczą często podobne usługi, jest trudny. Klienci kierują się różnymi kryteriami, np. zakresem usług, wysokością opłat i warunkami oprocentowania, jakością obsługi, wiarygodnością banku i jego prestiżem, lokalizacją i dostępem do placówek bankowych i bankomatów, reklamą, wizerunkiem banku. Każdy z czynników może mieć inne znaczenie dla poszczególnych osób. Innymi kryteriami wyboru banku mogą kierować się mieszkańcy dużych miast, a innymi małych miejscowości lub terenów wiejskich. W dużej mierze jednak jest to kwestia subiektywnych odczuć samych klientów.

⁹ N. Hill, J. Aleksander, *Pomiar satysfakcji i lojalności klientów*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003.

Na wykresie 1 przedstawiono wyniki odpowiedzi na pytanie dotyczące kryteriów wyboru banku spółdzielczego przez klientów. Pytanie miało charakter wielokrotnego wyboru.

Wykres 1. Motywy wyboru banku spółdzielczego przez ogół badanych (liczba wskazań)

Źródło: badania własne.

Jak wynika z wykresu dwa czynniki były najczęściej wskazywane przez respondentów: dogodne usytuowanie oraz miła i profesjonalna obsługa. Lokalizacja banku jest niezwykle ważna dla klientów, co potwierdzają odpowiedzi na kolejne pytanie. Ponad 77% ankietowanych klientów uważa, że lokalizacja ich banku jest dogodna. Przeciwnego zdania było zaledwie 6% respondentów. Usytuowanie banków spółdzielczych i ich placówek w małych miejscowościach jest szczególnie ważne dla społeczności lokalnych. Dojazd do miast, gdzie swoje usługi świadczą różne instytucje finansowe, wymaga większego zaangażowania i jest czasochłonny.

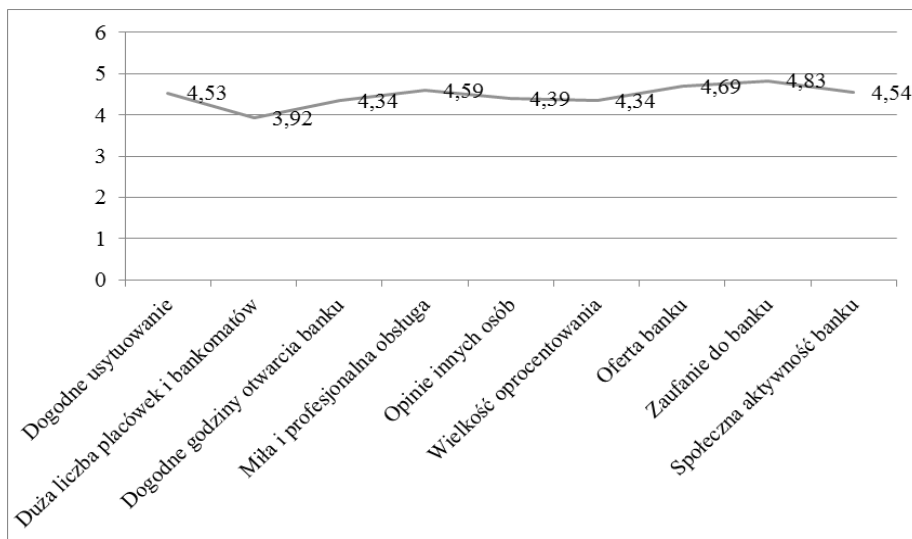
Wyniki badania potwierdzają, że respondenci zwracają szczególną uwagę na jakość obsługi. Można wnioskować, że personel banków spółdzielczych spełnia oczekiwania klientów.

Równie często klienci zwracali uwagę na społeczną aktywność banku. Wysoka liczba wskazań (124) może świadczyć o tym, że klienci przy wyborze banku sugerują się wizerunkiem instytucji finansowej i jej zaangażowaniem w sprawy społeczne i otoczenie, w którym funkcjonują.

W hierarchii motywów wyboru banku spółdzielczego najniżej zostały ocenione dwa czynniki: wielkość prowizji i oprocentowania oraz duża liczba placówek i bankomatów. Ankietowani nie przywiązują aż tak dużej wagi do kosztów obsługi. Może to wynikać z faktu, że często bank spółdzielczy jest jedyną instytucją finansową świadczącą usługi w danej miejscowości, a klient nie ma możliwości porównania oferty. Opinie na temat liczby placówek i bankomatów wskazują, że nie jest to kluczowy czynnik wyboru banku.

Pytanie w sprawie kryteriów wyboru banku spółdzielczego miało również charakter rankingowy. Klientów proszono o ocenę tych kryteriów w skali 1-6, gdzie 1-najniższa ocena a 6-najwyższa ocena. Wyniki zaprezentowano na wykresie 2.

Wykres 2. Średnia ocena punkowa kryteriów wyboru banku spółdzielczego przez ogół badanych

Źródło: badania własne.

Badani klienci najwyżej ocenili kryterium: zaufanie do banku (średnia ocen – 4,83). Dla klientów banków spółdzielczych ważna jest wiarygodność banku oraz przekonanie, że ta instytucja nie zawiedzie ich i wywiąże się z podjętych zobowiązań. Na zaufanie do banku wpływają takie cechy jak: pewność,

rzetelność, bezpieczeństwo oraz wizerunek kreowany również poprzez zaangażowanie w sprawy lokalnej społeczności. Natomiast najniżej ocenione zostało kryterium: duża liczba placówek i bankomatów (3,92). Podobnie jak przy liczbie wskazań, dostępność placówek bankowych nie była kluczowym motywem wyboru instytucji finansowej przez respondentów.

Zapytano również respondentów, czy ich bank spółdzielczy wspiera inicjatywy społeczne (tabela 1)?

Tabela 1. Czy bank spółdzielczy wspiera inicjatywy społeczne?

Czy banki spółdzielcze wspierają inicjatywy społeczne?	Liczba	w %
Tak	75	56,8
Nie	50	37,9
Brak odpowiedzi	7	5,3
Ogółem	132	100,0

Źródło: badania własne.

Ponad 50% ankietowanych klientów uważało, że ich bank spółdzielczy wspiera lokalne inicjatywy społeczne. Przeciwnego zdania było 37,9% respondentów. Rozkład odpowiedzi wskazuje, że banki spółdzielcze są postrzegane przez klientów jako instytucje identyfikujące się z lokalnymi społecznościami, ich problemami i specyfiką, które chętnie podejmują działania mające na celu rozwój inicjatyw środowiska, w którym funkcjonują.

Biorąc pod uwagę cechy społeczno-demograficzne, można zaobserwować, że odpowiedzi respondentów zasadniczo różnią się, a wpływ na rozkład odpowiedzi miały następujące cechy: wykształcenie, przynależność do grupy społeczno-zawodowej oraz średni miesięczny dochód netto przypadający na osobę w gospodarstwie domowym. Wyniki zaprezentowano w tabelach 2, 3 i 4.

Tabela 2. Zależność między opinią na temat wspierania inicjatyw społecznych przez bank spółdzielczych a wykształceniem respondentów

Czy bank spółdzielczy wspiera inicjatywy społeczne?		Wykształcenie						Ogółem
		Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Wyższe zawodowe	Wyższe magisterskie	
Tak	N	0	13	19	12	16	15	75
	%	0	17,3	25,3	16	21,3	20,1	56,8
Nie	N	4	15	7	9	13	2	50
	%	8	30	14	18	26	4	37,9
Nie wiem	N	0	0	3	2	1	1	7
	%	0	0	42,8	28,6	14,3	14,3	5,3
Ogółem	N	4	28	29	23	30	18	132
	%	3	21,2	21,9	17,5	22,7	13,7	100

$\chi^2 = 13,727$; df = 5; p = 0,017; test istotny przy p < 0,05

Źródło: badania własne.

Dane zaprezentowane w tabeli 2 wskazują, że istnieje istotna zależność między opinią na temat aktywności społecznej banków spółdzielczych a wykształceniem respondentów. Osoby z wykształceniem wyższym magisterskim najczęściej udzielały odpowiedzi twierdzącej (20,1%). W tej grupie znikomy odsetek osób był przeciwnego zdania lub nie miał wiedzy na ten temat. Osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym istotnie częściej uważały, że banki spółdzielcze nie wspierają inicjatyw społecznych (łącznie 38%), niż były odmiennego zdania – łącznie 17,3%.

Przybliżony miesięczny dochód netto na osobę w gospodarstwie domowym był również czynnikiem różnicującym odpowiedzi respondentów (tabela 3).

Tabela 3. Zależność między opinią na temat wspierania inicjatyw społecznych przez bank spółdzielczych a przybliżonym miesięcznym dochodem netto na osobę w gospodarstwie domowym

Czy bank spółdzielczy wspiera inicjatywy społeczne?		Przybliżony miesięczny dochód netto na osobę w gospodarstwie domowym				Ogółem
		do 1000 zł	1001-1500 zł	1501-2000 zł	2000 zł i więcej	
Tak	N	21	15	16	21	73
	%	28,8	20,5	21,9	28,8	55,3
Nie	N	19	20	6	5	50
	%	38	40	12	10	37,9
Nie wiem	N	3	2	3	1	9
	%	33,3	22,2	33,3	11,2	6,8
Ogółem	N	43	37	25	27	132
	%	32,6	28	18,9	20,5	100

$\chi^2 = 11,3$; $df = 3$; $p = 0,010$; test istotny przy $p < 0,05$

Źródło: badania własne.

Grupa osób z dochodem powyżej 2000 zł netto na osobę w gospodarstwie domowym istotnie częściej dostrzegała społeczną aktywność banków spółdzielczych (28,8%). Respondenci z tej grupy najrzadziej byli przeciwnego zdania (10%). Im niższy poziom uzyskiwanych dochodów w gospodarstwie domowym, tym mniejsza świadomość i wiedza na temat zaangażowania banku spółdzielczego w sprawy środowiska lokalnego i jego mieszkańców. Przy dochodach do 1000 zł i w przedziale od 1000 zł do 1500 zł największy odsetek osób udzielił odpowiedzi negatywnej.

Na podstawie zaprezentowanego w tablicy 5 materiału statystycznego można stwierdzić, że istotnie częściej osoby wykonujące wolny zawód twierdziły, że bank spółdzielczy nie wspiera inicjatyw społecznych (27,3%). Inny rozkład odpowiedzi i istotnych statystycznie zależności występuje w grupie reprezentującej rolników (25,4% odpowiedzi twierdzących i 15,9% odpowie-

dzi negujących) oraz urzędników (20,6% odpowiedzi twierdzących i 13,6% odpowiedzi negujących).

Tabela 4. Zależność między opinią na temat wspierania inicjatyw społecznych przez bank spółdzielczych a przynależnością do grupy społeczno-zawodowej

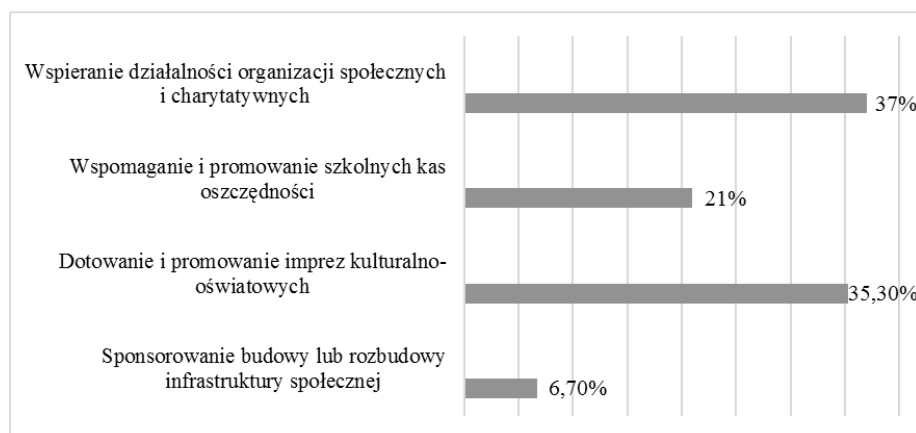
Czy bank spółdzielczy wspiera inicjatywy społeczne?		Przynależność do grupy społeczno-zawodowej							Ogółem
		Urzędnik	Wolny zawód	Nauczyciel	Rolnik	Pracownik fizyczny	Rzemieślnik	Inne	
Tak	N	13	4	5	16	12	6	7	63
	%	20,6	6,3	7,9	25,4	19,1	9,5	11,2	47,7
Nie	N	6	12	2	7	13	0	4	44
	%	13,6	27,3	4,6	15,9	29,5	0	9,1	33,3
Nie wiem/ brak odpowiedzi	N	2	2	3	2	1	3	12	25
	%	8	8	12	8	4	12	48	18,9
Ogółem	N	21	18	10	25	26	9	23	132
	%	15,9	13,6	7,6	18,9	19,7	6,8	17,4	100

$\chi^2 = 15,353$; $df = 6$; $p = 0,018$; test istotny przy $p < 0,05$

Źródło: badanie własne.

W dalszej części ankiety poproszono klientów o wskazanie inicjatyw społecznych, które banki spółdzielcze wspierają (wykres 3). Pytanie miało charakter wielokrotnego wyboru, tj. respondenci mogli udzielić kilku odpowiedzi.

Wykres 3. Formy wspierania inicjatyw społecznych przez banki spółdzielcze według oceny klientów banków

Źródło: badania własne.

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że banki spółdzielcze najczęściej dotują i promują imprezy kulturalno-oświatowe (35,3%) oraz wspierają działalność organizacji społecznych i charytatywnych – 37%. Wysoką aktywność banków spółdzielczych we wspieraniu takich form przedsięwzięć społeczności lokalnych potwierdzają wyniki wcześniejszych badań¹⁰.

Determinantą rozkładu odpowiedzi na pytanie o formy wspierania inicjatyw społecznych przez banki spółdzielcze są pewne cechy społeczno-demograficzne, tj. stan cywilny i sytuacja społeczno-zawodowa. Wyniki zaprezentowano w tabeli 5 i 6.

Tabela 5. Zależność między opinią na temat wspierania działalności organizacji społecznych i charytatywnych przez bank spółdzielczy a obecną sytuacją społeczno-zawodową respondentów

Wspieranie działalności organizacji społecznych i charytatywnych przez bank spółdzielczy		Obecna sytuacja społeczno-zawodowa						Ogółem
		Mam stałą pracę	Pracuję dorywczo	Jestem bezrobotny/a	Rencista/Emeryt	Prowadzę własną działalność	Jestem studentką/em	
Nie	N	13	4	4	5	0	2	28
	%	40,6	100,0	66,7	55,6	0,0	40,0	40,0
Tak	N	19	0	2	4	14	3	42
	%	59,4	0,0	33,3	44,4	100,0	60,0	60,0
Ogółem	N	32	4	6	9	14	5	70
	%	100	100	100	100	100	100	100

$\chi^2 = 18,024$; $df = 5$; $p = 0,003$; test istotny przy $p < 0,05$

Źródło: badania własne.

Tabela 6. Zależność między opinią na temat sponsorowania budowy lub rozbudowy infrastruktury społecznej przez banki spółdzielcze a obecną sytuacją społeczno-zawodową respondentów

Sponsorowanie lub rozbudowa infrastruktury społecznej przez banki spółdzielcze		Obecna sytuacja społeczno-zawodowa						Ogółem
		Mam stałą pracę	Pracuję dorywczo	Jestem bezrobotny/a	Rencista/Emeryt	Prowadzę własną działalność	Jestem studentką/em	
Nie	N	28	4	3	8	14	5	62
	%	87,5	100,0	50,0	88,9	100,0	100,0	88,6
Tak	N	4	0	3	1	0	0	8
	%	12,5	0,0	50,0	11,1	0,0	0,0	11,4
Ogółem	N	32	4	6	9	14	5	70
	%	100	100	100	100	100	100	100

$\chi^2 = 11,823$; $df = 5$; $p = 0,037$; test istotny przy $p < 0,05$

Źródło: badania własne.

¹⁰ M. Stefański, *Znaczenie banków spółdzielczych w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i innowacji*, (w:) *Wybrane historyczne i współczesne aspekty rozwoju banków spółdzielczych w Polsce*, red. M. Stefański, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku, Włocławek 2012, s. 137.

Na podstawie materiału statystycznego zaprezentowanego w tabeli 5 i w nawiązaniu do danych z wykresu 3 można stwierdzić, że najczęściej osoby posiadające stałą pracę oraz prowadzące własną działalność gospodarczą twierdziły, że banki spółdzielcze wspierają działalność organizacji społecznych i charytatywnych. Zależność ta wynika z tego, że wspomniana forma aktywności banków była najczęściej wskazywana przez respondentów, ponadto wymienione wcześniej grupy klientów stanowiły większość badanej populacji.

Pomimo że sponsorowanie budowy lub rozbudowy infrastruktury społecznej przez banki spółdzielcze było najrzadziej dostrzegane przez ankietowanych klientów, to najczęściej odpowiedzi twierdzącej udzieliły osoby ze stałym zatrudnieniem. Interesujący jest fakt, że istotnie najczęściej nie wskazały tej formy zaangażowania banku osoby posiadające stałą pracę oraz prowadzące własną działalność.

Tabela 7. Zależność między opinią na temat sponsorowania budowy lub rozbudowy infrastruktury społecznej przez banki spółdzielcze, a stanem cywilnym respondentów

		Stan cywilny			Ogółem
		Panna/kawaler	Zamężna/żonaty	Rozwiedziona/ rozwiedziony Wdowa/wdowiec	
Nie	N	13	44	3	60
	%	92,9	93,6	42,9	88,2
Tak	N	1	3	4	8
	%	7,1	6,4	57,1	11,8
Ogółem	N	14	47	7	68
	%	100	100	100	100

$\chi^2=15,485$; $df=2$; $p=0,000$; test istotny przy $p < 0,05$

Źródło: badania własne.

Osoby zamężne/żonate najczęściej nie dostrzegały aktywności banków spółdzielczych w obszarze sponsorowania lub rozbudowy infrastruktury społecznej. Natomiast w grupie osób rozwiedzionych lub owdowiałych ponad połowa respondentów udzieliła odpowiedzi twierdzącej.

Podsumowanie

Artykuł jest próbą powiązania kreowania wizerunku banku spółdzielczego jako instytucji społecznie aktywnej z kryteriami wyboru banku przez klientów. Trudno wskazać dominujący motyw wyboru banku spółdzielczego. Badani klienci najczęściej wskazywali dogodne usytuowanie oraz miłą i profesjonalną obsługę jako kluczowe czynniki wpływające na podjęcie współpracy z bankiem spółdzielczym.

Z drugiej strony nie zauważono dużych dysproporcji w rozkładzie odpowiedzi respondentów. Badani dostrzegali i dosyć wysoko oceniali wizerunek banku jako instytucji społecznie aktywnej. To oznacza, że zaangażowanie banków spółdzielczych w działania o charakterze społecznym, wspieranie lokalnych inicjatyw jest pozytywnie odbierane przez klientów. Ponad połowa ankietowanych dostrzega zaangażowanie banków spółdzielczych w wspieranie inicjatyw społecznych. Najczęściej wskazywano: dotowanie i promowanie imprez kulturalno-oświatowych oraz wspieranie działalności organizacji społecznych i charytatywnych.

Poważnym wyzwaniem dla banków spółdzielczych o charakterze społecznym jest edukacja finansowa. Mimo wielu inicjatyw skierowanych do różnych grup wiekowych uczestników rynku finansowego, banki spółdzielcze mogą jeszcze wiele w tym obszarze dokonać, np. edukując młode osoby mając okazję pozyskać nowych klientów. Pogłębianie wiedzy ekonomicznej osób w średnim wieku lub starszych mogłoby przyczynić się do ograniczania zjawiska wykluczenia finansowego.

Bibliografia

- Golec M.M., *Społeczne uwarunkowania działalności banków spółdzielczych*, (w:) *Banki spółdzielcze w Polsce w warunkach kryzysu finansowego i gospodarczego*, red. M. Stefański, Wydawnictwo WSHE we Włocławku, Włocławek 2010.
- Golec M.M., *Tożsamość spółdzielcza banku spółdzielczego na przykładzie Banku Spółdzielczego w Kościanie*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia*” 2014, nr 1(48), s. 91-100.
- Hill N., Aleksander J., *Pomiar satysfakcji i lojalności klientów*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003.
- Majka J., *Wspólnie z SGB budujemy kapitał społeczny*, „*Nowoczesny Bank Spółdzielczy*” 2016, nr 1.
- Nowacka A., Szewczyk-Jarocka M., Kaczmarczyk P., Grzywacz J., *Banki spółdzielcze w społecznej gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2017.
- Stefański M., *Znaczenie banków spółdzielczych w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i innowacji*, (w:) *Wybrane historyczne i współczesne aspekty rozwoju banków spółdzielczych w Polsce*, red. M. Stefański, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku, Włocławek 2012.
- Szelągowska A., *Polska bankowość spółdzielcza – wczoraj, dziś, jutro*, (w:) *Współczesna bankowość spółdzielcza*, red. A. Szelągowska, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2012.
- Węclawski J., *Banki spółdzielcze w konkurencyjnym otoczeniu*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia*” 2014, nr 1 (44), s. 231-248
- Ustawa z 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2017 r., poz. 1560 z póź. zm.).
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1166).

Streszczenie

Głównym celem opracowania jest wskazanie najważniejszych przesłanek wyboru banku spółdzielczego przez klientów. Autorka próbuje odpowiedzieć na pytanie: czy klienci, podejmując decyzję o współpracy z bankiem spółdzielczym, biorą pod uwagę jego społeczną aktywność?

Podstawą empiryczną problematyki poruszonej w artykule jest studium literatury przedmiotu oraz wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród 132 klientów wybranych banków spółdzielczych. Pytania dotyczyły: kryteriów wyboru banku spółdzielczego, inicjatyw społecznych podejmowanych przez banki spółdzielcze oraz form wsparcia udzielanych przez te instytucje. W artykule wykorzystano następujące metody opracowania wyników badania: wskaźniki struktury i test zgodności chi-kwadrat.

W oparciu o wyniki przeprowadzonego badania sformułowano ogólne konkluzje. Trudno jednoznacznie wskazać dominujące kryteria wyboru banku spółdzielczego. Badani klienci najczęściej motywowali swój wybór dogodnym usytuowaniem banku oraz miłą i profesjonalną obsługą. Respondenci dostrzegali inicjatywy społeczne podejmowane przez banki spółdzielcze, również w kontekście współpracy z tą instytucją. Pozytywnie oceniali zaangażowanie tych instytucji w promowanie imprez kulturalno-oświatowych oraz wspieranie i dotowanie organizacji społecznych i charytatywnych.

**SOCIAL ACTIVITY OF COOPERATIVE BANKS
AS AN INDICATION OF THE CLIENT'S CHOICE OF THE BANK****Summary**

The main objective of the study is to indicate the most important reasons for choosing a cooperative bank by customers. The author tries to answer the question: do clients decide about cooperation with a cooperative bank guided by its social activity.

The empirical basis of the issue raised in the article is a literature study of the subject and the results of a survey conducted among 132 clients of selected cooperative banks. The questions concerned: criteria for the selection of a cooperative bank, social initiatives undertaken by cooperative banks and forms of support provided by these institutions. The article uses the following methods to develop the results of the study: structure indicators and chi-square compliance test.

Based on the results of the study, general conclusions were formulated. It is difficult to clearly indicate the dominant criteria for the selection of a cooperative bank. The surveyed clients most often motivated their choice with a convenient location of the bank and friendly and professional service. The respondents noticed social initiatives undertaken by cooperative banks, also in the context of cooperation with this institution. They positively assessed the involvement of these institutions in promoting cultural and educational events, as well as supporting and subsidizing social and charitable organizations.

ZALETY I WADY SYSTEMÓW INFORMATYCZNYCH NA PRZYKŁADZIE PROGRAMU KSIĘGOWOŚĆ OPTIVUM

Wprowadzenie

Zastosowanie technologii informacyjnych w edukacji, życiu gospodarczym i społecznym, a także w zarządzaniu jednostką budżetową¹, stało się powszechną normą. Placówki oświatowe korzystają z programów, wspomagających pracę oraz podejmowanie decyzji o charakterze zarządczym.

Warunkiem istnienia każdej jednostki gospodarczej jest odpowiednie zarządzanie. Aby było ono skuteczne i przynosiło korzyści, musi opierać się na rzetelnych informacjach oraz danych. Wykorzystanie technologii informacyjnych w zarządzaniu jednostką oświatową można podzielić na dwa rodzaje²:

- nadzorowanie procesu wychowawczo-dydaktycznego, można tu zaliczyć dane o uczniach, planie lekcji i ewentualnych zastępstwach, arkusz organizacyjny;
- planowanie i wspomaganie prac administracyjnych, zwłaszcza działu finansowo-księgowego oraz kadr.

Celem artykułu jest ukazanie korzyści i barier, wykorzystania nowoczesnych technologii w rachunkowości jednostki budżetowej z punktu widzenia zarówno kierownictwa, jak i pracowników działu księgowo-płacowego. Podjęta

* Uniwersytet Szczeciński WZiEU, Katedra Rachunkowości i Controllingu.

¹ Art. 11 pojęcie jednostki budżetowej, ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tj. Dz. U. z 2017r. poz. 2077) „Jednostkami budżetowymi są jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych nieposiadające osobowości prawnej, które pokrywają swoje wydatki bezpośrednio z budżetu, a pobrane dochody odprowadzają na rachunek odpowiednio dochodów budżetu państwa albo budżetu jednostki samorządu terytorialnego. Jednostka budżetowa działa na podstawie statutu określającego w szczególności jej nazwę, siedzibę i przedmiot działalności. Podstawą gospodarki finansowej jednostki budżetowej jest plan dochodów i wydatków, zwany dalej planem finansowym jednostki budżetowej.”

² W. Furmanek, *Nowoczesne technologie w oświacie i edukacji*, „Edukacja - Technika - Informatyk” 2014, nr 1, s. 20-21.

zostanie próba wskazania zasadności oraz możliwości zastosowania informatycznych systemów wspomagania zarządzania jednostką oświatową, od strony finansowo-księgowej. Przedmiotowa analiza dokonana zostanie na przykładzie programu Księgowość Optivum firmy Vulcan.

Jako sposób realizacji celu obrano metodę analizy przypadku, pogłębianą o studia literaturowe oraz wnioskowanie. Zaprezentowane w artykule wyniki badań przeprowadzono w Zespole Szkół Technicznych i Licealnych w Żaganiu. Jednocześnie starano się wysądować potrzebę wprowadzenia nowych technologii informatyzacji szkoły, zwłaszcza komórek finansowo-księgowych. Do realizacji celu zastosowano metodę badawczą, tj., analizę pojedynczego przypadku (*case study*). Aby uzyskać przydatne dane, zastosowano wywiady kierowane. W rezultacie wyodrębniono dwie grupy badawcze – kadrę zarządzającą oraz użytkowników programu.

Istotnym źródłem informacji w przedsiębiorstwie jest rachunkowość, której zadaniem jest dostarczanie informacji pozwalających na ocenę przedsiębiorstwa, w tym zjawisk i procesów gospodarczych w nim zachodzących, jak również pozwalających na zarządzanie nimi. Rachunkowość definiowana jest jako proces identyfikacji, pomiaru, przetwarzania i przekazywania informacji ekonomicznych, które pozwalają na formułowanie opinii i decyzji przez użytkowników informacji³.

Sztandarowym przykładem zastosowania technologii informatycznych w zarządzaniu oświatą na poziomie całego kraju jest System Informacji Oświatowej (SIO)⁴. Był on stworzony po to, aby otrzymać jedną, spójną bazę informacji z zakresu sprawozdawczości statystycznej. Należy również wskazać, iż nowym trendem w szkolnictwie jest wprowadzanie zintegrowanych systemów zarządzania oświatą. Ze względów finansowych nie wszystkie gminy stać na takie rozwiązanie modelowe.

W przypadku powiatu żagańskiego jednostki oświatowe korzystają z programów komputerowych, wchodzących w skład pakietów. Wszystkie szkoły średnie korzystają z oprogramowania firm Vulcan, natomiast szkoły podstawowe z Librusa. Na potrzeby niniejszego artykułu przeanalizowano wyłącznie sytuację w szkołach średnich. W dziesięciu jednostkach znajdujących się na terenie powiatu są używane następujące oprogramowania: arkusz organizacji (wszystkie jednostki), księgowość (wszystkie jednostki), płace (wszystkie jednostki),

³ E. Nowak, *Rachunkowość zarządcza*, (w:) *Rachunkowość Przewodnik*, red. T. Cebrowska, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 2003, s. 446.

⁴ Powołany do życia 1 stycznia 2005 r. na mocy ustawy o systemie informacji oświatowej (Dz. U z 2004 r. Nr 49, poz. 463).

kadry (wszystkie jednostki), świadectwa (8 jednostek), sekretariat (wszystkie jednostki).

System informatyczny w rachunkowości

Rachunkowość pełni funkcję informacyjną⁵ w kontekście procesów zarządczych, dlatego integralną część pakietów wspomagających zarządzanie stanowią moduły finansowe, w skład których wchodzi programy księgowe. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości⁶, nakłada na wszystkie podmioty i jednostki prowadzące księgi rachunkowe obowiązek posiadania aktualnej dokumentacji, określającej przyjęte w jednostce zasady, zwane polityką rachunkowości, której integralną częścią jest opis stosowanego systemu informatycznego⁷, w celu generowania użytecznych informacji. Systemy informatyczne to narzędzia udostępniające użytkownikom obszerną funkcjonalność, która umożliwia przetwarzanie dużej ilości danych. M. Łada⁸ zwraca uwagę, że współczesna rachunkowość przechodzi gwałtowną transformację, która jest konsekwencją powszechnego wykorzystania technologii informatycznych.

Systemy zintegrowane bazują na danych wprowadzanych w poszczególnych obszarach działalności, gromadzonych we wspólnej bazie danych, która umożliwia bezpośredni dostęp do informacji dotyczących całego przedsiębiorstwa. Systemy zintegrowane charakteryzują następujące cechy:

- kompleksowość, przejawiająca się w objęciu swym zakresem wszystkich sfer działalności przedsiębiorstwa,
- integracja danych i procesów zachodzących zarówno wewnątrz systemu (między poszczególnymi modułami), jak również z otoczeniem,
- elastyczność, pozwalająca na dopasowanie zastosowanego rozwiązania sprzętowo-programowego w chwili instalowania i uruchamiania systemu, jak również umożliwiająca jego dopasowanie do zmiennych warunków występujących wewnątrz organizacji oraz wpływu otoczenia,
- otwartość, polegająca na zdolności rozbudowywania systemu o nowe moduły,

⁵ Zob. B. Sadowska, *Znaczenie informacji w funkcjonowaniu zakładu budżetowego "X" w świetle badań empirycznych*, (w:) *Spółeczeństwo informacyjne – uwarunkowania rozwoju*, red. G. Rosa. Zeszyty Naukowe nr 680, Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu nr 21, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2012, s. 201-214.

⁶ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2013 r. poz. 330 z późn. zm.).

⁷ B. Sadowska, *Znaczenie i warunki stosowania zintegrowanych systemów informatycznych w sferze budżetowej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości nr 76(132), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2014, s. 62.

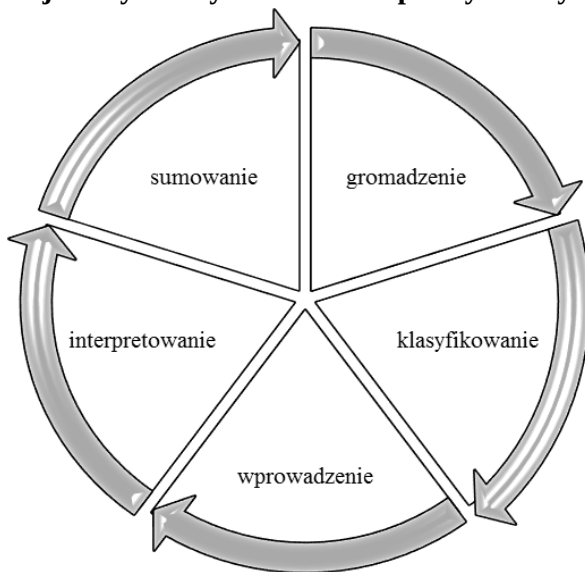
⁸ M. Łada, *Automatyzacja procesów rachunkowości zarządczej*, (w:) *Rachunkowość a controlling*, red. E. Nowak, M. Kowalewski, M. Nieplowicz, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 440/2016, s. 393.

- wspomaganie informatyczne procesów decyzyjnych,
- zaawansowanie technologiczne, gwarantujące zgodność z bieżącymi standardami w zakresie oprogramowania i sprzętu komputerowego oraz umożliwiające swobodną migrację danych,
- zgodność z obowiązującymi przepisami⁹.

Zgodzić się należy z B. Sadowską, że zintegrowany system informatyczny jest systemem informacyjnym, w którym do rozwiązywania problemów zarządzania wykorzystuje się technikę komputerową. Powinien on być ukierunkowany na zaspokajanie potrzeb menedżerów. Zintegrowany system informatyczny nie jest tylko oprogramowaniem, to cała filozofia pracy organizacji, to komunikacja, koordynacja, wiedza i informacja, to praca ludzi¹⁰.

Systemy skomputeryzowane służą do ewidencji danych. Rysunek nr 1 prezentuje zmianę stanu składników majątkowych przedsiębiorstwa.

Rys. 1. Ewidencja danych w systemach skomputeryzowanych

Źródło: opracowanie własne.

⁹ R. Grodziński, *Ogólne informacje o strukturze ZSIZ*, (w): *Architektura zintegrowanego systemu informatycznego zarządzania*, red. A. Bytniewski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005, s. 12-13.

¹⁰ B. Sadowska, *System Informatyczny Lasów Państwowych - nowoczesne narzędzie informatyczne wykorzystywane w systemie rachunkowości*, Kolegium Zarządzania i Finansów, Zeszyty naukowe 157, Oficyna Wydawnicza SGH – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2017, s. 132.

Rejestracja ta obejmuje proces wprowadzania, gromadzenia, klasyfikowania, sumowania i interpretowania zaistniałych w jednostce transakcji gospodarczych. Należy zauważyć, że informacje pozyskiwane oraz przetwarzane przez system informatyczny uzależnione są od wielkości i przedmiotu działania przedsiębiorstwa, ale również od warunków związanych z jego mikro- i makrootoczeniem. Pozyskiwane z zewnątrz dane służą do oceny warunków funkcjonowania przedsiębiorstwa, określenia ryzyka działalności na określonym rynku. Wiążą się one z potrzebą uzyskania informacji dotyczących wiarygodności kontrahentów oraz pozwalają na zmniejszenie ryzyka utraty płynności finansowej.

Zastosowanie nowych technologii informatycznych w szkole w ocenie użytkowników oraz kadry zarządzającej na przykładzie programu Księgowość Optimum

Literatura dotycząca informatyzacji jednostek oświatowych nie jest obszerna, zwłaszcza ta dotycząca oprogramowania. Analizowany program Księgowość Optimum firmy Vulcan został wybrany jako obiekt badań ze względu na jego popularność w jednostkach oświatowych, działających na terenie powiatu żagańskiego. Zespół Szkół Technicznych i Licealnych, jako jednostka budżetowa, prowadzi księgowość, uwzględniając zasady rachunkowości budżetowej wynikające z obowiązujących w Polsce aktów prawnych¹¹.

Księgowość Optimum to oprogramowanie do prowadzenia księgowości jednostek budżetowych, które spełnią wszelkie wymagania ustawy o rachunkowości. Jako moduł pakietu Optimum firmy Vulcan sp. z o.o.¹², wspomaga zarządzanie szkołą m.in. pod kątem planowania i budżetowania. Program przyspiesza wykonanie operacji księgowych dzięki maksymalnej automatyzacji wielu procesów. W przypadku nieprawidłowości w dokumentach księgowych wyświetla się odpowiedni komunikat o rodzaju błędu. Kontrolowane przez program są również oznaczenia dekretów, które nie bilansują się lub wymagają uzupełnienia o dodatkowe informacje, np. dotyczące danych kontrahenta, lub uzupełnienie klasyfikacji budżetowej.

¹¹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 marca 2017 r. w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości oraz planów kont dla budżetu państwa, budżetu jednostek samorządu terytorialnego oraz niektórych jednostek sektora finansów publicznych.

¹² Vulcan sp. z o.o. – założona w 1988 r. polska firma komputerowa zajmująca się kompleksową komputeryzacją szkolnictwa. Świadczy też usługi doradcze dla samorządów w zakresie organizacji i finansowania oświaty oraz prowadzi szkolenia i konferencje dla pracowników oświaty; <https://pl.wikipedia.org/wiki/VULCAN> (stan na dzień 17 lutego 2018).

Na podstawie rozmów prowadzonych z pracownikami, analizowanej jednostki, zebrano dane, które zostały zaprezentowane w przedmiotowym rozdziale. Poszczególne informacje dotyczą funkcjonowania użytkowanego systemu zarówno informatycznego, jak i informacyjnego. Badanie prowadzono w miesiącu styczniu 2018 roku.

Dział księgowości Zespołu Szkół Technicznych i Licealnych w Żaganiu składa się z trzech osób:

- głównej księgowej,
- specjalisty ds. płac,
- kadrowej.

Jednostka korzysta z programu Księgowość Optivum. Zespół wspomina, iż zastosowanie nowych technologii przy wdrażaniu programu było dla poszczególnych pracowników dużym wyzwaniem. Początkowo pracownicy nie dostrzegali potrzeby wprowadzenia zmiany dotychczasowego systemu pracy oraz możliwości pojawienia się korzyści płynących z księgowości elektronicznej. Z przeprowadzonych rozmów wynikało, iż początkujący użytkownik napotyka się na wiele utrudnień spowodowanych brakiem czytelności programu. Dodatkowo wskazywano na czas, jaki każdy z pracowników musiał poświęcić na system szkoleń oraz pojawiające się nieuchronne nadgodziny. Oczywiście niedogodności, które wystąpiły, pojawiły się tylko w okresie przejściowym. Miało to związek z koniecznością przeniesienia danych, a następnie sprawdzenie ich poprawności. Nieprawidłowości czy pojawiające się błędy zgłaszano na bieżąco do producenta oprogramowania. Skutkowało to natychmiastowym wprowadzeniem poprawek oraz dokonywaniem kolejnych ulepszeń modułu. To z kolei przyczyniło się do optymalnego dostosowania programu do bieżących wymagań użytkowników. Pracownicy działu księgowości, jako użytkownicy programu, wskazali na poniższe korzyści :

- przyspieszenie i zwiększenie wygody pracy spowodowane automatyzacją wielu czynności księgowych,
- możliwość kopiowania dokumentów lub ich części,
- możliwość tworzenia szablonów operacji księgowych, szablonów sprawozdań finansowych oraz budżetowych,
- automatyczną rejestrację historii zmian planu budżetowego,
- łatwy dostęp do danych archiwalnych,
- zintegrowanie programu z innymi modułami, jak np. VAT, płace, kadry, inwentarz, faktury itd.,
- możliwość eksportu danych do plików czy przesłanie ich do jednostki nadrzędnej.

Natomiast jako wady wskazywano na czasowe opóźnienia w aktualizacji oprogramowania w porównaniu z szybko zmieniającymi się przepisami prawa.

Dla dyrektora jednostki, oceniającego działanie funkcjonującego systemu, najistotniejsze jest szybkie uzyskiwanie poprawnych danych finansowych. Duże znaczenie ma również czytelność wygenerowanych zestawień oraz element użyteczności otrzymanych danych. Wskazywał również, iż sposób w jaki dane są zagregowane, jest niezwykle pomocny w podejmowaniu przez niego decyzji. Zarówno zatrudnienia pracowników, planowania dodatkowych zajęć, ewentualnych zakupów pomocy naukowych czy przeprowadzenia prac remontowych przy użyciu informacji płynących z modułu staje się bardziej efektywne. Kierownik jednostki akcentował, iż zagregowane dane finansowe są mu potrzebne do tworzenia różnego rodzaju pism oraz sprawozdań składanych jednostkom nadrzędnym. Dlatego tak ważne jest, aby dział księgowości przygotował je odpowiednio szybko oraz poprawnie, zgodnie z wytycznymi. Dzięki programowi Księgowość Optivum jest to możliwe, dodatkowo wydruk danych finansowych można definiować w różnym ujęciu, a także eksportować informacje w postaci plików, np. xls (Excel), czy bezpośrednio do systemów, np. Sigma i BeSTia.

Równie ważna z punktu widzenia osoby zarządzającej jest sprawność obiegu informacji i to, aby programy działające w systemie informatycznym szkoły były kompatybilne, np. program księgowy i moduł płacowy, VAT, moduł kadrowy, inwentarzowy, magazynowy, sekretariat czy biblioteka. Pozwala to wprowadzić informacje w jednym module i przesłać potrzebną jej część lub całość do drugiego. Usprawnia to przepływ informacji, skraca czas realizacji, eliminuje możliwość wystąpienia błędów dotyczących tej samej informacji dostępnej w różnych działach (np. o stażu pracy, zwolnieniach lekarskich itp.), a zatem eliminuje możliwe błędy i jednocześnie standaryzuje informacje (tzn. w jeden sposób wprowadza informacje do systemu). Istotną barierą dotyczącą wdrożenia omawianego rozwiązania ewidencyjnego może być koszt zakupu programu. Jednakże firma Vulcan sp. z o.o. wprowadza tzw. złoty abonament, który znacznie obniża koszt przy zakupie całego pakietu.

Podsumowanie

Potrzeba zastosowania nowoczesnych technologii jest w inny sposób postrzegana przez osoby zarządzające oraz użytkowników programu. W niniejszym artykule przedstawiono oba punkty widzenia. Celem głównym opracowania była próba ukazaniu korzyści i barier wykorzystania nowoczesnych technologii w rachunkowości jednostki budżetowej z punktu widzenia zarówno kierownictwa, jak i pracowników działu księgowo-płacowego.

Wnioski z powyższych badań wskazują na to, że dyrektor jednostki kładzie nacisk przede wszystkim na szybkość i łatwość pozyskania danych finansowych potrzebnych do sprawnego zarządzania. Natomiast użytkownik zwraca uwagę na wygodę i komfort pracy oraz zgodność programu z obowiązującymi przepisami (polityki finansowej i sprawozdawczości budżetowej).

Korzyści z zastosowania nowych technologii w zarządzaniu szkołą to oszczędność czasu. Programy pozwalają szybko sporządzić potrzebne wydruki i je przeanalizować, np. dane dotyczące frekwencji (z dziennika lekcyjnego), ocen (z arkusza ocen), zatrudnienia, wynagrodzenia. Dodatkowo pozwalają zaoszczędzić czas przy układaniu planu lekcji, tworzeniu zastępstw, przygotowaniu arkusza organizacyjnego czy list płac, bilansu, oraz generowaniu sprawozdań. Zaletą systemu jest również zautomatyzowanie prac administracyjnych, a także czynności związanych z gromadzeniem i przetwarzaniem informacji o uczniach i pracownikach. Wspomniane już dostarczanie dyrektorowi szkoły rzetelnych i obiektywnych informacji, wspomagających dysponowanie przez szkołę pełniejszymi informacjami o swojej działalności. Są to dodatkowe korzyści wynikające z prowadzenia dokumentacji szkoły w formie elektronicznej. Dyrekcja wskazywała, również na możliwość zbieranie informacji o stanie majątku szkoły (księgi inwentarzowe) oraz szeroko rozumianego gromadzenie i przetwarzanie informacji finansowo-księgowych szkoły. Wnioski płynące z opracowania jednoznacznie wskazują, iż wspomaganie zarządzania szkołą przy wykorzystaniu nowych technologii może zwiększyć efektywność pracy i podnieść jakość jej rezultatów. Powyższe możemy osiągnąć poprzez:

- częściowe lub całkowite wyeliminowanie konieczności wykonywania prostych, ale czasochłonnych, powtarzalnych czynności,
- ułatwienie dostępu do potrzebnych informacji,
- umożliwienie szybszego i lepszego rozwiązywania zadań,
- łatwość generowania i drukowania wszelkich dokumentów,
- możliwość analizowania różnorodnych zagadnień, które w tradycyjny sposób nie są diagnozowane ze względu na pracochłonność ich przygotowania.

Wymienione cechy przemawiają za słusznością wdrożenia systemów informacyjnych w jednostkach oświatowych. Zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjnych w zarządzaniu szkołą pozwala na poprawienie efektów kształcenia. Wprowadzenie cyfrowego sekretariatu, dziennika elektronicznego czy biblioteki, systemy wspomagające zarządzanie stają się normą. Ich brak powoduje wręcz niekonkurencyjność danej szkoły.

Natomiast jeśli chodzi o ryzyko zastosowania nowoczesnych technologii, to z badania wynika, że jest niewielkie, w porównaniu z korzyściami jakie płyną z ich wdrożenia. Bariera wprowadzenia nowych technologii przy niedo-

finansowaniu polskiej oświaty mogą być koszty finansowe oraz koszty społeczne. Koszty finansowe dotyczą nie tylko oprogramowania lub szkoleń, ale również stworzenia infrastruktury (sprzęt, szerokopasmowe łącza internetowe, wykup domeny itp.), nowych procedur (np. elektronicznego obiegu dokumentów), platform edukacyjnych i profesjonalnych stron internetowych, zapewnienia bezpieczeństwa danych (programy antywirusowe). Koszty społeczne to redukcja godzin pracy, a tym samym dotychczasowych etatów w szkole, dzięki automatyzacji i przyspieszeniu czynności oraz procedur. W związku z komputeryzacją pojawiają się nowe procesy, które generują zapotrzebowanie na pracę, np. informatyka (aktualizacja oprogramowania, tworzenie kopii zapasowych, naprawa i uzupełnianie sprzętu komputerowego). Najlepszym rozwiązaniem dla jednostki budżetowej byłoby zakupienie wszystkich pakietów jednego producenta, które byłyby potrzebne do zarządzania jednostką oświatową. Istotne wydaje się to, że wszystkie jednostki, nie tylko budżetowe, mają tendencję do wprowadzania nowych technologii. Szkoły nie mogą nie podążać tą drogą, zwłaszcza w czasach, w których mówi się o nowoczesnej i przyjaznej szkole.

Bibliografia

- Furmanek W., *Nowoczesne technologie w oświacie i edukacji*, „Edukacja – Technika – Informatyk”, nr 1/2014.
- Grodziński R., *Ogólne informacje o strukturze ZSIZ*, (w:) *Architektura zintegrowanego systemu informatycznego zarządzania*, red. Bytniewski A., Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005.
- Łada M., *Automatyzacja procesów rachunkowości zarządczej*, (w:) *Rachunkowość a controlling*, red. Nowak E., Kowalewski M., Nieplowicz M., Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 440/2016.
- Nowak E., *Rachunkowość Zarządcza*, w: *Rachunkowość Przewodnik*, red. T. Cebrowska, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 2003.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 marca 2017 r. w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości oraz planów kont dla budżetu państwa, budżetu jednostek samorządu terytorialnego oraz niektórych jednostek sektora finansów publicznych.
- Sadowska B., *Znaczenie informacji w funkcjonowaniu zakładu budżetowego "X" w świetle badań empirycznych*, (w:) *Społeczeństwo informacyjne – uwarunkowania rozwoju*, red. G. Rosa. Zeszyty Naukowe nr 680, Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu nr 21, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2012.
- Sadowska B., *Znaczenie i warunki stosowania zintegrowanych systemów informatycznych w sferze budżetowej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości nr 76(132), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2014.
- Sadowska B., *System Informatyczny Lasów Państwowych - nowoczesne narzędzie informatyczne wykorzystywane w systemie rachunkowości*, Kolegium Zarządzania i Finansów, Zeszyty Naukowe 157, Oficyna Wydawnicza SGH – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2017.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2013 r. poz. 330 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017r. poz. 2077).
- Ustawa o systemie informacji oświatowej (Dz. U z 2004 r. Nr 49, poz.463).

Streszczenie

Dzięki rozwojowi technologii komputerowej można stwierdzić, iż sprawny system informatyczny dostarcza niezbędnych danych do podejmowania słusznych decyzji. Obecnie coraz powszechniej stosuje się systemy zintegrowane. Służą one do kompleksowej obsługi wszystkich obszarów przedsiębiorstwa. Księgowość Optivum to oprogramowanie do prowadzenia księgowości jednostek budżetowych, które spełnia wymagania ustawy o rachunkowości. Moduł pakietu Optivum, firmy Vulcan sp. z o.o., wspomaga zarządzanie szkołą, m.in. pod kątem planowania i budżetowania. Zastosowanie technologii informacyjnych w edukacji staje się więc warunkiem koniecznym istnienia jednostki gospodarczej w ramach właściwego zarządzania.

**ADVANTAGES AND DISADVANTAGES INFORMATION'S SYSTEM
ON THE EXAMPLE OF THE OPTIVUM ACCOUNTING PROGRAM****Summary**

With the development of computer technology it can be claimed that an efficient IT system provides the necessary data to make the right decisions. Currently are used integrated system, which supports all areas of the company. Accounting Optivum is a software for accounting and budgetary units, which is in accordance with accounting law. The Optivum package modul from Vulcan company supports school management including terms of planning and budgeting. The use of information technologies in education has become a necessary term of an economic unit as part of proper management.

RYZIKO KREDYTOWE OBLIGACJI KORPORACYJNYCH NOTOWANYCH NA RYNKU CATALYST

Wprowadzenie

Kryzys finansowy, wywołany bańką spekulacyjną na amerykańskim rynku nieruchomości pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, skłonił inwestorów do poszukiwania nowych możliwości inwestowania. Takimi nowymi obszarami lokowania środków pieniężnych stały się wówczas złote i srebrne monety kolekcjonerskie, obrazy, rzeźby i inne dzieła sztuki, wino, zegarki, porcelana, znaczki pocztowe itp. Nastąpił znaczny odpływ kapitału z rynków finansowych, który doprowadził wiele przedsiębiorstw do problemów z dostępem do źródeł finansowania, skutecznie zablokował realizację planowanych przez nie przedsięwzięć inwestycyjnych.

Dla wielu, zwłaszcza młodych, przedsiębiorstw brak dostępu do kapitału stał się istotną barierą w ich rozwoju. Zjawisko to dotyczyło przede wszystkim przedsiębiorstw, które wyczerpały już kapitały własne, a finansowanie zewnętrzne jeszcze nie było dla nich dostępne (wobec kryzysu banki zaostrzyły wewnętrzną politykę kredytową, a ponadto w 2012 r. zostały wprowadzone nowe regulacje dotyczące wymogów kapitałowych i zarządzania ryzykiem w bankach działających transgranicznie – tzw. Porozumienie Bazylejskie III).

Odpowiedzią na problemy z dostępem do kapitału było powstanie w Polsce w roku 2009 rynku obligacji korporacyjnych, tzw. *Catalyst*. Dla polskich przedsiębiorstw miał on być alternatywą dla kredytu bankowego oraz szansą dywersyfikacji źródeł finansowania. Z kolei dla inwestorów instytucjonalnych i indywidualnych obligacje korporacyjne miały stać się innowacyjnym i bardziej dochodowym od lokat bankowych instrumentem finansowym, umożliwiającym osiągnięcie relatywnie wysokich stóp zwrotu przy niskim ryzyku.

* Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie.

W ostatnich latach zauważalne jest zwiększone zainteresowanie inwestycjami w obligacje przedsiębiorstw ze strony inwestorów indywidualnych. Duże emisje organizowane w 2017 r. przez takie przedsiębiorstwa jak PKN Orlen, Best czy GPW zakończyły się sukcesem. Przy rekordowo niskim oprocentowaniu lokat bankowych, obligacje korporacyjne stanowią ciekawą alternatywę inwestycyjną, kuszącą ponadprzeciętnym zyskiem. Trzeba pamiętać jednak, że nie jest to inwestycja wolna od ryzyka. W historii młodego rynku Catalyst wiele razy zdarzało się już bowiem, że obligacje nie zostały wykupione z powodu kłopotów finansowych emitentów.

Celem artykułu jest ocena ryzyka obligacji korporacyjnych notowanych na rynku Catalyst oraz identyfikacja sygnałów, których poprawne odczytanie może pomóc inwestorom przewidzieć pogorszenie sytuacji finansowej lub upadłość emitenta.

Ryzyko inwestowania w obligacje

Każda inwestycja na rynku pieniężnym lub kapitałowym wiąże się z ryzykiem, które inwestor musi zaakceptować, lokując swoje pieniądze w konkretne instrumenty finansowe. Podstawowa reguła inwestowania głosi, że im wyższa jest oczekiwana stopa zwrotu z inwestycji, tym wyższe jest ryzyko poniesienia straty. Podstawowe pytanie, na które powinien odpowiedzieć sobie każdy inwestor, brzmi: „Jak wysokie ryzyko inwestycji jestem w stanie zaakceptować?”. W zależności od udzielonej odpowiedzi posiadacz kapitału może ulokować go na lokacie bankowej, w obligacjach skarbowych, **obligacjach korporacyjnych** lub akcjach.

Kolejność wymienionych instrumentów nie jest przypadkowa. Każdy z nich charakteryzuje się coraz wyższym stopniem ponoszonego ryzyka, a co za tym idzie – wyższą oczekiwaną stopą zwrotu z inwestycji. Inwestorzy, którzy chcą zarobić więcej niż na lokacie, jednocześnie ryzykując mniej niż inwestując w akcje, mogą wybrać instrument o pośrednim poziomie ryzyka. Za takie uznawane są **obligacje korporacyjne**. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że ryzyko z nimi związane nie jest jednakowe w każdym przypadku.

Wyróżnia się dwa podstawowe rodzaje ryzyka inwestycji w obligacje¹:

- 1) ryzyko kredytowe,
- 2) ryzyko stopy procentowej.

¹ F.J. Fabozzi, *Rynki obligacji. Analiza i strategie*, Wydawnictwo Finansowe WIG-PRESS, Warszawa 2000, s. 6.

Ryzyko kredytowe jest związane z emitentem obligacji. Oznacza ono możliwość niedotrzymania warunków wypłaty świadczeń pieniężnych przez emitenta². Niedotrzymanie warunków może polegać na niespłaceniu odsetek w określonym terminie lub niespłaceniu wartości nominalnej danej serii obligacji w terminie wykupu.

Biorąc pod uwagę **ryzyko kredytowe**, należy mieć na uwadze to, że obligacja to nic innego jak dług przedsiębiorstwa zaciągnięty wobec inwestora. Ten rodzaj ryzyka jest więc związany z niedotrzymaniem warunków emisji (tzw. default), a skutkiem jego wystąpienia może być niewypłacenie odsetek od obligacji lub niewypłacenie wartości nominalnej w terminie wykupu obligacji. Przed dokonaniem zakupu inwestor powinien przede wszystkim ocenić poziom ryzyka wypłacalności emitenta, który w głównej mierze zależy od jego wyników finansowych, historii i doświadczenia.

Istnieje wiele metod oceny ryzyka kredytowego, a jedną z najpopularniejszych jest tzw. **rating** ustalany przez takie agencje ratingowe, jak: Fitch Ratings, Moody's oraz Standard & Poor's. Rating polega na przydzieleniu każdej ocenianej obligacji kategorii ratingowej. Przedstawiona jest ona z reguły w postaci litery lub kombinacji liter i znaków i wskazuje właśnie na poziom ryzyka niedotrzymania warunków³.

Pojęcie ryzyka kredytowego jest szersze niż niedotrzymanie warunków emisji. Może się bowiem okazać, że emitent wywiązuje się ze swoich obowiązków wobec obligatariuszy, lecz wartość obligacji spada z powodu pogorszenia się kondycji finansowej emitenta (np. spadek płynności przy znaczącym wzroście zadłużenia). Wzrasta wówczas ryzyko związane z emitentem, co oznacza, że wzrasta wymagana stopa dochodu, a tym samym następuje spadek ceny obligacji.

Ryzyko stopy procentowej występuje jako ryzyko ceny lub ryzyko reinwestowania. Ryzyko ceny występuje w sytuacji, gdy inwestor nie przetrzymuje obligacji do terminu wykupu, lecz sprzedaje je przed tym terminem. Ryzyko to objawia się w następujący sposób:

- 1) wzrost stopy procentowej na rynku oznacza spadek zrealizowanej stopy dochodu, wynikający ze spadku ceny sprzedaży obligacji,
- 2) spadek stopy procentowej na rynku oznacza wzrost zrealizowanej stopy dochodu, wynikający ze wzrostu ceny sprzedaży obligacji.

² K. Jajuga, *Zarządzanie ryzykiem*, PWN, Warszawa 2007, s. 23.

³ K. Jajuga, T. Jajuga, *Inwestycje. Instrumenty finansowe, aktywa niefinansowe, ryzyko finansowe, inżynieria finansowa*, PWN, Warszawa 2015, s. 124.

Ryzyko reinwestowania wynika z faktu konieczności reinwestowania odsetek. Warunkiem zrealizowania stopy dochodu w terminie do wykupu (*yield to maturity*, YTM) jest reinwestowanie odsetek po stopie procentowej równej stopie dochodu. Jeśli stopa reinwestowania będzie inna niż YTM, wówczas zmieni się również zrealizowana stopa dochodu. Ryzyko reinwestowania charakteryzuje się tym, że w przypadku wzrostu oczekiwanej stopy zwrotu na rynku, wzrasta również zrealizowana stopa dochodu. Gdy na rynku spada wartość oczekiwanej stopy zwrotu, wówczas maleje zrealizowana stopa zwrotu z inwestycji⁴.

Pozytywnym aspektem rynku obligacji korporacyjnych jest fakt, iż zdecydowana większość obligacji to papiery wartościowe o zmiennym oprocentowaniu opartym na stopie WIBOR oraz dodatkowej stałej marży. Pozwala to na częściowe uniknięcie ryzyka stopy procentowej.

Rynek obligacji w Polsce

Obrót obligacjami korporacyjnymi w Polsce jest realizowany w ramach dwóch równolegle funkcjonujących segmentów rynku wtórnego⁵:

- 1) na rynku niezorganizowanym, formułowanym przez instytucje finansowe,
- 2) na rynku zorganizowanym, prowadzonym w formule Catalyst.

Wymieniony jako pierwszy – rynek niezorganizowany – zostanie pominięty w dalszych rozważaniach. Wynika to z trudności w dostępie do informacji, na podstawie których można zdiagnozować procesy przebiegające w tym obszarze rynku wtórnego.

Odmierna sytuacja dotyczy rynku Catalyst, zorganizowanego systemu obrotu instrumentami dłużnymi emitowanymi przez przedsiębiorstwa, banki komercyjne i banki spółdzielcze oraz gminy. Rynek Catalyst **obejmuje: detaliczny rynek regulowany i alternatywny system obrotu (ASO) prowadzone przez GPW S.A. oraz analogiczne rynki hurtowe prowadzone przez BondSpot S.A.** Są one przeznaczone dla różnych rodzajów emisji (ze względu na wielkość i charakterystykę) oraz różnych typów inwestorów (indywidualnych i instytucjonalnych)⁶.

Regulacje prawne, które zostały wprowadzone w Polsce 29 lipca 2005 r. (ustawa o *obrocie instrumentami finansowymi*) dotyczyły trzech obszarów rynku obligacji: nadzoru nad nim, rynku pierwotnego i rynku wtórnego. Ich uchwalenie

⁴ Ryzyko inwestycji w obligacje korporacyjne, <http://bestcapital.pl/ryzyko-inwestycji-w-obligacje-korporacyjne/> (stan na dzień 25.02.2018).

⁵ M. Pawłowski, *Możliwości finansowania małych i średnich przedsiębiorstw na rynku obligacji – próba oceny*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 799, Szczecin 2014, s. 456.

⁶ Ibidem, s. 456.

wpłynęło istotnie na zwiększenie swobody w pozyskiwaniu kapitału, prezentowaniu oferowanych papierów wartościowych i emitenta w dokumencie ofertowym. Zmiany te zwiększyły efektywność rynku, zdynamizowały jego rozwój oraz zachęciły krajowych i zagranicznych inwestorów oraz emitentów do korzystania z polskiego rynku instrumentów dłużnych⁷.

Zmiany te znalazły potwierdzenie w danych statystycznych. Polski rynek długu od początku swojego istnienia jest niekwestionowanym liderem wśród państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Zgodnie z danymi za 2016 r., opublikowanymi przez Federation of European Securities Exchanges (FESE), łączna liczba instrumentów dłużnych, notowanych na Catalyst na koniec 2016 r. wyniosła 566 serii, dzięki czemu polski rynek jest aż o 392,2% większy od drugiego pod względem liczby notowanych instrumentów – rynku czeskiego⁸.

W latach 2016-2017 pojawiły się emisje spółek notowanych na Głównym Rynku GPW, w tym między innymi: Famur, Polska Grupa Odlewnicza, PCC Rokita czy Polska Grupa Farmaceutyczna. Ponadto atrakcyjne źródło pozyskania kapitału upatrywały w Catalyst także przedsiębiorstwa działające w branży nowoczesnych technologii (Medicalgorithmics, Braster). Te obserwacje potwierdzają, że debiut na rynku Catalyst daje spółkom szansę na zdobycie zaufania inwestorów i otwiera drzwi do nowych możliwości pozyskiwania kapitału.

W oparciu o statystyki FESE średni roczny wzrost liczby obligacji notowanych na Catalyst w latach 2010-2016 wyniósł 26,7%, co przełożyło się na 313,1% wzrost w całym okresie funkcjonowania rynku. Dla porównania rynek czeski w okresie 2010-2016 wzrósł zaledwie o 8,5%. Dane te potwierdzają silną pozycję polskiego rynku papierów dłużnych na tle państw Europy Środkowo-Wschodniej⁹.

Analiza ryzyka kredytowego polskich obligacji korporacyjnych w latach 2013-2017

Większość emitentów obligacji korporacyjnych notowanych na rynku Catalyst terminowo reguluje swoje zobowiązania wobec inwestorów¹⁰. Inwestycja w obligacje przedsiębiorstw nie jest jednak pozbawiona ryzyka. Analiza

⁷ B. Orliński, *Obligacje korporacyjne jako źródło pozyskiwania kapitału dla małych i średnich przedsiębiorstw*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 799, Szczecin 2014, s. 443.

⁸ *Raport Catalyst w 2016 roku. Podsumowanie i perspektywy*, Doradztwo Transakcyjne Grant Thornton, Warszawa 2017, s. 11.

⁹ Ibidem, s. 12.

¹⁰ *Jak często emitenci obligacji korporacyjnych nie spłacają swoich zobowiązań?*, <http://bestcapital.pl/jak-czesto-emitenci-obligacji-korporacyjnych-nie-splacaja-swoich-zobowiazan/> (stan na dzień 25.02.2018).

funkcjonowania rynku obligacji korporacyjnych w okresie 2013-2017 dostarcza dowodów na to, że inwestorzy nabywający obligacje korporacyjne są narażeni na wysokie ryzyko kredytowe.

Rynek Catalyst został uruchomiony 30 września 2009 r. Jest to zatem rynek bardzo młody i w pierwszych latach jego funkcjonowania sytuacje, w których emitent obligacji korporacyjnych nie spłacał swoich zobowiązań w terminie, były rzadkością. Można wskazać dwie główne przyczyny takiego stanu rzeczy:

- 1) na nowym rynku nie było notowanych wiele emisji obligacji,
- 2) okres zapadalności obligacji korporacyjnych wynosił zazwyczaj od dwóch do trzech lat. Z tego powodu w pierwszych latach funkcjonowania rynku emitenci spłacali odsetki, a nie pożyczony kapitał.

Do końca 2012 r. kłopoty ze spłatą zobowiązań miało 7 spółek, których obligacje były notowane na rynku Catalyst (ZPS Krzętle, Anti, PolsportGroup, Fojud, Budostal-5 i Religa Development)¹¹.

Łączna wartość problematycznych dla inwestorów emisji stanowiła niespełna 0,3% wszystkich emisji obligacji korporacyjnych notowanych na Catalyst. Jednak dopiero rok 2013 okazał się prawdziwym testem wypłacalności emitentów. Pierwsza połowa roku obfitowała w informacje o braku płynności spółek z rynku Catalyst. W styczniu 2013 r. spółka Fast Finance nie wykupiła w terminie całości emisji. Spółka tłumaczyła to opóźnienie problemami ze ściąganiem należności. Od początku roku problemy ze spłatą odsetek miał TimberOne. W marcu spółka złożyła do sądu wniosek o ogłoszenie upadłości likwidacyjnej. Także w marcu opóźnienie w spłacie odsetek zanotował Ideon. W kwietniu spółka wystąpiła z wnioskiem o upadłość układową. Wiosną 2013 r. spółka Gant Development miała problemy z terminową spłatą odsetek i wykupem kolejnych emisji obligacji. W maju Miraculum nie wykupiło części obligacji, obiecując spłatę do końca czerwca. Opóźnienie spółka tłumaczyła problemami ze ściąganiem należności i przesunięciem się w czasie spodziewanego dokapitalizowania. Także w maju swoich obligacji nie wykupiła spółka Widok Energia. W czerwcu swoich obligacji w terminie nie wykupiły spółki Vedia oraz MEW.

Szczególnie trudnym okresem dla rynku Catalyst okazały się lata 2014 i 2015. Do końca 2014 r. problemy z terminową spłatą świadczeń z obligacji miało 39 emitentów, którzy wyemitowali łącznie 51 serii obligacji, co stanowiło 6,83% wszystkich wprowadzonych na Catalyst emisji i 1,22% ich wartości. Łączna wartość emisji problematycznych sięgnęła w 2014 r. 453,9 mln zł,

¹¹ *Jak często emitenci...?*, op. cit., (stan na dzień 25.02.2018).

z czego aż 81,0% było związane z niewykupieniem obligacji bądź niewypłaceniem odsetek głównie na skutek braku środków finansowych, co w niektórych przypadkach (około 19,5%) kończyło się złożeniem wniosku o upadłość¹².

Rok 2015 zaczął się od złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości likwidacyjnej przez Uboat Line. Wkrótce płatności przestał obsługiwać też VIG oraz ZM Mysław. Ciosem dla rynku było złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości e-Kancelarii, której obligacje – sprzedane głównie detalicznym inwestorom – miały wartość 35 mln zł. Boleśnie odczuli oni również stratę blisko 72 mln zł ulokowanych w obligacjach PCZ, który długo mienił się firmą o relatywnie niskim zadłużeniu i satysfakcjonującej rentowności. Ostatecznie co szósta obligacja (16,7%) z detalicznej części Catalyst, która zapadała w 2015 r., nie została spłacona¹³.

Odsetek niewykupionych emisji, czyli defaultów, na detalicznej części rynku był więc bardzo wysoki. Na tyle wysoki, że część drobnych inwestorów, wcześniej entuzjastycznie nastawionych do rynku, odwróciła się od obligacji korporacyjnych.

Wśród emisji, które zapadały w roku 2016, nie spłacono 3,6% zadłużenia (tyle samo, co w roku 2015). Znacznie wzrósł natomiast udział niewykupionych obligacji wśród najmniejszych emisji, kierowanych głównie do inwestorów detalicznych. Na prawie 2,59 mld zł długu firm, wygasającego w 2016 r., emitenci nie wykupili obligacji o wartości 92,2 mln zł. Warto zaznaczyć, że na koniec III kwartału 2016 r. udział niewykupionych emisji wynosił aż 5,5%. Niezmiennie około co piąta emisja nie była spłacana w terminie. I tak wśród 114 wygasających w 2016 r. serii obligacji firmy nie wykupiły 20 z nich. Stanowiło to 17,5%, wobec 20% przed rokiem¹⁴.

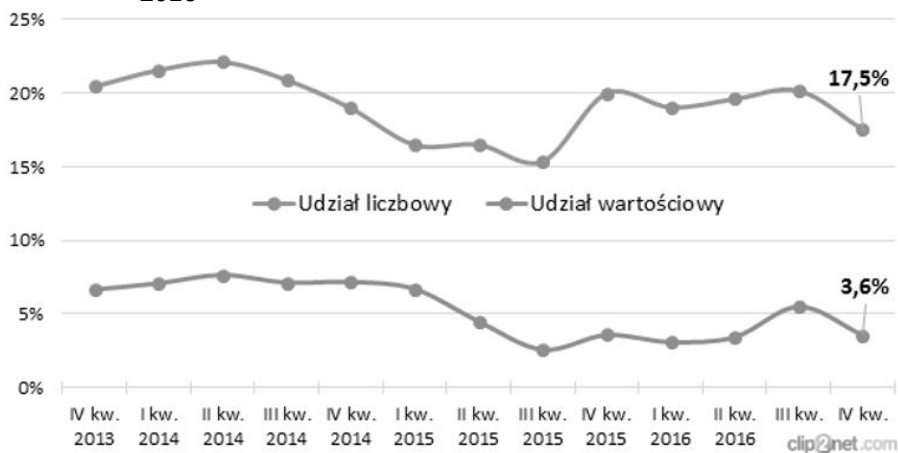
Indeks niewykupionych papierów dłużnych – DefaultRate – publikowany przez portal Obligacje.pl, zakończył rok 2016 wyraźnie poniżej średnich z ostatnich trzech lat, które wynosiły 5,3% według wartości defaultów i 19,1% według ich liczby (Wykres 1).

¹² Raport Catalyst: rynek obligacji w 2014 roku, Doradztwo Transakcyjne Grant Thornton, Warszawa 2017, s. 47.

¹³ E. Szveda, *Rok 2015 na Catalyst: więcej emisji i defaultów*, <https://obligacje.pl/pl/a/2015-r-na-catalyst-wiecej-emisji-i-defaultow> (stan na dzień 26.02.2018)(stan na dzień 26.02.2018).

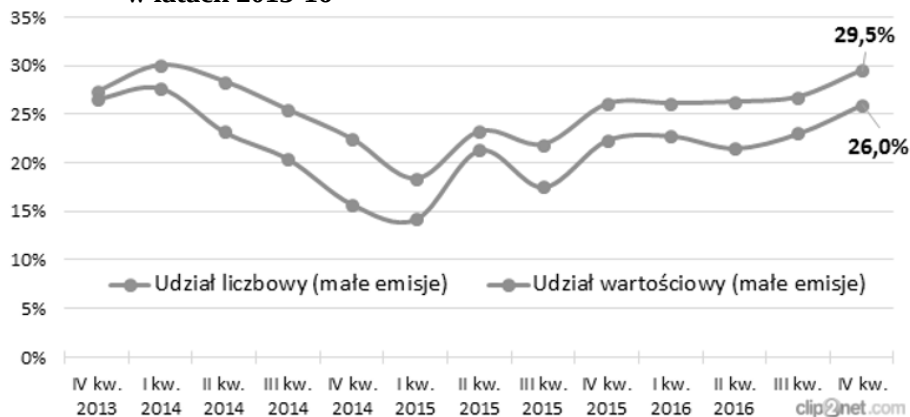
¹⁴ M. Sadrak, *W 2016 r. firmy nie wykupiły obligacji za 92,2 mln zł*, <https://obligacje.pl/pl/a/indeks-default-rate-w-2016-r-firmy-nie-wykupily-obligacji-za-92-2-mln-zl> (stan na dzień 10.02.2018).

Wykres 1. Wartości indeksu DefaultRate dla rynku Catalyst w latach 2013-2016

Źródło: M. Sadrak, *W 2016 r. firmy nie wykupiły obligacji za 92,2 mln zł*, <https://obligacje.pl/pl/a/indeks-default-rate-w-2016-r-firmy-nie-wykupily-obligacji-za-92-2-mln-zl> (stan na dzień 10.02.2018).

Wykres 2. Wartości indeksu DefaultRate dla emisji o wartości do 10 mln zł w latach 2013-16

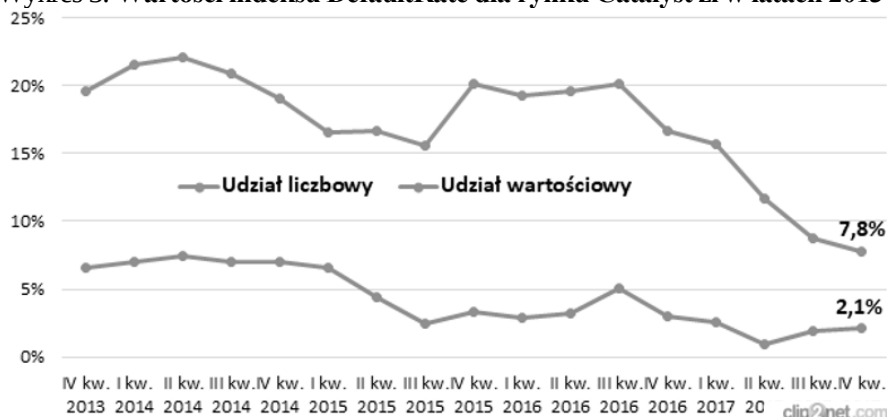
Źródło: M. Sadrak, *W 2016 r. firmy nie wykupiły obligacji za 92,2 mln zł*, <https://obligacje.pl/pl/a/indeks-default-rate-w-2016-r-firmy-nie-wykupily-obligacji-za-92-2-mln-zl> (stan na dzień 10.02.2018).

Niemal wszystkie niewykupione emisje w 2016 r. miały wspólny mianownik. Były to relatywnie małe emisje do 10 mln zł, które trafiły do portfeli inwestorów detalicznych. I w tej części rynku statystyki wyglądały najgorzej od I połowy 2014 r., gdy o 12-miesięcznym indeksie decydowały wspomniane

wcześniej problemy Ganta, Religi Development czy Widok Energii. Wśród emisji nie większych niż 10 mln zł w 2016 r. defaulty stanowiły blisko jedną trzecią zapadających obligacji. Nie wykupiono bowiem 18 serii na 68,6 mln zł, co dawało 29,5% oraz 26% udziału odpowiednio ilościowego i wartościowego w tej części rynku¹⁵ (Wykres 2).

Niewykupione w 2017 r. obligacje o wartości 194,8 mln zł stanowiły 2,1% wygasającego w tym czasie długu (Wykres 3).

Wykres 3. Wartości indeksu DefaultRate dla rynku Catalyst zł w latach 2013-17

Źródło: M. Sadrak, *Firmy nie wykupiły obligacji na rekordowe 194,8 mln zł*, <https://obligacje.pl/pl/a/indeks-default-rate-firmy-nie-wykupily-obligacji-na-rekordowe-194-8-mln-zl>, (stan na dzień 10.02.2018).

Rekordowy był nie tylko nominal defaultów, ale także i wartość zapadających obligacji (ponad 9,3 mld zł bez papierów BGK, EBI, listów zastawnych i emisji w euro), wliczając w niego także zrealizowane wcześniej przedterminowe spłaty. Dla przykładu, w 12-miesięcznym okresie zakończonym w III kwartale 2014 r., gdy po raz ostatni nominal defaultów znajdował się na zbliżonym poziomie (191,2 mln zł), odsetek niewykupionego długu wynosił aż 7% i był blisko historycznego szczytu. Determinowane to było niższą wartością zapadających wówczas obligacji (2,7 mld zł).

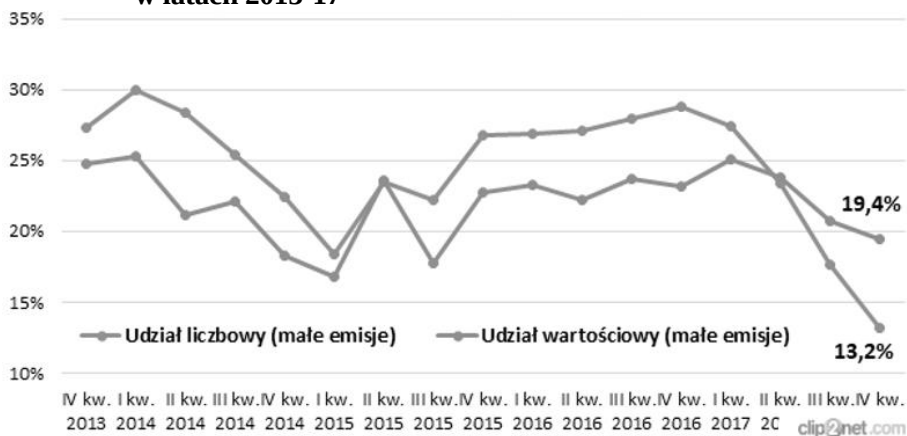
Rekord niewykupionego w 2017 r. długu był przede wszystkim konsekwencją niezrealizowanych w terminie wykupów wartych w sumie 140 mln zł obligacji Actionu i Sygnity. W praktyce za ok. 72% niewykupionych w 2017 r. obligacji korporacyjnych odpowiadały tylko dwie spółki. Również po raz pierwszy o wartości niespłaconego długu na tak dużą skalę decydowały emisje

¹⁵ M. Sadrak, *W 2016 r. firmy nie wykupiły obligacji ...*, op. cit.

znajdujące się w portfelach inwestorów instytucjonalnych, co do zasady lepiej radzących sobie z szacowaniem ryzyka. Oprócz niewykupionych w 2017 r. obligacji Actionu i Sygnity inwestorzy nie otrzymali też zwrotu zainwestowanych środków w dług sześciu innych spółek: PCZ, KerdosGroup, LZMO, Polbrand, Eurocent oraz AdmiralBoats¹⁶.

Na 129 zapadających w 2017 r. serii obligacji (wliczając także serie, które wykupiono przed terminem) przypadło 10 defaultów. I w tym względzie udział niespłaconych emisji, wynoszący 7,8%, był najniższy od 2013 r. (Wykres 4). Odsetek ten systematycznie spada z wysokich 20,2% w III kwartale 2016 r., który był niemal równie zły co 2014 r. (19-22,1%).

Wykres 4. Wartości indeksu DefaultRate dla emisji o wartości do 10 mln zł w latach 2013-17

Źródło: M. Sadrak, *Firmy nie wykupiły obligacji na rekordowe 194,8 mln zł*, <https://obligacje.pl/pl/a/indeks-default-rate-firmy-nie-wykupily-obligacji-na-rekordowe-194-8-mln-zl>, (stan na dzień 10.02.2018).

Cechą wspólną wielu defaultów w roku 2017 były rozmiary emisji, na ogół nie przekraczające 10 mln zł. To najczęściej oferty mniejszych spółek, które kierują swój dług do inwestorów detalicznych, zwykle mniej doświadczonych i bez zaplecza sztabu analityków czy komitetu inwestycyjnego. W roku 2017 odnotowano siedem tego typu defaultów (13,2% udziału w badanym segmencie) na łączną kwotę 41,6 mln zł, czyli 19,4 % (Wykres 4). Wśród małych emisji nadal nie wracała do inwestorów co piąta złotówka¹⁷.

¹⁶ M. Sadrak, *Firmy nie wykupiły...*, op. cit.

¹⁷ Ibidem.

Obserwowana poprawa w segmencie małych emisji, jeśli chodzi o wartość niewykupionego długu, wciąż jest niewystarczająca. Dopóki odsetek defaultów wśród małych ofert przekracza 8-10%, to z punktu widzenia drobnych inwestorów udział w tego rodzaju emisjach wiąże się ze zbyt dużym ryzykiem. Tymczasem stoimy u progu zmian w przepisach, które zwiększą wartość oferty publicznej bez memorandum lub prospektu oraz udziału domu maklerskiego z obecnych 0,1 mln euro rocznie do 1 mln euro rocznie. Wydaje się, że nie są to działania mogące poprawić jakość szeroko dostępnych emisji dla inwestorów detalicznych.

Podsumowanie

Analizując problem niewykupionych w ostatnich latach obligacji, zauważyć można, że w większości przypadków były to sytuacje w pełni spodziewane. Większość defaultów dotyczyła spółek, których problemy rozpoczęły się dużo wcześniej niż w 2017 r. Być może są też inne powody coraz większej przewidywalności wydarzeń na Catalyst. Rynek się zauważalnie „oczyścił” z emitentów najniższej jakości, co wynika nie tylko z poprawy sytuacji gospodarczej przedsiębiorstw czy większego doświadczenia inwestorów detalicznych, ale też z faktu, że spółki o najbardziej wątpliwej kondycji finansowej coraz rzadziej wprowadzają dług do giełdowego obrotu. Zapewne swój udział w rosnącej przewidywalności rynku mają też postępowania restrukturyzacyjne, coraz częściej przeprowadzane przez emitentów obligacji¹⁸.

Analizując polski rynek długu można zauważyć nagminnie występujące zjawiska, którymi są¹⁹:

1. Zbyt ambitne plany: spółka podejmująca się inwestycji, która zwiększa skalę działalności dwu- czy trzykrotnie, staje przed ogromnym wyzwaniem utrzymania płynności. W perspektywie realizacji takiej inwestycji, która wymaga od spółki wykorzystania całej „przestrzeni” bilansowej, każde, nawet najmniejsze potknięcie (opóźniona płatność od kontrahenta, nieznaczące wydłużenie czasu realizacji inwestycji czy utrata kontraktu) może doprowadzić do utraty płynności.

2. Niekończące się refinansowanie: na rynek trafiają niejednokrotnie emisje obligacji, które mają charakter ratunkowy. Spółka finansowała swoją dotychczasową działalność poprzez obligacje, jednak jej sytuacja finansowa uległa

¹⁸ M. Sadrak, *Firmy nie wykupiły...*, op. cit.,

¹⁹ M. Mordel, *Czym jest ryzyko w przypadku inwestycji w obligacje korporacyjne?*, <https://michaelstrom.pl/raporty-i-analizy/artykuly/244/czym-jest-ryzyko-w-przypadku-inwestycji-w-obligacje-korporacyjne>(stan na dzień 20.02.2018)

pogorszeniu i w obliczu zbliżającego się terminu wykupu próbuje zastąpić zapadającą emisję nowym długiem. Taka sytuacja może być powtarzana wielokrotnie w obliczu konsekwentnie pogarszającej się sytuacji emitenta.

3. Defraudacje: większość niewykupionych obligacji poniżej 10 mln zł nominalu mają znamiona defraudacji. Taką praktykę trudno udowodnić w polskich realiach. Proces odzyskiwania swoich środków jest czasochłonny, a prawdopodobieństwo odzyskania niewielkie. W przypadku takich praktyk nie wystarczy analiza finansowa spółki, ale przede wszystkim określenie ryzyka związanego z kadrą zarządcą emitenta. Wśród cech emisji, które znacznie zwiększają ryzyko nieuczciwości emitenta należy wskazać na: krótki lub bardzo krótki okres funkcjonowania firmy, znikomą skalę działalności, która miałaby zostać skokowo zwiększona po uzyskaniu finansowania, oraz zarząd, który był już zaangażowany w błyskawicznie bankrutujące przedsięwzięcia.

Powyższe zjawiska są sygnałami, których poprawne odczytanie może pomóc inwestorom przewidzieć problemy finansowe lub upadłość emitenta

Można zauważyć, że poza spiralą zadłużenia, pozostałe dwa przytaczane argumenty w zdecydowanie większym stopniu dotyczą małych emitentów i małych serii niż dużych spółek giełdowych. Ten racjonalny wniosek znajduje odzwierciedlenie w statystykach dostarczanych przez rynek Catalyst. Patrząc jedynie na obligacje o nominale poniżej 10 mln zł, okazuje się, że spłaconych zostaje 80% długu. Można powiedzieć, że to wciąż relatywnie dużo, jednakże biorąc pod uwagę przeciętne oprocentowanie obligacji pomiędzy 5 a 10% w skali roku, to zdecydowanie za mało, aby pozwolić sobie na niedokonanie wnikliwej analizy emitenta przed powierzeniem mu środków.

Podsumowując, początkującym inwestorom lub osobom o wysokiej awersji do ryzyka zaleca się skierować uwagę jedynie na duże spółki, a w miarę rosnącego doświadczenia zacząć się przyglądać bardziej intratnym i ryzykownym obligacjom. Samo oprocentowanie obligacji powinno być ostatnim argumentem przemawiającym za inwestycją.

Bibliografia

- Fabozzi F.J., *Rynki obligacji. Analiza i strategie*, Wydawnictwo Finansowe WIG-PRESS, Warszawa 2000.
- Jajuga K., *Zarządzanie ryzykiem*, PWN, Warszawa 2007.
- Jajuga K., Jajuga T., *Inwestycje. Instrumenty finansowe, aktywa niefinansowe, ryzyko finansowe, inżynieria finansowa*, PWN, Warszawa 2015.
- Jak często emitenci obligacji korporacyjnych nie spłacają swoich zobowiązań?, <http://bestcapital.pl/jak-czesto-emitenci-obligacji-korporacyjnych-nie-splacaja-swoich-zobowiazan> (stan na dzień 25.02.2018).

- Mordel M., *Czym jest ryzyko w przypadku inwestycji w obligacje korporacyjne?*, <https://michaelstrom.pl/raporty-i-analizy/artykuly/244/czym-jest-ryzyko-w-przypadku-inwestycji-w-obligacje-korporacyjne> (stan na dzień 20.02.2018).
- Orliński B., *Obligacje korporacyjne jako źródło pozyskiwania kapitału dla małych i średnich przedsiębiorstw*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 799, Szczecin 2014.
- Pawłowski M., *Możliwości finansowania małych i średnich przedsiębiorstw na rynku obligacji – próba oceny*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 799, Szczecin 2014.
- Raport Catalyst w 2016 roku. Podsumowanie i perspektywy*, Doradztwo Transakcyjne Grant Thornton, Warszawa 2017.
- Raport Catalyst: rynek obligacji w 2014 roku*, Doradztwo Transakcyjne Grant Thornton, Warszawa 2017.
- Ryzyko inwestycji w obligacje korporacyjne*, <http://bestcapital.pl/ryzyko-inwestycji-w-obligacje-korporacyjne> (stan na dzień 25.02.2018).
- Sadrak M., *Firmy nie wykupiły obligacji na rekordowe 194,8 mln zł*, <https://obligacje.pl/pl/a/indeks-default-rate-firmy-nie-wykupily-obligacji-na-rekordowe-194-8-mln-zl> (stan na dzień 10.02.2018).
- Sadrak M., *W 2016 r. firmy nie wykupiły obligacji za 92,2 mln zł*, <https://obligacje.pl/pl/a/indeks-default-rate-w-2016-r-firmy-nie-wykupily-obligacji-za-92-2-mln-zl> (stan na dzień 10.02.2018).
- Szweda E., *Rok 2015 na Catalyst: więcej emisji i defaultów*, <https://obligacje.pl/pl/a/2015-r-na-catalyst-wiecej-emisji-i-defaultow> (stan na dzień 26.02.2018).

Streszczenie

Celem artykułu jest ocena ryzyka obligacji korporacyjnych notowanych na rynku Catalyst oraz identyfikacja sygnałów, których poprawne odczytanie może pomóc inwestorom przewidzieć pogorszenie sytuacji finansowej lub upadłość emitenta. W artykule przedstawiono charakterystykę i ogólną klasyfikację ryzyka związanego z obligacjami, a także ukazano rolę i znaczenie rynku Catalyst jako największego rynku instrumentów dłużnych w Europie Środkowo-Wschodniej. Ponadto przedstawiono charakterystykę wydarzeń na rynku Catalyst pod kątem niewykupionych emisji obligacji w latach 2013-2017 oraz dokonano identyfikacji sygnałów wskazujących na problemy finansowe emitenta i umożliwiających uniknięcie strat z tytułu niewywiązania się emitenta z warunków emisji (defaultu). Na podstawie przedstawionej w artykule oceny można wyciągnąć wniosek, że największym ryzykiem kredytowym charakteryzują się obligacje małych przedsiębiorstw o wartości emisji do 10 mln zł. Szczególnie inwestorzy detaliczni powinni uwzględnić to zjawisko w procesie podejmowania decyzji inwestycyjnych.

CREDIT RISK OF CORPORATE BONDS LISTED ON THE CATALYST MARKET

Summary

The main aim of the article is to present an appraisal of the credit risk of corporate bonds listed on the Catalyst market and identification of signals, that correct using can help to predict worsening of financial situation or business failure. The article contains a characteristic and a general classification of bond's risk. There is presented also a function and a role of Catalyst market as the biggest bond market in East-Central Europe. Farther, the article contains characteristic of a situation on the Catalyst market considering payment defaults in years 2013-2017. Then, there are described the signals of financial problems of issuers. Proper identification and comprehension of this signals could prevent investors from losses in case of payment defaults and payment delays of borrowers. Based on the assessment presented in the article, it can be concluded that the highest credit risk is characteristic for small business bonds with an issue value of up to PLN 10 million. In particular, retail investors should consider this phenomenon in the process of making investment decisions.

WYBRANE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA SYSTEMÓW INFORMATYCZNYCH W FINANSACH I RACHUNKOWOŚCI

Wprowadzenie

Współcześni menedżerowie zmuszeni są do szybkiego przesyłania informacji, kontrolowania decyzji finansowych i efektywnego zarządzania firmą. W związku z tymi aspektami niezbędne jest posiadanie odpowiedniego systemu informatycznego, który zaspokoi wszystkie oczekiwania. System informatyczny musi również zapewniać poczucie bezpieczeństwa, które jest jednym z kluczowych aspektów funkcjonowania przedsiębiorstwa. Przy wyborze systemu finansowo-księgowego bezpieczeństwo jego funkcjonowania jest jednym z najważniejszych elementów, na które powinno się zwracać uwagę. Wielopoziomowa struktura systemu bezpieczeństwa jest w stanie ograniczyć ryzyko utraty, nieupoważnionej edycji lub nadpisania, a nawet utraty danych. Szybkiemu rozwojowi technologii informacyjnych towarzyszy coraz większe zagrożenie bezpieczeństwa, wynikające ze wzrastającej złożoności systemów informatycznych. W konsekwencji występuje trudność objęcia wszystkich danych ochroną – niezbędny jest również nadzór nad bezpieczeństwem w systemach finansowo-księgowych. Skomplikowana struktura systemów finansowo-księgowych oraz trudność w zapewnieniu ich bezpieczeństwa to jedne z największych problemów współczesnych przedsiębiorców.

Głównym celem publikacji jest omówienie głównych aspektów bezpieczeństwa systemów finansowo-księgowych. Szczególną uwagę w publikacji zwrócono na wiarygodność takiego oprogramowania oraz skuteczność w ochronie danych i poufnych informacji przedsiębiorstwa.

* Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomii i Zarządzania, Katedra Finansów, Rachunkowości i Informatyki.

Bezpieczeństwo systemów informatycznych jako element strategii przedsiębiorstwa

Istota bezpieczeństwa systemów informatycznych

Bezpieczeństwo systemów informatycznych wraz z rozwijającą się technologią informacyjną wymaga coraz większego udziału przedsiębiorstw w zapewnianiu ochrony na tej płaszczyźnie¹.

Pod pojęciem bezpieczeństwa informacji rozumie się²:

- Bezpieczeństwo systemu informatycznego, które ma na celu zapobieganie możliwości odtworzenia informacji ze sprzętu teleinformatycznego czy bazy danych firmy przez jakąkolwiek nieuprawnianą jednostkę;
- Cyberbezpieczeństwo, gdzie można użyć określenia „bezpieczeństwo Internetu”, które odnosi się do bezpieczeństwa w sektorze publicznym.

Ważnym elementem strategii przedsiębiorstwa jest kwestia bezpieczeństwa informacji, za którą – na poziomie operacyjnym oraz podczas wdrożenia odpowiednich procedur i zabezpieczeń – powinno odpowiadać kierownictwo. Musi ono być świadome, że polityka bezpieczeństwa to zarówno ochrona danych firmy, zgodność z przepisami, jak i poufności i dostępności informacji w obszarach istotnych z punktu widzenia rentowności prowadzonego biznesu. Badania pokazują, że kadra zarządzająca przedkłada oszczędności ponad bezpieczeństwo informacji, przez co budżet przeznaczony na bezpieczeństwo w obszarze IT jest niewielki³.

Według Ernst & Young najpoważniejszym problemem w zakresie bezpieczeństwa informacji jest brak wystarczającej liczby odpowiednio wykwalifikowanych pracowników zdolnych realizować działania w tym zakresie. Przedsiębiorcy niechętnie inwestują w zabezpieczenia, twierdząc że nie zostanie to docenione przez klientów oraz komfort użytkowania spadnie. Jedynym rozwiązaniem jest wprowadzenie nowych technologii, które podniosą wygodę użytkowania. Jednak wdrożenie ich w większości firm jest odkładane ze względu na zmniejszający się budżet przeznaczony na bezpieczeństwo informacji. Organizacja odniesie sukces tylko wtedy, gdy zrozumie, że ochrona informacji może przynieść wymierne korzyści przede wszystkim poprzez zapewnienie jej konkurencyjności⁴.

¹ T. Muliński, *Zagrożenia bezpieczeństwa dla systemów informatycznych e-administracji*, Wyd. CeDeWu.pl, Warszawa 2015, s. 41-42.

² Ibidem, s. 43.

³ D. Książek, *Bezpieczeństwo informacji jako element strategii firmy*, (w:) *Wybrane problemy zarządzania bezpieczeństwem informacji*, red. J. Brdulak, P. Sobczak, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2014, s. 25-27.

⁴ D. Książek, *Bezpieczeństwo informacji jako element strategii firmy*, (w:) *Wybrane problemy ...*, op. cit., s. 25-27.

Zastanawiając się nad bezpieczeństwem w sieci, należy zwrócić uwagę na model wdrażania chmury. W przypadku gdy używamy prywatnej chmury istniejące zabezpieczenia powinny być wystarczające, jednak gdy mamy do czynienia z chmurą publiczną istotną czynnością będzie zabezpieczenie połączenia z dostawcą i pamiętanie o następujących czynnościach⁵:

- zabezpieczenie transmisji danych do chmury i z chmury,
- zabezpieczenie dostępu do zasobów w chmurze,
- zadbanie o dostępność zasobów chmury dla własnych klientów.

W przypadku zabezpieczenia serwerów decydujące znaczenie ma używany model chmury. W sytuacji używania gotowej platformy nad bezpieczeństwem czuwa dostawca, a użytkownik może się zabezpieczyć odpowiednią umową. W przypadku gdy używamy wirtualnej infrastruktury istnieją dwa poziomy, na których może wystąpić zagrożenie⁶:

- Poziom systemu operacyjnego, w którym odpowiedzialność spada na klienta, w jego kwestii leży prawidłowa konfiguracja usług systemowych, instalacja poprawek oraz zarządzania kontami użytkowników;
- Poziom platformy wizualizacyjnej zarządzanej przez dostawcę. Tę platformę należy zabezpieczyć, ponieważ pozwala ona na szybkie tworzenie i usuwanie instalacji systemu operacyjnego.

Zagrożenia bezpieczeństwa systemów informatycznych w finansach i rachunkowości

W świecie realnym, jak i w rzeczywistości wirtualnej, występuje wiele zagrożeń; przy tej drugiej spotykamy niebezpieczeństwa wewnętrzne i zewnętrzne. Niebezpieczeństwo zewnętrzne, czyli ataki hakerów na dane przechowywane na komputerze, telefonie, tablecie, są w dzisiejszych czasach codziennością. Najczęściej jednak ofiarami ataków są firmy, których dane i strategiczne kontakty są bardzo cenne. Obciążenie systemów informatycznych, tak aby uniemożliwić wykonywanie pracy, to jedno z najlżejszych ataków; do cięższych należy całkowite zatrzymanie systemu lub całkowite odcięcie dostępności do systemów. Firmy starają się wprowadzać odpowiednie procedury i systemy, które mają utrudnić dostanie się do wnętrza firmy, jednak najczęściej wprowadzane są one dopiero po atakach hakerów. Podstawowe procedury to jak najszybsze zatrzymanie ataku i przywrócenie systemu do pracy. Aby zapo-

⁵ P. Berliński, *Wyzwania związane z przetwarzaniem w chmurze*, (w:) *Wybrane problemy...*, op. cit., s. 195-196.

⁶ Ibidem, s. 197.

biegać atakom hakerów, najważniejsze jest dążenie do wcześniejszej ochrony systemu, która uniemożliwi uzyskanie informacji osobom z zewnątrz.

Powyższe zagrożenie powstaje w wyniku bezpośredniego lub pośredniego ataku na informację przetwarzaną przez system lub usługę informatyczną, na przykład uszkodzenie, ujawnienie, modyfikację informacji lub jej dostępności⁷. Największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa teleinformatycznego jest przede wszystkim utrata: poufności, integralności, autentyczności i niezawodności informacji oraz usług⁸.

Przyczyn powstawania zewnętrznych zagrożeń dla bezpieczeństwa informacji powinniśmy szukać poza daną organizacją, natomiast wewnętrzne zagrożenia to te, których źródło jest umiejscowione wewnątrz organizacji używającej system informatyczny.

Jednym z największych zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego jest człowiek. Wiele się słyszy o utracie danych, włamaniu do systemu czy też ujawnieniu poufnych danych lub haseł. Coraz częściej w przedsiębiorstwach stosuje się politykę bezpieczeństwa, tak aby uniknąć zagrożenia. Mimo ludzkiej świadomości, nie zawsze człowiek stosuje się do danych zasad. Korzystając z przeglądarki internetowej, jesteśmy narażeni na ściągnięcie nieświadomie wirusa lub zostanie ofiarą ataku hackerskiego. Kolejnym przykładem zagrożenia bezpieczeństwa jest ujawnianie poufnych danych⁹.

Zewnętrznymi zagrożeniami dla informacji są przede wszystkim hackerzy oraz cyberprzestępcy. Hackerstwo jest próbą uzyskania dostępu do systemu komputerowego z pominięciem uwierzytelniania. Ataki przeprowadzane są poprzez niechronione, otwarte porty, czyli kanały komunikacji komputera z Internetem¹⁰. Celem hackera jest głównie kradzież danych bądź celowe wyrządzenie szkód. Najczęściej osoba, która padła ofiarą hackerstwa jest tego nieświadoma i przez długi czas nie zauważa niebezpiecznych skutków jego włamania. Hacker działa w sposób bezpośredni, łamiąc zabezpieczenia i podszywając się za uprawnionego użytkownika, lub w sposób pośredni, czyli atakuje system, wykorzystując wirusy lub konie trojańskie.

⁷ J. Łuczak, M. Tyburski, *Systemowe zarządzanie bezpieczeństwem informacji ISO/IEC*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2009, s. 285.

⁸ I. Wołejko-Chwastowicz, *Wpływ porażek projektów IT na bezpieczeństwo*, (w:) *Wybrane problemy...*, op. cit., s. 167.

⁹ M. Pieniak, *Zagrożenia dla bezpieczeństwa informacji*, (w:) *Wybrane problemy...*, op. cit., s. 30.

¹⁰ M. Kopczewski, E. Czapik-Kowalewska, *Zagrożenia sieciowe a bezpieczeństwo informacyjne*, (w:) *Modele Inżynierii Teleinformatyki* Nr 6, (red.) A. Czajkowska, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2011, s. 58.

Zabezpieczenia dotyczące systemów informatycznych wykorzystywanych w finansach i rachunkowości

Kontrola dostępu logicznego

Nowoczesne systemy informatyczne kompleksowo wspomagające procesy finansowo-księgowe, są ważnym narzędziem potrzebnym do sprawnego funkcjonowania przedsiębiorstwa. Firmy mogą prawidłowo funkcjonować wtedy i tylko wtedy, gdy ich informatyczne systemy finansowo-księgowe, z których korzystają, są bezpieczne¹¹. Jako że omawiane systemy przechowują wrażliwe dane przedsiębiorstw, sposoby zabezpieczania znajdujących się w nich informacji musiały zostać uregulowane za pomocą przepisów prawnych. W Polsce kwestie zabezpieczeń systemów finansowo-księgowych reguluje przede wszystkim ustawa o rachunkowości¹². Jako że omawiane systemy mogą także przechowywać i przetwarzać dane osobowe, sposoby ich zabezpieczenia podlegają również regulacjom zawartym w ustawie o ochronie danych osobowych z dnia 24 maja 2018 r., która w związku z wprowadzeniem rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych zastąpiła dotychczas obowiązujące przepisy¹³.

Obecnie systemy ochrony danych nie ograniczają się jedynie do programów antywirusowych, a integrują się np. z przeglądarkami internetowymi, pocztą elektroniczną. Ważne jest, aby każdy system kontroli opierał się na przynajmniej dwóch warstwach ochronnych wdrożonych przy użyciu technologii odrębnych producentów. Powinna ona być podzielona na dwie części. Pierwszą jest kontrola wykonana przez serwer antywirusowy, druga natomiast przy użyciu skanera wykonującego kontrolę online¹⁴. Jednym z ważniejszych sposobów kontrolowania (zwłaszcza wśród firm zajmujących się rachunkowością) jest kontrola logicznego dostępu opierająca się na: powstrzymywaniu nieuprawnionych osób przed dostępem, a udzielanie dostępu jedynie uprawnionym w jak największym możliwym stopniu i kontrolowaniu czynności przez nich wykonywanych. Aby odpowiednio realizować zabezpieczenia dostępu logicznego, jednostki gospodarcze powinny stosować: systemy zabezpieczeń programowo-sprzętowych, zabezpieczeń w systemie operacyjnym, zabezpieczeń

¹¹ K. Rytelewska, T. Siemieniuk, *Problematyka zabezpieczenia informacji w zintegrowanych systemach informatycznych*, (w:) *Systemy informatyczne a funkcjonowanie organizacji gospodarczych*, red. N. Siemieniuk, J. Sikorski, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2011, s. 72-73.

¹² Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (tekst jedn. Dz.U. 2018 r., poz. 395).

¹³ Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 24 maja 2018 r. (tekst jedn. Dz. U. 2018 r., poz. 1000).

¹⁴ T. Muliński, *Zagrożenia bezpieczeństwa dla systemów...*, op. cit., s. 172.

aplikacyjnych oraz sieciowych. Zabezpieczenia programowo-sprzętowe odpowiadają za: szyfrowanie informacji, korzystanie zasilania awaryjnego oraz tworzenie kopii bezpieczeństwa. Zabezpieczenia w systemie operacyjnym dotyczą ograniczenia dostępu oraz niedopuszczenia do modyfikacji danych w sposób inny niż przewidziany w systemie. Zabezpieczenia aplikacyjne wyznaczają, w jakim stopniu pracownik może mieć dostęp do danej aplikacji. Sieciowe zabezpieczenia to najogólniej mówiąc ochrona przed dostępem osobom nieuprawnionym do sieci komputerowej danej jednostki¹⁵.

Zabezpieczenia sieci informatycznych

Zabezpieczenie sieci informatycznych jest ważnym aspektem zapewnienia bezpieczeństwa danych w systemach finansowo-księgowych. Najczęstszymi formami ataków są: włamania do systemu, skanowanie hosta, ataki na serwer WWW, e-mail bombing oraz skanowanie firewalli. Bardzo niebezpieczne są również szkodliwe oprogramowania takie jak: koń trojański, robak sieciowy, robaki skanujące losowo, robaki topologiczne, wirus komputerowy oraz mikrowirusy¹⁶. Bezpieczeństwo komputerowe postrzegane jest w trzech strefach: sprzętowej, programowej oraz proceduralnej.

Zapora sieciowa jest przykładem zabezpieczania sieci informatycznych przed ingerencją osób trzecich w dane jednostki gospodarczej. Jest ona pierwszym elementem, który staje na przeszkodzie wirusom oraz szkodliwym oprogramowaniom; jest to system, który blokuje transfer danych od jednostek nieznanych i niepewnych. Zalety korzystania z zapory sieciowej to kontrola dostępu do ważnych zasobów cyfrowych oraz ochrona zagrożonych usług Intranetu¹⁷.

Równolegle z rozwojem informatycznych systemów finansowo-księgowych narasta zagrożenie ich bezpieczeństwa. Działania hackerskie stają się coraz większym zagrożeniem. Wykradanie tajnych danych osobowych oraz finansowych firm to przykłady działań hackerskich. Niezbędna jest ochrona przeciw atakom hackerów. Przykładem systemu obronnego jest urządzenie UTM.¹⁸ Jest to urządzenie, które składa się ze scalonych funkcji zapory sieciowej i innych systemów zabezpieczających.

¹⁵ G. Michalczuk, Ł. Siemieniuk, *Problematyka bezpieczeństwa...*, op. cit., (w:) *Finansowe i pozafinansowe aspekty funkcjonowania podmiotów gospodarczych*, red. N. Siemieniuk, G. Michalczuk, E. Tokajuk, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2014, s. 174-175.

¹⁶ *Rodzaje i klasyfikacja włamań oraz ataków internetowych*, http://hackme.pl/articles.html?article_id=247 (dostęp 11.11.2017).

¹⁷ S. Wojciechowska-Filipek, Z. Ciekanowski, *Bezpieczeństwo funkcjonowania w cyberprzestrzeni jednostki organizacji państwa*, Wyd. CeDeWu.pl, Warszawa 2016, s. 140.

¹⁸ J. M. Zaczek, *Ewolucja zagrożeń sieciowych motorem ewolucji sieciowych systemów bezpieczeństwa*, „Czasopismo Techniczne. Nauki Podstawowe” 2012, nr 109, s. 146.

IPS jest to jeden z sposobów zabezpieczania sieci komputerowych zarówno przed atakami z zewnątrz, jak i wewnątrz. IPS służy do wykrywania ataków na systemy komputerowe oraz uniemożliwiania powodzenia takich ataków. IPS to połączenie podstawowych funkcji zapory sieciowej z funkcjami programów antywłamaniowych. Główną różnicą między IPS a innymi formami zabezpieczeń jest nieustanne monitorowanie danych w sieci komputerowej firmy w celu wyszukiwania kodów, które mogłyby uszkodzić lub uniemożliwić korzystanie z sieci teleinformatycznej – bezpieczeństwo zewnętrzne. Kolejną ważną funkcją jest możliwość monitorowania i kontrolowania jakie ruchy są dokonywane przez wszystkie osoby, które są podłączone do sieci komputerowej – bezpieczeństwo wewnętrzne¹⁹.

Kryptografia jako system szyfrowania danych

Kryptografia jest to dziedzina informatyki zajmująca się utajaniem danych przed niepożądanym dostępem poprzez szyfrowanie. Można ją stosować na wielu płaszczyznach, m.in. uwierzytelniania w systemach operacyjnych oraz aplikacjach, szyfrowania i uwierzytelniania transmisji bezprzewodowej. Na bezpieczeństwo współczesnych systemów kryptograficznych mają wpływ dwa czynniki²⁰:

- długość klucza, która jest podstawą każdego systemu,
- moc kryptograficzna algorytmu – algorytm mocny to taki, który można poznać jedynie przy wypróbowaniu wszystkich możliwych kluczy.

W kryptografii wyróżnia się dwie kategorie szyfrowania: przestawieniowe i podstawieniowe. Metoda przestawieniowa polega na przypisaniu poszczególnym znakom używanym w treści komunikatu innych znaków z używanego zbioru. Szyfrowanie podstawieniowe zaś oznacza łączenie w pary poszczególnych znaków z innymi używanymi w komunikacie²¹.

W kryptografii można stosować szyfrowanie z kluczem symetrycznym i asymetrycznym. Kryptografia symetryczna opiera się na tzw. kluczu symetrycznym (tajnym), który jest narzędziem niezbędnym do szyfrowania i odszyfrowania wiadomości. Musi on być znany zarówno nadawcy, jak i odbiorcy przesyłki. W kryptografii symetrycznej występuje problem, który polega na bez-

¹⁹ M. Wrzesień, Ł. Olejnik, P. Ryszawa, *IDS/IPS: Systemy wykrywania i zapobiegania włamaniom do sieci komputerowych*, (w:) *Przemysłowy Instytut Automatyki i Pomiarów PIAP w Warszawie*, „Pomiary Automatyka Robotyka” 2012, nr 7, s. 16-21.

²⁰ K. Rytelewska, T. Siemieniuk, *Problematyka zabezpieczenia...*, op. cit., (w:) *Systemy informatyczne ...*, op. cit., s. 83.

²¹ T. Muliński, *Zagrożenia bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 176-177.

piecznym przekazaniu klucza między jednostkami. Nie należy to przekazywać poprzez kanał elektroniczny, gdyż mógłby on zostać przechwycony i wykorzystany przez niepożądane osoby. Za główne zalety tego rodzaju kryptografii można uznać to, iż algorytmy oparte na kluczach symetrycznych umożliwiają szybkie szyfrowanie danych, a same klucze są relatywnie krótkie. Niestety posiada ona również wady, m.in. konieczność utrzymania klucza w tajemnicy między osobami komunikującymi się. Aby skomplikować odwzorowanie klucza, można zastosować dodatkowy element w postaci algorytmu (*feistel cipher*), który zmienia kolejność kodowanych bloków w szyfrogramie kryptografii symetrycznej. Algorytmami takimi są np. DES oraz IDEA²².

W kryptografii asymetrycznej używa się klucza publicznego oraz prywatnego, który jest utajniony. Klucz publiczny może być powszechnie dostępny, przekazywany niezabezpieczonymi kanałami. Szyfrowanie przesyłki odbywa się za pomocą klucza publicznego, jednak wiadomość nie może być nim odszyfrowana. Niezbędne jest tutaj zastosowanie klucza prywatnego. Zaletą takiego systemu jest to, że liczba kluczy asymetrycznych oraz częstość ich wymieniania jest niższa niż w przypadku kluczy symetrycznych. Natomiast do wad można zaliczyć jego wielkość, która wielokrotnie przewyższa klucz symetryczny, a także jego prędkość kodowania, która z kolei jest znacznie niższa. Znalezienie funkcji deszyfrującej utrudniają algorytmy, np. RSA, ElGamal, DSS²³.

Podpis elektroniczny wykorzystuje szyfrowanie asymetryczne oraz jednokierunkową funkcję skrótu. Ma on postać kilkunastu bajtów i potwierdza integralność przesyłki oraz autorstwo wiadomości²⁴.

Podsumowanie

Zapewnienie bezpieczeństwa systemów finansowo-księgowych jest kwestią indywidualną każdego przedsiębiorstwa. Podmioty gospodarcze podejmują decyzje związane z bezpieczeństwem systemów informatycznych. Można uznać, że bezpieczeństwo systemów rachunkowych jest czynnikiem konkurencyjności przedsiębiorstwa na rynku. Odpowiednia ochrona danych uodparnia system jednostki gospodarczej na ataki ze strony konkurencji, dzięki czemu przedsiębiorstwo umacnia swoją pozycję na rynku. Systemy informatyczne wykorzystywane w większości przedsiębiorstwach, zapewniają ciągłość pracy w każdej branży, ponadto ułatwiają procesy związane z obsługą finansów i rachunko-

²² K. Rytelewska, T. Siemieniuk, *Problematyka zabezpieczenia ...*, op. cit., (w:) *Systemy informatyczne ...*, op. cit., s. 85-86.

²³ Ibidem, s. 86-87.

²⁴ Ibidem, s. 88.

wości przedsiębiorstwa. Systemy te przetwarzają dane związane z finansami jednostki gospodarczej, dlatego zapewnienie ich bezpieczeństwa powinno być dla każdego podmiotu gospodarczego kwestią priorytetową. Przy wyborze bezpiecznego systemu księgowo-finansowego należy zwrócić uwagę na takie aspekty jak posiadanie zabezpieczenia programowego, które zapewni bezpieczną obsługę danych. Sprzęt, z którego korzysta przedsiębiorstwo, powinien posiadać odpowiednie oprogramowanie systemowe, natomiast sieć powinna być chroniona przez różnego rodzaju zapory sieciowe. System finansowo-księgowy nie tylko narażony jest na niebezpieczeństwo z zewnątrz, lecz także z wewnątrz, dlatego niezwykle ważna jest ochrona korespondencji oraz kontrola dostępu do baz danych przez osoby nieupoważnione. System ochrony danych to wielopoziomowa konstrukcja, którą należy zabezpieczyć na każdej płaszczyźnie, tak aby nie powstały w niej luki, przez które dane mogłyby ulec zniszczeniu.

Bibliografia

- Finansowe i pozafinansowe aspekty funkcjonowania podmiotów gospodarczych*, red. N. Siemieniuk, G. Michalczyk, E. Tokajuk, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2014.
- Karwowski E., *Plan kont. Zasady rachunkowości z komentarzem*, Wyd. Ad. Drągowski, Warszawa 2001.
- Kopczewski M., Czapik-Kowalewska E., *Zagrożenia sieciowe a bezpieczeństwo informacyjne*, (w:) *Modele Inżynierii Teleinformatyki* Nr 6, red. A. Czajkowska, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2011.
- Łuczak J., Tyburski M., *Systemowe zarządzanie bezpieczeństwem informacji ISO/IEC*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2009.
- Muliński T., *Zagrożenia bezpieczeństwa dla systemów informatycznych e-administracji*, Wyd. CeDeWu.pl, Warszawa 2015.
- Nowoczesne technologie informatyczne i ich wpływ na funkcjonowanie podmiotów gospodarczych*, red. N. Siemieniuk, Wyd. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania, Białystok 2005.
- Siemieniuk Ł., *System Symfonia jako przykład zintegrowanego systemu informatycznego w rachunkowości*, „Optimum. Studia ekonomiczne” 2011, nr 1.
- Systemy informatyczne a funkcjonowanie organizacji gospodarczych*, red. N. Siemieniuk, J. Sikorski, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2011.
- Wojciechowska-Filipek S., Ciekanowski Z., *Bezpieczeństwo funkcjonowania w cyberprzestrzeni jednostki organizacji państwa*, Wyd. CeDeWu.pl, Warszawa 2016.
- Wrzesień M., Olejnik Ł., Ryszawa P., *IDS/IPS: Systemy wykrywania i zapobiegania włamaniom do sieci komputerowych*, (w:) *Przemysłowy Instytut Automatyki i Pomiarów PIAP w Warszawie*, „Pomiary Automatyka Robotyka” 2012, nr 7.
- Wybrane problemy zarządzania bezpieczeństwem informacji*, red. J. Brdulak, P. Sobczak, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2014.
- Zaczek J. M., *Ewolucja zagrożeń sieciowych motorem ewolucji sieciowych systemów bezpieczeństwa*, „Czasopismo Techniczne. Nauki Podstawowe” 2012, nr 109.
- Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 24 maja 1997 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1000).
- Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 395).

Wprowadzenie do zagadnienia bezpieczeństwa systemów informatycznych,

http://wazniak.mimuw.edu.pl/index.php?title=Bezpiecze%C5%84stwo_system%C3%B3w_komputerowych__wyk%C5%82ad_1%3AWprowadzenie_do_problematyki_bezpiecze%C5%84stwa_system%C3%B3w_komputerowych#Zagro.C5.BCenia_bezpiecze.C5.84stwa (dostęp 12.11.2017)

Rodzaje i klasyfikacja włamań oraz ataków internetowych,

http://hackme.pl/articles.html?article_id=247 (dostęp 11.11.2017)

Streszczenie

Systemy informatyczne mają powszechne zastosowanie w przedsiębiorstwach, w szczególności w sferze finansów i rachunkowości. W związku z przechowywaniem i przetwarzaniem newralgicznych – z punktu widzenia strategii przedsiębiorstwa – danych, systemy te powinny być zabezpieczone w sposób uniemożliwiający dostęp do nich osobom nieuprawnionym. Wewnętrzne i zewnętrzne zagrożenia systemów informatycznych wykorzystywanych w finansach i rachunkowości mogą być eliminowane poprzez zastosowanie zróżnicowanych metod zabezpieczeń, tj. kontrole dostępu, zabezpieczenia sieci czy kryptografii, jako metody szyfrowania danych. Stosowanie wspomnianych metod ochrony systemów rachunkowych jest kwestią indywidualną podmiotów gospodarczych, jednakże posiadanie luk w zabezpieczeniach powoduje większą podatność jednostek na ataki konkurencji, przez co przedsiębiorstwa mogą utracić swoją zdolność konkurencyjną na rynku. Głównym celem publikacji jest omówienie głównych aspektów bezpieczeństwa systemów finansowo-księgowych. Szczególną uwagę w publikacji zwrócono na wiarygodność takiego oprogramowania oraz skuteczność w ochronie danych i poufnych informacji przedsiębiorstwa.

SELECTED ASPECTS OF IT SYSTEMS SECURITY IN FINANCE AND ACCOUNTING

Summary

IT systems are widely used in enterprises, particularly in finance and accounting spheres. Due to the storage and processing of sensitive data in terms of the company's strategy, these systems should be secured in a way that prevents access to unauthorized persons. Internal and external threats to IT systems used in finance and accounting can be eliminated by using varied security methods, i.e. access controls, network security or cryptography as data encryption method. The use of such accounting systems protection methods is an individual matter of enterprises, however, having security holes results in greater susceptibility of individuals to competition attacks, which means that companies may lose their competitive ability on the market. The main purpose of the publication is to discuss the main aspects of the security of financial and accounting systems. Particular attention was paid to the reliability of such software and the effectiveness in data protection and company confidential information.

BENCHMARKING W BRANŻOWEJ GRUPIE ZAKUPOWEJ

Wprowadzenie

Proces zarządzania kosztami ma kluczowy wpływ na osiągnięte wyniki finansowe przedsiębiorstwa. Na wyniki finansowe mają wpływ przychody i koszty. W przypadku zarządzania przychodami rynek, odbiorcy, sytuacja polityczna, gospodarcza w dużym stopniu wpływa na wielkość i poziom uzyskiwanych przychodów. Zarządzający w miarę swoich możliwości mogą poprzez obniżanie ceny przyciągać kontrahentów i zwiększać wolumen sprzedaży. Za to w przypadku zarządzania kosztami w dużej mierze właśnie kierujący jednostką gospodarczą mają wpływ na ich wzrost lub spadek. Koszty powstające w przedsiębiorstwie są skutkiem decyzji podejmowanych przez kadrę kierowniczą. Działalność gospodarcza powinna być tak prowadzona, aby koszty ponoszone na osiągnięcie założonych efektów były na możliwie najniższym poziomie lub przy założonych kwotach kosztów był osiągnięty najwyższy z możliwych poziomów efektów¹. Błędem jest ciągle stosowanie polityki cięcia kosztów. Tego typu działania nie zawsze przynoszą spodziewane efekty, a najskuteczniejszym rozwiązaniem w stosowaniu tylko takiej polityki byłaby likwidacja całej działalności². W procesie zarządzania kosztami bardzo ważne jest obserwowanie rynku i przedsiębiorstw uznawanych za liderów, konkurentów oraz zaprzyjaźnione jednostki, o ile takie istnieją. Znajomość ich organizacji, systemu funkcjonowania w wybranych obszarach stanowi mocny punkt budowania strategii zarządzania kosztami. Narzędziem ułatwiającym budowanie strategii zarządzania kosztami jest benchmarking, który określany jest jako metoda poszuki-

* Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania, Zakład Finansów Bankowości i Rachunkowości.

¹ E. Nowak, *Analiza kosztów w ocenie działalności przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2016, s. 20.

² P.F. Drucker, *Managing for Results*, Harper, New York 2006, s. 69.

wania wzorcowych sposobów postępowania umożliwiających osiągnięcie najlepszych wyników przez uczenie się od innych³.

Celem artykułu było przedstawienie, w których obszarach w przedsiębiorstwach funkcjonujących w branżowych grupach zakupowych warto zastosować benchmarking. Obszary te zostały wybrane na podstawie analizy wybranych wskaźników finansowych. Analizowane przedsiębiorstwa to małe przedsiębiorstwa handlowe, działające w branży budowlanej.

Benchmarking

Benchmarking to narzędzie rachunkowości zarządczej, którego głównym zadaniem jest znalezienie sposobu na rozwiązanie pojawiającego się problemu. Benchmarking ma zastosowanie wtedy, gdy zarząd ocenia, że brak jest możliwości rozwiązania problemów we własnym zakresie, w związku z posiadanym potencjałem, zasobami i wiedzą⁴. Autorzy definiują benchmarking jako proces polegający na porównaniu siebie do najlepszych konkurentów, a następnie na ustaleniu celów w taki sposób, aby nasza organizacja stała się konkurencyjna⁵. Kowalak prezentuje pogląd, że przy zastosowaniu controllingu w przedsiębiorstwie benchmarking jest metodą zarządzania, która służy do wprowadzania najlepszych praktyk poprzez porównania z najlepszymi rozwiązaniami stosowanymi wewnątrz jednostki oraz w innych organizacjach. Benchmarking jest to proces twórczego doskonalenia organizacji przez uczenie się od innych i wykorzystywanie ich doświadczeń będących najlepszymi praktykami wypracowanymi w danym obszarze działalności⁶. Jest to metoda analityczna, która pozwala zidentyfikować i ocenić długofalowy postęp w wybranych obszarach⁷. Zadaniem benchmarkingu jest porównywanie i ocena produktów i procesów podmiotu gospodarującego w kontekście tych organizacji, które są uznawane za najlepsze „w danej klasie”. Jest to typowy dla klienta sposób porównań, który został przeniesiony na organizację⁸.

³ J. Czekaj, *Benchmarking – metoda racjonalizacji organizacji*. „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 1995, nr 9, s.10.

⁴ R. Kowalak, *Benchmarking jako metoda zarządzania wspomagająca controlling przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 15.

⁵ G.J. Balm, *Benchmarking. A Practitioners Guide for Becoming and Staying Best of the Best*, QPMA Press, Shaumburg 1992, s. 32.

⁶ M. Szydelko, *Benchmarking w grupach kapitałowych*, (w:) *Rachunkowość zarządcza w grupach kapitałowych*, red. E. Nowak, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2018, s.155-171.

⁷ A. Magruk, *Concept of Uncertainty in Relation to the Foresight Research*, „Engineering Management in Production and Services” 2017, Vol. 9, Issue 1, pp. 46-55.

⁸ W. Gabrusewicz, A. Kamela-Sowińska, H. Poetschke, *Rachunkowość zarządcza*, PWE, Warszawa 2002, s. 267.

Benchmarking można też zastosować w organizacjach mocno rozbudowanych, gdzie można porównać poszczególne wydziały z wydziałem wzorcowym, liderem. Wadą i trudnością, jaka pojawia się w przypadku benchmarkingu, będą ograniczenia wynikające z braku możliwości otrzymania potrzebnych informacji. Przykładem tego jest sytuacja, gdy przedsiębiorstwo będzie chciało porównać pewien proces z przedsiębiorstwem, które na danym rynku jest liderem, ale również głównym konkurentem. Szanse na otrzymanie niezbędnych informacji do przeprowadzenia benchmarkingu w takim przypadku są praktycznie zerowe. Bariera związana z pozyskaniem informacji jest największym problemem w przypadku stosowania benchmarkingu.

Proces benchmarkingu musi być podzielony na etapy. Przykładowe etapy to⁹:

- Planowanie, ustalenie co będzie przedmiotem benchmarkingu, ustalenie metod; wybór mierników, identyfikacja porównywalnych przedsiębiorstw;
- Zbieranie danych, poszukiwanie partnerów i zbieranie informacji;
- Analiza, analiza danych i wyników;
- Adaptacja, wykorzystanie wyników z badań w celu poprawy bieżącej sytuacji.

Bardziej rozbudowany podział wyróżnia pięć etapów¹⁰:

- Decyzja co będzie przedmiotem porównania;
- Rozpoznanie uczestników procesu porównania;
- Zbieranie informacji;
- Analiza;
- Realizacja przedsięwzięć przynoszących zamierzone skutki.

Proces benchmarkingu składa się więc z trzech podstawowych etapów, tj. planowania, zbierania danych i analizy. Czwartym etapem jest podsumowanie i wdrażanie odpowiednich rozwiązań, które mają na celu poprawę funkcjonowania firmy. Efektem tych działań ma być optymalizacja poziomu kosztów w danym obszarze przedsiębiorstwa.

Podział i klasyfikacja benchmarkingu

Benchmarking można podzielić na kilka rodzajów i typów. W ujęciu przedmiotowym benchmarking można podzielić na benchmarking wyników i procesów. Benchmarking wyników jest związany z porównywaniem czynni-

⁹ R. Kowalak, *Benchmarking jako...*, op. cit., s. 15.

¹⁰ B. Karlof, S. Ostblom, *Benchmarking – równaj do najlepszych*, Zarządzanie i finanse, Warszawa 1995, s. 9

ków wpływających na ocenę wyników działalności przedsiębiorstwa lub jego wyodrębnionych ośrodków odpowiedzialności. Są to zazwyczaj mierniki finansowe, wśród których najczęściej wymienia się te bazujące na wynikach finansowych (zysk operacyjny, zysk netto, przychody ze sprzedaży, wskaźniki rentowności). Wzorcowe wartości wskaźników finansowych dla wielu przedsiębiorstw stanowią podstawowe benchmarki¹¹.

Benchmarking procesów polega na porównywaniu procesów operacyjnych. Najczęściej polega na porównaniu z wzorcowym przedsiębiorstwem. Przykładem może być logistyka zaopatrzenia, dystrybucji, organizacja prac magazynu. Benchmarking procesów można podzielić na¹²:

- Porównanie się z najlepszymi w obrębie organizacji, np. pomiędzy oddziałami;
- Porównanie się z najlepszymi spoza organizacji;
- Porównanie się z najlepszymi pod względem funkcjonalnym.

Dodatkowo, jako uzupełnienie dwóch wcześniejszych typów, wyróżnia się benchmarking strategiczny, w którym porównuje się realizowaną misję oraz cele strategiczne przedsiębiorstwa. Ten typ benchmarkingu określa się jako dostarczanie sposobów obserwacji procesów gospodarczych z perspektywy długich okresów i osiągnięć światowych¹³. Ze względu na typ benchmarkingu można podzielić go na¹⁴:

- Benchmarking wewnętrzny, czyli porównanie w ramach jednego przedsiębiorstwa. Porównania mogą dotyczyć centrów kosztów, sprzedaży, produkcji. Ten rodzaj uważany jest za najłatwiejszy do zrealizowania. Nie pojawiają się przeszkody związane z uzyskaniem informacji.
- Benchmarking konkurencyjny, który polega na porównywaniu z bezpośrednim konkurentem. Jest niezwykle przydatny do oceny pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa na rynku. Ten typ benchmarkingu jest bardzo trudny do zrealizowania, ponieważ trudno jest uzyskać szczegółowe informacje na temat konkurenta.
- Benchmarking funkcjonalny, polega na osiągnięciu przewagi konkurencyjnej przez porównanie i wdrażanie najlepszych praktyk w ramach wymiany doświadczeń z przedsiębiorstwami, które nie są bezpośrednimi konkurentami. Dobrze jest, gdy przedsiębiorstwa te działają w tej samej branży.

¹¹ R. Kowalak, *Benchmarking jako...*, op. cit., s. 15.

¹² W. Gabrusewicz, A. Kamela-Sowińska, H. Poetschke, *Rachunkowość zarządcza...*, op. cit., s. 269.

¹³ D. Kisperska-Moroń, *Benchmarking jako narzędzie zarządzania logistycznego*, AE, Katowice 2002, s. 18

¹⁴ R. Kowalak, *Benchmarking jako...*, op. cit., s. 15

Najczęściej obszarem benchmarkingu mogą być obszary związane z zaopatrzeniem, marketingiem.

- Benchmarking globalny, określany jako ogólny. Jest to rozwinięcie benchmarkingu funkcjonalnego, w którym porównuje się przedsiębiorstwo z najlepszymi przedsiębiorstwami na całym świecie. Nie muszą one działać w tej samej branży, sektorze. Porównuje się wszystkie funkcje realizowane w przedsiębiorstwie.

Grupa zakupowa

Zakupy grupowe oraz funkcjonowanie w ramach organizacji wielopodmiotowych określanych jako grupy zakupowe jest obecnie normą. Obecnie wielu klientów indywidualnych, mikro i małych przedsiębiorstw, korzystając z różnego typu firm i platform internetowych, dokonuje wspólnych zakupów towarów czy usług. Większe jednostki starają się łączyć i działać w ramach grup zakupowych. Na świecie najczęściej funkcjonowanie grup zakupowych można zaobserwować w sektorze opieki zdrowotnej. W Stanach Zjednoczonych szpitale organizują około 70% zakupów za pośrednictwem GPO¹⁵. Przeprowadzone badania wykazały że GPO pozwoliły w wydatkach na opiekę zdrowotną zaoszczędzić 55,2 biliona dolarów¹⁶. Autorzy w swoich badaniach jako najważniejsze korzyści, jakie daje funkcjonowanie w grupach zakupowych, wymieniają obniżenie cen kupowanych towarów¹⁷, zmniejszeniu kosztów administracyjnych¹⁸ i redukcji kosztów¹⁹.

Grupa zakupowa jest podmiotem, który wykorzystuje kolektywną siłę nabywczą w celu uzyskania rabatu²⁰. Grupę zakupową można zdefiniować jako grupę współpracujących przedsiębiorstw, które wspólnie kontrolują i usprawniają przepływy rzeczowe, informacyjne i pieniężne od dostawców do osta-

¹⁵ A.S. Safaei, F. Heidarpoor, M.M. Paydar, *A Novel Mathematical Model for Group Purchasing in Healthcare*, „Operations Research for Health Care” 2017, Vol. 15, s. 82-90.

¹⁶ A. Dobson, S. Heath, K. Reuter, J.R. DaVanzo, *A 2014 Update of Cost Savings and Marketplace Analysis of the Health Care Group Purchasing Industry*, 2014, https://c.ymcdn.com/sites/higpa.site-ym.com/resource/resmgr/research/hsca_cost_savings_group_purc (stan na dzień 10 października 2017), s. 3.

¹⁷ E. Tella, V.M. Virolainen, *Motives Behind Purchasing Consortia*, „International Journal of Production Economics” 2015, Vol. 93, s. 161-168.

¹⁸ J. Nollet, M. Beaulieu, *Should an Organization Join a Purchasing Group?*, „Supply Chain Management: An International Journal” 2005, Vol. 10, No. 1, s. 11-17.

¹⁹ L.R. Burns, J.A. Lee, *Hospital Purchasing Alliances: Utilization, Services, and Performance*, „Health Care Management Review” 2008, No. 33, s. 203-215.

²⁰ Y.C. Yang, H.K. Cheng, C. Ding, S. Li, *To Join or not to Join group Purchasing Organization: A Vendor's Decision*, „European Journal of Operational Research”, Volume 258, Issue 2, 16 April 2017, s. 581-589.

tecznych odbiorców. Uczestnicy takiego systemu tworzą odrębną jednostkę centralną, której głównym zadaniem jest realizacja celów wytyczonych przez przedsiębiorstwa działające w danym systemie²¹. Grupa zakupowa jest więc typową organizacją wielopodmiotową zarządzaną poprzez specjalnie utworzoną spółkę, którą można określać jako jednostkę centralną lub jako grupę zakupową. Nazwa organizacji określanej jako grupa zakupowa pochodzi właśnie od nazwy jednostki centralnej.

Grupy zakupowe można podzielić na wielobranżowe i branżowe. Podział ten jest ważny, jeżeli analizujemy poziom efektu skali. W przypadku grup branżowych jest on wyższy, jest mniejsza liczba dostawców, nie ma podziału wewnątrz grupy na branże. W przypadku grup wielobranżowych efekt ten jest słabszy, co jest spowodowane różnego typu podziałami wewnątrz grup.

W przypadku zastosowania benchmarkingu lepsze efekty mogą uzyskiwać przedsiębiorstwa działające w grupach wielobranżowych. Benchmarking procesów, takich jak funkcjonowanie sprzedaży, logistyki, może być stosowany w jednostkach działających w innych branżach. W grupach wielobranżowych można uczyć się więc nie tylko od najlepszych z własnej branży.

Kluczem udanego funkcjonowania grup zakupowych jest współpraca i zaufanie do uczestników działających razem. Zaufanie między przedsiębiorstwami tworzącymi grupę zakupową jest jednym z najczęściej omawianych czynników sukcesu w grupie²². Bez zaufania w zasadzie nie ma możliwości na przeprowadzenie benchmarkingu.

Zastosowanie benchmarkingu w grupie zakupowej

W przypadku grup zakupowych z dużą łatwością można zastosować benchmarking wewnętrzny procesów i wyników. Najważniejsze obszary, w których jest on stosowany, to magazyn oraz dział sprzedaży. W przypadku działu sprzedaży warto porównać proces organizowania dostaw klientom i proces windykacji. Przedsiębiorstwa korzystają z różnych rozwiązań w tym obszarze. Z kolei w przypadku zarządzania magazynem pojawiają się różne metody organizacji dostaw do przedsiębiorstwa oraz prac w magazynie.

Zastosowanie benchmarkingu w tych dwóch działach pozwala na doskonalenie, poprawienie funkcjonowania własnej organizacji przez uczenie się od innych i wykorzystywanie ich doświadczeń. Efektem tych działań jest lepsze wykorzystanie zasobów i optymalizacja poziomu kosztów.

²¹ G. Zimon, *Kapitał obrotowy brutto w przedsiębiorstwach handlowych tworzących grupy zakupowe*, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica” 2014, nr 2(300), s. 319-327.

²² F. Schotanus, J. Telgen, L. de Boer, *Critical Success Factors for Managing Purchasing Groups*, „Journal of Purchasing & Supply Management” 2010, Vol. 16, Issue 1, s.51-60.

Benchmarking w analizowanej grupie zakupowej powinien być stosowany w dziale sprzedaży i magazynie. Świadczą o tym duże różnice w wynikach podstawowych wskaźników efektywności zarządzania należnościami i zapasami.

Na podstawie danych z roku 2016 zostały przeprowadzone obliczenia dotyczące efektywności zarządzania zapasami. W tabeli 1 zostały przedstawione wyniki rotacji zapasów, gdzie wyraźnie widać duże różnice w rotacji zapasów w poszczególnych jednostkach.

Tabela 1. Rotacja zapasów w dniach w analizowanych przedsiębiorstwach w roku 2016

Przedsiębiorstwo	Rotacja zapasów w dniach
Przedsiębiorstwo 1	63
Przedsiębiorstwo 2	123
Przedsiębiorstwo 3	44
Przedsiębiorstwo 4	59
Przedsiębiorstwo 5	75
Przedsiębiorstwo 6	47
Przedsiębiorstwo 7	72
Przedsiębiorstwo 8	41
Przedsiębiorstwo 9	71
Przedsiębiorstwo 10	69
Przedsiębiorstwo 11	108
Przedsiębiorstwo 12	99
Przedsiębiorstwo 13	75
Przedsiębiorstwo 14	57
Przedsiębiorstwo 15	74
Przedsiębiorstwo 16	64
Przedsiębiorstwo 17	75
Przedsiębiorstwo 18	70
Przedsiębiorstwo 19	71
Przedsiębiorstwo 20	94
Przedsiębiorstwo 21	52
Przedsiębiorstwo 22	87
Przedsiębiorstwo 23	65
Przedsiębiorstwo 24	55
Przedsiębiorstwo 25	65
Przedsiębiorstwo 26	69
Przedsiębiorstwo 27	62
Przedsiębiorstwo 28	54

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych analizowanych przedsiębiorstw.

Średni wynik dla badanych przedsiębiorstw to 70 dni. Analizując poszczególne przedsiębiorstwa, widać że przedsiębiorstwa stosują różnego typu strategię i rozwiązania w zakresie polityki magazynowej. Widoczna jest więc duża różnica pomiędzy wartościami skrajnymi, część przedsiębiorstw osiąga wyniki powyżej 100 dni, a inne około 40 dni. Jest więc duża potrzeba, aby zoptymalizować proces zarządzania zapasami, wykorzystać doświadczenia innych, nowe metody dostaw. Działając w branżowej grupie zakupowej, w której jednostka centralna posiada magazyn, jest kilka możliwości na organizowanie dostaw²³:

- dostawy bezpośrednie od producenta do firmy, ten system dostaw jest możliwy tylko w przypadku zamówienia odpowiedniej wielkości asortymentu ustalonej przez jednostkę centralną. Bezpośredni system dostaw to niskie koszty transportu i zamawiania. Ten system omija magazyn jednostki centralnej.
- dostawy z wykorzystaniem magazynu jednostki centralnej, system dostaw dla firm, które w czasie składania oferty na dany asortyment nie przystąpili do wspólnego zakupu lub jeżeli zamówili niewielką ilość towarów, która została dostarczona do magazynu jednostki centralnej. Minusem tego systemu są wysokie koszty.
- dostawy łączone oparte są na zasadach koncepcji milk-run i występują, gdy ładunki są zbyt małe, aby uzasadniały dostawy bezpośrednie²⁴.
- dostawy od innego przedsiębiorstwa działającego w grupie. Jest to najdroższy system, który można określić jako strategię agresywną zarządzania dostawami²⁵.

Wybór odpowiednich systemów dostaw zależy od zarządzających. Zastosowanie benchmarkingu w obszarze zarządzania magazynem, organizacji dostaw stanowi duże udogodnienie w procesie zarządzania kosztami zapasów.

Drugi obszar, na który warto zwrócić uwagę, to funkcjonowanie działu sprzedaży. Bezpośrednie kontakty z klientem mają duży wpływ na wielkość sprzedaży. Nadmierne oszczędności w tym dziale przedsiębiorstwa mogą skutkować utratą kontrahentów, co stanowi bardzo wysoki koszt dla przedsiębiorstwa. Metody i strategia obsługi klienta generują poważną grupę kosztów w przedsiębiorstwach handlowych²⁶.

²³ G. Zimon, *Organizacja dostaw towarów w grupie marketingowo-zakupowej*, „Logistyka” 2015, nr 4, s. 7058-7064.

²⁴ S. Krawczyk, *Logistyka. Teoria i praktyka*, Tom 2, Difin, Warszawa 2011, s. 129.

²⁵ G. Zimon, *Zarządzanie kosztami logistyki w branżowej grupie zakupowej* (w:) *Rachunek kosztów. Rachunkowość zarządcza. Controlling*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 480, Wrocław 2017, s.137-148.

²⁶ G. Lew, *Rachunek kosztów klienta w zarządzaniu przedsiębiorstwem handlowym*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2015, s. 13.

W przypadku działu sprzedaży duże znaczenie na jakość oferowanych usług ma logistyka dystrybucji i funkcjonowanie działu windykacji. Proces ściągania należności ma duży wpływ na bieżącą działalność jednostki.

W tabeli 2 zaprezentowano wskaźnik rotacji należności w roku 2016 w przedsiębiorstwach tworzących branżowe grupy zakupowe.

Tabela 2. Rotacja należności w analizowanych przedsiębiorstwach w roku 2016

Przedsiębiorstwo	Rotacja należności w dniach
Przedsiębiorstwo 1	70
Przedsiębiorstwo 2	42
Przedsiębiorstwo 3	72
Przedsiębiorstwo 4	80
Przedsiębiorstwo 5	78
Przedsiębiorstwo 6	113
Przedsiębiorstwo 7	76
Przedsiębiorstwo 8	74
Przedsiębiorstwo 9	51
Przedsiębiorstwo 10	58
Przedsiębiorstwo 11	81
Przedsiębiorstwo 12	11
Przedsiębiorstwo 13	74
Przedsiębiorstwo 14	55
Przedsiębiorstwo 15	70
Przedsiębiorstwo 16	80
Przedsiębiorstwo 17	55
Przedsiębiorstwo 18	92
Przedsiębiorstwo 19	91
Przedsiębiorstwo 20	25
Przedsiębiorstwo 21	91
Przedsiębiorstwo 22	66
Przedsiębiorstwo 23	73
Przedsiębiorstwo 24	65
Przedsiębiorstwo 25	98
Przedsiębiorstwo 26	94
Przedsiębiorstwo 27	97
Przedsiębiorstwo 28	84

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych analizowanych przedsiębiorstw.

Średni wynik dla analizowanych jednostek to 72 dni. Jednak od tego wyniku jest wiele odstępstw, gdzie odchylenia od średniej są bardzo duże. Wynika to ze strategii, jaką stosują dane jednostki. Mogą działać agresywnie i wydłużać termin swoim kontrahentom w celu np. zdobycia nowych klientów.

Mogą też po prostu stosować nieskuteczną politykę ściągania należności. Zastosowanie benchmarkingu w ramach procesu zarządzania należnościami pozwoliłoby na poprawę rotacji należności.

W przypadku działu sprzedaży bardzo ważnym punktem jest organizacja dostaw. W przypadku grupy zakupowej część przedsiębiorstw korzysta z własnego transportu i usług obcych. Kilka jednostek w analizowanej grupie zrezygnowało z własnego transportu, co pozwoliło obniżyć poziom kosztów. Jednak w dłuższym okresie brak transportu własnego może negatywnie wpłynąć na relacje ze stałymi kontrahentami. Klient na ogół oczekiwał dostaw wręcz „na telefon”, w przypadku zlecenia usług transportowych firmie zewnętrznej jest to trudne do zrealizowania.

Podsumowanie

Benchmarking jest narzędziem, które daje duże możliwości w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem, a zwłaszcza kosztami. Uczenie się od najlepszych, wykorzystywanie rozwiązań, które stosuje konkurencja, podpatrywanie przedsiębiorstw z innych branż powinno przynosić korzystne rezultaty. Jeżeli ponadto innowacyjność przedsiębiorstw stanowi jeden z podstawowych czynników determinujących pozycję konkurencyjną²⁷, to zastosowanie benchmarkingu tym bardziej powinno być wykorzystywane w mikro, małych i dużych przedsiębiorstwach w celu poprawy ich pozycji konkurencyjnej. Jednak podstawowym problemem, jaki pojawia się w przypadku stosowania benchmarkingu, jest brak dostępu do informacji. Brak informacji finansowych o konkurencji, brak informacji na temat strategii, które stosują, brak informacji o rozwiązaniach innowacyjnych, które wprowadzają, wszystko to wyklucza zastosowanie benchmarkingu.

Problem ten nie dotyczy przedsiębiorstw działających w grupach zakupowych, ponieważ mogą one zastosować benchmarking wewnętrzny w dziale sprzedaży i magazynie. Dział sprzedaży i magazyn są obszarami, gdzie ponoszone są wysokie koszty, a obserwacja i wykorzystywanie doświadczeń innych pozwala na poprawę zarządzania kosztami w przedsiębiorstwie.

Przedstawiona analiza wykazała, że w omawianej grupie zakupowej w obszarze zarządzania należnościami i zapasami można z powodzeniem stosować benchmarking. Wykorzystanie benchmarkingu w procesie zarządzania należnościami i zapasami powinno podnieść efektywność zarządzania i zoptymalizować koszty zarządzania nimi. Jednostki działające w ramach branżowej

²⁷ D. Wyrwa, *Wyniki działalności konkurencyjnej polskich przedsiębiorstw i ich konkurencyjność*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej: Organizacja i Zarządzanie, Nr 83/2015, 747-754.

grupy zakupowej mogą stosować różne metody, strategie zarządzania należnościami i zapasami, czego efektem są różne wyniki dla wskaźników rotacji zapasów i należności. Uczenie się od przedsiębiorstw tworzących grupę zakupową, doskonalenie procesów związanych ze sprzedażą i zarządzaniem zapasami w branżowych grupach zakupowych z dużym prawdopodobieństwem powinno przekładać się na poprawę wyników finansowych poszczególnych jednostek.

Bibliografia

- Balm G.J., *Benchmarking. A Practitioners Guide for Becoming and Staying Best of the Best*, QPMA Press, Shaumburg 1992.
- Burns L. R., Lee J. A., *Hospital Purchasing Alliances: Utilization, Services, and Performance*, „Health Care Management Review” 2008, No. 33, pp. 203-215.
- Czekaj J., *Benchmarking – metoda racjonalizacji organizacji*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 1995, nr 9.
- Dobson A., Heath S., Reuter K., DaVanzo J. E., *A 2014 Update of Cost Savings and Marketplace Analysis of the Health Care Group Purchasing Industry*, 2014, https://c.ymcdn.com/sites/higpa.site-ym.com/resource/resmgr/research/hasca_cost_savings_group_purc (stan na dzień 10 października 2017).
- Drucker P.F., *Managing for Results*, Harper, New York 2006.
- Gabrusewicz W., Kamela-Sowińska A., Poetschke H., *Rachunkowość zarządcza*, PWE, Warszawa 2002.
- Karłow B., Ostblom S., *Benchmarking – równaj do najlepszych*. Zarządzanie i finanse, Warszawa 1995.
- Kisperska-Moroń D., *Benchmarking jako narzędzie zarządzania logistycznego*, AE, Katowice 2002.
- Kowalak R., *Benchmarking jako metoda zarządzania wspomagająca controlling przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- Krawczyk S., *Logistyka. Teoria i praktyka*, Tom 2, Difin, Warszawa 2011.
- Lew G., *Rachunek kosztów klienta w zarządzaniu przedsiębiorstwem handlowym*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2015.
- Magruk A., *Concept of Uncertainty in Relation to the Foresight Research*, „Engineering Management in Production and Services” 2017, Vol. 9, Issue 1.
- Nollet J., Beaulieu M., *Should an Organization Join a Purchasing Group?*, „Supply Chain Management: An International Journal” 2005, Vol. 10, No. 1, pp. 11-17. [online] Available at: <https://www.researchgate.net/publication/242337545_Should_an_Organisation_Join_a_Purchasing_Group> [dostęp: Luty 2005].
- Nowak E., *Analiza kosztów w ocenie działalności przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2016.
- Safaei A.S., Heidarpour F., Paydar M.M., *A Novel Mathematical Model for Group Purchasing in Healthcare*, „Operations Research for Health Care” 2017, Vol. 15.
- Schotanus F., Telgen J., de Boer L., *Critical Success Factors for Managing Purchasing Groups*, „Journal of Purchasing & Supply Management” 2010, Vol. 16, Issue 1.
- Szydełko M., *Benchmarking w grupach kapitałowych*, (w:) *Rachunkowość zarządcza w grupach kapitałowych*, (red.) E. Nowak, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2018.
- Tella E., Virolainen V.M., *Motives Behind Purchasing Consortia*, „International Journal of Production Economics” 2015, Vol. 93.

- Wyrwa D., *Wyniki działalności konkurencyjnej polskich przedsiębiorstw i ich konkurencyjność*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej: Organizacja i Zarządzanie”, Nr 83/2015, s. 747-754.
- Yang Y.C., Cheng H.K., Ding C., Li S., *To Join or not to Join Group Purchasing Organization: A vendor's Decision*, “European Journal of Operational Research”, Vol. 258, Issue 2, 16 April 2017, pp. 581-589. DOI: 10.1016/j.ejor.2016.08.069.
- Zimon G., *Zarządzanie kosztami logistyki w branżowej grupie zakupowej* (w:) *Rachunek kosztów. Rachunkowość zarządcza. Controlling*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 480/2017, s.137-148
- Zimon G., *Organizacja dostaw towarów w grupie marketingowo-zakupowej*, „Logistyka” 2015, nr 4, s. 7058-7064.
- Zimon G., *Kapitał obrotowy brutto w przedsiębiorstwach handlowych tworzących grupy zakupowe*, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica” 2014, nr 2(300), s. 319-327.

Streszczenie

Funkcjonowanie w ramach branżowych grup zakupowych na ogół kojarzone jest z efektem skali. Wspólne zakupy pozwalają przedsiębiorstwom zredukować koszty usług obcych, a przede wszystkim ceny nabywanych towarów, materiałów. Dodatkowe korzyści, jakie przedsiębiorstwa działające w grupie zakupowej mogą uzyskać, wynikają z zastosowania narzędzi pochodzących z rachunkowości zarządczej. Wykorzystanie niektórych z nich w grupach zakupowych daje lepsze efekty, w porównaniu gdyby zostały zastosowane w przedsiębiorstwach działających samodzielnie na rynku. Przykładem takiego narzędzia zarządzania jest benchmarking. W artykule przedstawiono, w których obszarach w przedsiębiorstwach działających w branżowych grupach zakupowych warto zastosować benchmarking. Obszary te zostały wybrane na podstawie analizy wybranych wskaźników finansowych. Dane finansowe pochodziły ze sprawozdań finansowych 28 przedsiębiorstw działających w branżowej grupie zakupowej. Okres badań obejmuje rok 2016.

BENCHMARKING IN THE BRANCH GROUP PURCHASING ORGANIZATION

Summary

Functioning within the branch group purchasing organization is usually associated with the effect of scale. Joint purchases allow enterprises to reduce the costs of external services and, above all, purchased goods and materials. Additional benefits that the company can get are provided by management accounting tools. Some of them in purchasing groups would give better results if they were applied in enterprises operating independently in the market. Benchmarking is an example of such a tool. The article presents the areas in which companies operating in branch purchasing groups should use benchmarking. These areas were selected based on the analysis of selected financial indicators. Financial data came from the financial statements of 28 companies operating in the branch group purchasing organization. The research period covered the year 2016.

ROLA DOKUMENTU „DOBRE PRAKTYKI SPÓŁEK NOTOWANYCH NA GPW 2016” W OGRANICZANIU PROBLEMU AGENCJI

Wprowadzenie

Pomimo stosunkowo dobrej identyfikacji problemu agencji, zarówno w literaturze światowej, jak i praktyce gospodarczej, istotną trudnością w analizie kosztów agencji jest ich kwantyfikacja. Wiąże się to szczególnie z dokładnym zdefiniowaniem wskaźników, które mogłyby stanowić uniwersalną miarę tych kosztów, stąd przedstawiony temat – w opinii autora – jest niezwykle istotny. Obszary dotknięte problemem agencji w przedsiębiorstwach można określać od finansów, przez problemy organizacyjne, po ład korporacyjny, a nawet problemy własnościowe czy sukcesyjne. Tak szerokie spektrum tematów związanych z funkcjonowaniem podmiotów gospodarczych powoduje problemy w jednoznacznej identyfikacji czynników determinujących w największym stopniu koszty agencji. Zatem pierwsza istotna rzecz jaką należy wyróżnić to dokładne zrozumienie obszaru problemu agencji wraz ze wszystkimi zależnościami. Poza tym równie ważna jest możliwie pełna diagnoza czynników implikujących ten problem wraz z jak najbardziej syntetycznymi sposobami na jego ograniczanie. Celem artykułu jest dokonanie oceny dokumentu „Dobrych Praktyk Spółek Notowanych na GPW 2016” (dalej DPSN) w kompleksowym ograniczaniu problemu agencji. W artykule przyjęto hipotezę badawczą w formie stwierdzenia, że zawarte w dokumencie DPSN rekomendacje i zasady w większości stanowią odpowiedź na zidentyfikowane czynniki wpływające na występowanie problemu agencji. Realizacja celu i weryfikacja hipotezy została dokonane poprzez analizę dokumentu DPSN w porównaniu do zidentyfikowanych czynników potęgujących problem agencji.

* Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Zarządzania, Katedra Inwestycji i Rynków Kapitałowych; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie, Wydział Społeczno-Techniczny, Katedra Finansów Rachunkowości i Logistyki.

Problem agencji

Problem kosztów agencji bierze swój początek w asymetrii informacji pomiędzy różnymi grupami interesariuszy w ramach danego podmiotu gospodarczego. Teoria agencji, która szczegółowo analizuje ten problem, określa następujące zachowania ludzi, jak i sposób funkcjonowania organizacji¹:

- Ograniczona racjonalność uczestników rynku oraz występująca u nich awersja do ryzyka;
- Występowanie asymetrii informacji między uczestnikami rynku;
- Skłonność do zachowań oportunistycznych;
- Różne interesy i cele pomiędzy interesariuszami.

Można zatem przyjąć, że problem agencji winien być rozumiany jako efekt kompromisu różnych grup interesów w ramach jednej organizacji lub też jako związany i wynikający ze zbioru umów zawartych między tymi grupami². W literaturze wskazuje się na trzy podstawowe rodzaje problemu agencji: problem pryncypał-agent, problem agencji długu, problem pryncypał-pryncypał. Pierwsze ujęcie problemu jest najbardziej klasyczne i wskazuje na rozdzielność funkcji między właścicielem a zarządzającym danym podmiotem, a co za tym idzie również często rozdzielność celów. Formalne możliwości ograniczania tak ujętego problemu najczęściej sprowadzają się do wprowadzania kontraktów z szeregiem warunków i nagród za ich wypełnienie. Następstwa takich kontraktów jednak przez część badaczy również są zaliczane do samego problemu agencji³. Innym sposobem ograniczania problemu agencji w formie pryncypał-agent jest zwiększenie poziomu zadłużenia zewnętrznego przez podmiot⁴. Wiąże się on jednak z wyższym ryzykiem jakie ponoszą podmioty finansujące, a mianowicie ryzyko substytucji aktywów, niedoinwestowania czy też rozwodnienie roszczeń wierzycieli. Dlatego też mimo uznawania finansowania zewnętrznego za jedną z możliwości ograniczenia problemu agencji, tworzy ona nowy wymiar tego problemu, konflikt pryncypał-wierzyciel. Ostatni rodzaj konfliktu występuje pomiędzy właścicielami charakteryzującymi się różnym poziomem udziałów w danym podmiocie. Szczególny wymiar ten rodzaj problemu agencji nabiera w przypadku firm rodzinnych, gdzie najczę-

¹ K. Eisenhardt, *Agency Theory. An Assessment and Review*, "Academy of Management Review" 1989, vol. 14, s. 57-74.

² E. Chojnacka, *Struktura kapitału spółek akcyjnych w Polsce w świetle teorii hierarchii źródeł finansowania*, CeDeWu, Warszawa 2012, s. 62.

³ L.A. Bebchuk, J.M. Fried, *Executive Compensation as Agency Problem*, "Journal of Economic Perspectives" 2003, vol. 17(3), s. 71-92.

⁴ D.A. Butz, *Debt Financing and Manager-Shareholder Agency Costs*, UCLA Working Paper, 1993, s. 1-31.

ściej poza dominującą rolą właścicieli będących rodziną taki podmiot gospodarczy służy do realizacji pozagospodarczych celów rodziny, co przez pozostałych interesariuszy może być uznawane w skrajnych przypadkach za działanie na szkodę przedsiębiorstwa⁵.

Badacze na całym świecie starają się znaleźć sposób empirycznej weryfikacji występowania różnych rodzajów problemu agencji, jak i jego wpływu na działalność podmiotów gospodarczych. W niektórych przypadkach stosowane są różne rodzaje wskaźników, jak np. relacja rocznych przychodów ze sprzedaży do sumy aktywów, czyli wskaźnik wykorzystania aktywów⁶, poziom gotówki w przedsiębiorstwach jako możliwy wskaźnik dla wyższych kosztów agencyjnych⁷ lub też politykę dywidendową danej organizacji jako sposoby ograniczające zjawisko problemu agencji⁸. Mimo dużej liczby takich czynników wskazywanych w literaturze, brakuje jasnych i bezspornych potwierdzeń ich kompleksowości i skuteczności. Daje to asumpt, aby twierdzić, że wszystkie te czynniki pozwalają jedynie na fragmentaryczną aproksymację problemu. Konieczne zatem jest znalezienie sposobu na możliwie kompleksowe analizowanie występowania tych czynników w podmiotach gospodarczych. Pozwoliłoby to z pewnością zwiększyć dokładność analiz oraz ich wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstw.

Zasady ładu korporacyjnego na GPW

Zbiór „Dobre praktyki spółek notowanych na GPW 2016” jest kolejną z nowelizacji zasad ładu korporacyjnego określających pożądane zachowania i stan poszczególnych elementów organizacyjnych w stosunku do inwestorów jak i wewnątrz danej organizacji jakie są publikowane przez GPW. Ta obowiązująca aktualnie wersja różni się jednak od wcześniejszych, między innymi bardziej sformalizowanym charakterem czy też zgodnością treści z zaleceniami Komisji Europejskiej 9 kwietnia 2014 r. w sprawie jakości sprawozdawczości dotyczącej ładu korporacyjnego (2014/208/UE). Bardzo istotnym elementem obowiązującego zbioru dobrych praktyk jest zasada „stosuj lub wyjaśnij” dla czego danej zasady nie stosujesz (*comply or explain*). W rzeczywistości oznacza

⁵ G. Martin, L.R. Gómez-Mejía, P. Berrone, M. Makri, *Conflict Between Controlling Family Owners and Minority Shareholders: Much Ado About Nothing?*, „Entrepreneurship Theory and Practice” 2016, s. 999-1027.

⁶ J.S. Ang, R.A. Cole, J.W. Lin, *Agency Costs and Ownership Structure*, „Journal of Finance” 2000, nr 1 (55), s. 81-106.

⁷ G. Michalski, *Agency Costs in Small and Medium Wood Industry Enterprises with Full Operating Cycle and Cash Levels*, „Procedia Economics and Finance” 2015, Vol. 34, s. 461-468.

⁸ D.K. Schooley, L. Dwayne Barney Jr., *Using Dividend Policy and Managerial Ownership to Reduce Agency Costs*, „The Journal of Financial Research” 1994, s. 363-373.

to dobrowolność stosowania tych zasad i rekomendacji. Jednak badania potwierdzają, że dostosowywanie się spółek do wymogów ładu korporacyjnego i rzetelne stosowanie obowiązujących zasad to proces długotrwały⁹, niemniej właściwy w swojej funkcji pozwalającej zachować odpowiedni poziom standardów.

Struktura dokumentu dobrych praktyk zawiera się w sześciu głównych obszarach dotyczących polityki informacyjnej i komunikacji z inwestorami, zarządu i rady nadzorczej, systemu i funkcji wewnętrznych, walnego zgromadzenia i relacji z akcjonariuszami, konfliktu interesów i transakcji z podmiotami powiązanymi oraz wynagrodzeń. Każdy z powyższych obszarów składa się z rekomendacji oraz zasad szczegółowych, które w zgodzie z Regulaminem Giełdy wymagają wyjaśnienia w przypadku ich niestosowania¹⁰ (Regulamin Giełdy, § 29 ust. 3).

Tabela 1. Ilość rekomendacji i zasad szczegółowych w ramach dokumentu „Dobre Praktyki Spółek Notowanych na GPW 2016”

Obszary	Rekomendacje	Zasady szczegółowe
Polityka informacyjna i komunikacja z inwestorami	4	23
Zarząd i Rada Nadzorcza	7	15
Systemu i funkcji wewnętrznych	1	6
Walnego Zgromadzenia i relacji z akcjonariuszami	3	18
Konfliktu interesów i transakcji z podmiotami powiązanymi	1	6
Wynagrodzenia	4	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Dobre Praktyki Spółek Notowanych na GPW 2016”.

Wszystkie powyższe obszary, jak i rekomendacje lub zasady w nich zawarte, w mniejszym lub większym stopniu są powiązane z różnymi czynnikami implikującymi koszty agencji. Ich stosowanie natomiast – w zgodzie z wynikami badań przedstawianymi w literaturze światowej – wskazuje na możliwości ograniczania problemu agencji w podmiotach gospodarczych.

Powiązanie „Dobrych Praktyk Spółek Notowanych na GPW 2016” a czynniki ograniczające problem agencji w przedsiębiorstwach

Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci badacze tematyki problemu agencji wskazali na kilkadziesiąt czynników wpływających na wzrost omawianego problemu i idącymi w ślad za nim kosztami. Czynniki te przedstawione w spo-

⁹ Grant Thornton, *A Changing Climate: Fresh Challenges Ahead*, Corporate Governance Review 2014, s. 14.

¹⁰ Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie, *Regulamin Giełdy*, tekst ujednolicony na dzień 1 września 2016.

sób syntetyczny można przedstawić w 6 grupach opisujących problem kompleksowo (Tablica 1.).

Tablica 1. Czynniki wpływające na problem agencji

Relacje właścicieli a zarząd	Charakterystyka i jakość właścicieli	Charakterystyka i jakość agenta	Charakter i jakość organów nadzorczych	Charakterystyka przedsiębiorstwa	Rodzaj prowadzonej polityki przez przedsiębiorstwo
1. Rodział właścicieli od zarządu	1. Mała liczba skoncentrowanych właścicieli	1. Doświadczenie	1. Doświadczenie	1. Branża	1. Nie wymagane prawem badania audytorskie
2. Powiązania rodzinne z całym zarządem	2. Akcjonariat rozproszony	2. Kompetencje	2. Kompetencje	2. Charakter publiczny	2. Zaangażowanie społeczne
3. Powiązania rodzinne z pojedynczym członkiem zarządu	3. Udział Skarbu Państwa (pośrednio/bezpośrednio) jako właściciela	3. Liczebność zarządu	3. Liczebność RN	3. Poziom specjalizacji	3. Okwartość na współpracę z uczelniami/badaczami
4. Menadżerowie zewnętrzni w zarządzie	4. Kapitał rodzinny lub zagraniczny	4. Poziom i sposób wynagradzania	4. Poziom i sposób wynagradzania	4. Forma prawna	4. Poziom kontraktowania w przedsiębiorstwie
5. Osoby znajome właścicielom/z wnętrza firmy w zarządzie	5. Firma rodzinna	5. Relacje z właścicielami	5. Relacje z właścicielami	5. Wielkość	5. Poziom standaryzacji procesów w przedsiębiorstwie
6. Udziały zarządu w przedsiębiorstwie	6. Osoba fizyczna lub prawna	6. Niezależność	6. Niezależność	6. Wiek	6. Jakość przeprowadzanych badań audytorskich
	7. Wiek/płeć/wykształcenie itd.	7. Trwałość na stanowisku	7. Trwałość na stanowisku	7. Zasięg działalności	7. Wybór podmiotu do przeprowadzenia badań audytorskich
		8. Płeć	8. Inne obowiązki zawodowe	8. Sposób finansowania	8. Struktura ponoszonych kosztów
		9. Wiek	9. Płeć	9. Poziom zadłużenia	
			10. Wiek	10. Potencjał rozwojowy podmiotu	
				11. Dostęp do dotacji	

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 1 została przygotowana na podstawie studiów literatury, natomiast prezentowany podział jest wynikiem obszarów jakich czynniki w niej zawarte bezpośrednio dotyczą. Przedstawione faktory winny być rozumiane w szerszym kontekście, co oznacza, że dla niektórych z wymienionych czynników można przypisać więcej niż jeden miernik. Przykładowo struktura ponoszonych kosztów dotyczy różnych obszarów, takich jak badania i rozwój, czy też związane z wartościami niematerialnymi i prawnymi, wskazując na wyższe prawdopodobieństwo występowania problemu agencji. Zarządzający mogą ze względu na relatywnie małą przejrzystość tego typu kosztów używać ich do osiągania własnych celów¹¹. Poza tym wyższy poziom wartości niematerialnych i prawnych musi mieć swoje odzwierciedlenie w finansowaniu odpowiednio kapitałami własnymi lub obcymi. Z kolei im wyższa konieczność finansowania podmiotu, niezależnie od rodzaju źródła, tym większe zagrożenie wystąpienia potencjalnego konfliktu agencyjnego¹².

W ramach opracowania DPSN bardzo dużo uwagi poświęca się samemu zarządowi danej spółki oraz radzie nadzorczej. Wskazuje się między innymi na dokładne omówienie funkcji poszczególnych managerów oraz ich roli w organizacji, jak również wieku, doświadczenia, zaangażowania zawodowego. Aktualnie publikowane badania nie wykazują statystycznie istotnej zależności między rozmiarem zarządu danej spółki a poziomem problemu agencji. Jednak kombinacja zmiennych złożonych właśnie z takich czynników, jak wiek, ilość osób w zarządzie, struktura zarządu, długość pełnienia funkcji poszczególnych członków, może już wskazywać na wyższy poziom problemu agencji¹³. Ponadto niezwykle istotne z punktu widzenia problemu agencji są funkcje jakie pełnią poszczególni członkowie. Badania wskazują, że większa ilość managerów niewykonawczych w ramach organizacji pomaga w redukcji potencjalnych kosztów agencji¹⁴. Może to wynikać z większej konkurencyjności wewnątrz takiej organizacji, a co za tym idzie lepszym warunkom do działań produkcyjnych dla danego podmiotu gospodarczego. Poza tym DPSN nakłada na spółki giełdowe między innymi obowiązek informowania o niezależności członków

¹¹ C.W. Smith Jr., R.L. Watts, *The Investment Opportunity Set and Corporate Financing, Dividend, and Compensation Policies*, "Journal of Financial Economics" 1992, Vol. 32, s. 263-292.

¹² L. Hawang., Y.O. Kim, *Does the Ownership Structure of Debt and Equity Affect the Agency Costs of Debt? Japanese Evidence*, "Journal of Accounting, Auditing, and Finance" 1998, Vol. 13, No. 1, s. 37-66.

¹³ M. Singh, W.N. Davidson, *Agency costs, ownership structure and corporate governance mechanisms*, "Journal of Banking & Finance" 2003, Vol. 27, Issue 5, s. 793-816.

¹⁴ P.J. McKnight, Ch. Weir, *Agency Costs, Corporate Governance Mechanisms and Ownership Structure in Large UK Publicly Quoted Companies: A panel Data Analysis*, "The Quarterly, Review of Economics and Finance" 2009, Vol. 49, Issue 2, s. 139-158.

rad nadzorczych. Niezależność organów nadzorczych, jak i osób zarządzających, jest potwierdzona w świetle badań jako czynnik wpływający właśnie na ograniczenie problemu agencji i jego następstw¹⁵. Dlatego też szerokie ujęcie obszarów związanych z zarządem, jak i radą nadzorczą w ramach DPSN, uznać należy za zjawisko sprzyjające ograniczaniu problemu agencji.

Należy mieć jednak na uwadze, że nie tylko bezpośredni obszar związany z zarządem i radą nadzorczą jest w kręgu zainteresowań DPSN. Dokument wskazuje również na konieczność prowadzenia jasnej i transparentnej polityki dywidendowej. Wypłacana dywidenda również jest uznawana jako czynnik redukujący problem agencji¹⁶. Wypłata dywidendy jest równoznaczna z przeznaczeniem zysków na rzecz inwestorów. Zatem w takim przypadku wzrost aktywów przedsiębiorstwa będzie musiał być finansowany w większym stopniu z kapitałów obcych przez co instytucje zewnętrzne mają możliwość, jak i obowiązek, większego monitoringu sytuacji w takim podmiocie¹⁷. Oczywiście sama deklaracja przez zarząd regularnych wypłat w ramach polityki dywidendowej wiąże się z koniecznością zapewnienia na nie środków z wypracowanych zysków. Zatem taka decyzja również prowadzi do wzmożonego monitoringu sytuacji przedsiębiorstwa ze strony inwestorów.

Zasady związane z łaodem korporacyjnym kierowane są głównie do spółek zaangażowanych na rynku kapitałowym, określając ich pożądane zachowania przez co można doszukiwać się, iż w znacznej mierze są one adresowane do zarządów i rad nadzorczych. Jednak niektóre z rekomendacji dotyczą również samych właścicieli/inwestorów. Tak jest w przypadku konieczności informowania o akcjonariuszach posiadających istotny (minimum 5%) udział w danym podmiocie. Dzięki tej informacji można dowiedzieć się jak bardzo skoncentrowana jest struktura właścicielska i w jakim stopniu udziały są w posiadaniu pierwotnych właścicieli, a na ile została ona przejęta przez inwestorów rynkowych. Jest to o tyle istotne, że – jak wskazują badania w świetle teorii agencji – większy udział inwestorów rynkowych, czyli tak zwanych zewnętrznych właścicieli, (*outsider ownership*) sprzyja ograniczaniu nadużyć i samym kosztom agencji¹⁸. Wynika to bowiem z wzmożonego dla tego

¹⁵ S. Bhojraj, P. Sengupta, *Effect of Corporate Governance on Bond Ratings and Yields: The Role of Institutional Investors and Outside Directors*, "The Journal of Business" 2003, Vol. 76, No. 3, s. 455-475.

¹⁶ F. Easterbrook, *Two Agency-Cost Explanations of Dividends*, "American Economic Review" 1984, s. 650-659.

¹⁷ C.E. Crutchley, R.S. Hansen, *A Test of the Agency Theory of Managerial Ownership, Corporate Leverage, and Corporate Dividends*, "Financial Management" 1989, Vol. 18, No. 4, s. 36-46.

¹⁸ M. Burkart, F. Panuzi, *Agency Conflicts, Ownership Concentration, and Legal Shareholder Protection*, "Journal of Financial Intermediation" 2006, 15(1), s. 1-31.

typu spółek monitoringu sytuacji wewnętrznej. Pozwala to również na określenie, kto wchodzi w skład istotnych udziałowo akcjonariuszy dla danej spółki. Badania wskazują, że taki skład nie pozostaje bez wpływu na koszty agencji. Spółki, dla których akcjonariat opiera się w większym stopniu na osobach fizycznych, będących inwestorami, cechują się niższą kontrolą. Sprzyja to wyższym poziomom stosunkowo płynnych zasobów wewnątrz przedsiębiorstwa oraz cechuje się wyższym poziomem konsumpcyjnym na poziomie zarządczym¹⁹.

Innym ważnym aspektem w ramach DPSN jest polityka wynagrodzeń w spółkach dla zarządów i rad nadzorczych. Teoria agencji ten obszar określa mianem kontraktowania na linii pryncypał-agent. Zawarte w DPSN rekomendacje odnoszą się do długookresowej polityki wynagrodzeń uwzględniającej cele biznesowe oraz długoterminową sytuację spółki. Dlatego też – w myśl teorii agencji – kontrakty winny być określone czasowo z uwzględnieniem szczegółowych czynników wpływających na realizację owego kontraktu, gdzie rezultaty osiągnięte w przeszłości mogą być wykorzystywane w przyszłych kontraktach. Ma to wpływać na agentów nie realizujących w pełni swoich zadań, motywując ich do odpowiedniego zaangażowania²⁰.

Tabela 2. Zestawienie ilości rekomendacji i zasad zawartych w DPSN wpływających na zmniejszenie problemu agencji

Obszary	Rekomendacje	Zasady szczegółowe	Ilość rekomendacji i zasad bezpośrednio niwelujących skutki problemu agencji	% rekomendacji i zasad spełniających hipotezę
Polityka informacyjna i komunikacja z inwestorami	4	23	7	26%
Zarząd i Rada Nadzorcza	7	15	11	50%
Systemu i funkcji wewnętrznych	1	6	5	71%
Walnego Zgromadzenia i relacji z akcjonariuszami	3	18	3	14%
Konfliktu interesów i transakcji z podmiotami powiązanymi	1	6	4	57%
Wynagrodzenia	4	4	5	63%
SUMA	20	72	35	38%

Źródło: opracowanie własne.

¹⁹ B. Nikolov i T.M. Whited, *Agency Conflicts and Cash: Estimates from a Dynamic Model*, "Journal of Finance" 2013, s. 1883-1921.

²⁰ M. Ricketts, *The Economics of Business Enterprise. An Introduction to Economic Organisation on the Theory of the Firm*, New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore 1994, s.130-131.

Powyżej przedstawione zostały przykłady w ramach danych obszarów, które weryfikują pozytywnie założoną hipotezę. Patrząc całościowo na poszczególne kategorie jakie porusza DPSN, większość z nich zawiera 50% i więcej rekomendacji, i zasad zmniejszających skutki agencji, co zostało przedstawione w tabeli 2.

Całościowo 38% rekomendacji i zasad zawartych w DPSN w przypadku ich stosowania w świetle przeprowadzonych badań wpływa pozytywnie na obniżenie problemu agencji. Istotna jest jednak analiza szczegółowych obszarów, które w największym stopniu wpływają na omawiany problem. Dotyczą one bezpośrednio konfliktu interesów pryncypał-agent oraz sposobów kontrolnych, monitoringu jak również wynagradzania zarządu i rady nadzorczej zgodnie nie tylko z zakresem obowiązku, ale i osiąganymi wynikami, sytuacją podmiotu, co ma znaczący wpływ na minimalizowanie kosztów agencji. Należy jednak mieć na uwadze, że pozostałe czynniki w sposób pośredni również ograniczają problem agencji. Można zatem stwierdzić, że w obszarach najbliższych konfliktowi agencji realizacja rekomendacji i zasad zawartych w DPSN w znaczącym stopniu wpływa na obniżanie implikowanych skutków problemu agencji.

Podsumowanie

Omawiany problem, mimo dobrej identyfikacji teoretycznej, pozostaje stosunkowo trudny do uchwycenia w sposób empiryczny. Ponadto wraz z rozwojem firm i ich rozrastaniem się, nabiera ona coraz większego znaczenia. Zatem wszelkie próby niwelowania kosztów agencji, jak w przypadku DPSN zbiór rekomendacji i zasad funkcjonowania w wybranych obszarach, uznać należy za idee słuszne w swoich podstawach. Wprawdzie patrząc całościowo to 38% zawartych w DPSN zasad i rekomendacji odpowiada zidentyfikowanym czynnikom agencji, to istnieją obszary, dla których jest to znacznie ponad 50%, a nawet 70% zgodności. Ich bezpośrednie odwołanie do wskazywanych w literaturze światowej aspektów problemu agencji daje szanse podmiotom gospodarczym, że – mimo zarysowanych trudności weryfikacji empirycznej – istnieje możliwość ograniczania jego efektów. Powyższa analiza daje asumpt do przeprowadzenia badań weryfikujących, czy spółki stosujące rekomendacje i zasady zawarte w DPSN cechują się niższymi implikowanymi kosztami agencji. Jednak ze względu na krótki okres funkcjonowania DPSN badania takie będą mogły być przeprowadzone dopiero za kilka lat.

Bibliografia

- Ang J. S., Cole R. A., Lin J. W., *Agency Costs and Ownership Structure*, "Journal of Finance" 2000, nr 1 (55), s. 81-106.
- Bebchuk L.A., Fried J.M., *Executive Compensation as Agency Problem*, "Journal of Economic Perspectives" 2003, Vol. 17(3), s. 71-92.
- Bhojraj S., Sengupta P., *Effect of Corporate Governance on Bond Ratings and Yields: The Role of Institutional Investors and Outside Directors*, "The Journal of Business" 2003, Vol. 76, No. 3, s. 455-475.
- Burkart M., Panuzi F., *Agency Conflicts, Ownership Concentration, and Legal Shareholder Protection*, "Journal of Financial Intermediation" 2006, Vol. 15(1), s. 1-31.
- Butz D.A., *Debt Financing and Manager-Shareholder Agency Costs*, UCLA Working Paper, 1993, s. 1-31.
- Chojnacka E., *Struktura kapitału spółek akcyjnych w Polsce w świetle teorii hierarchii źródeł finansowania*, CeDeWu, Warszawa 2012.
- Crutchley C. E., Hansen R. S., *A Test of the Agency Theory of Managerial Ownership, Corporate Leverage, and Corporate Dividends*, "Financial Management" 1989, Vol. 18, No. 4, s. 36-46.
- Easterbrook F., *Two Agency-Cost Explanations of Dividends*, "American Economic Review" 1984, s. 650-659.
- Eisenhardt K., *Agency Theory. An Assessment and Review*, "Academy of Management Review" 1989, Vol. 14, s. 57-74.
- Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie *Dobre Praktyki Spółek Notowanych na GPW* 2016.
- Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie *Regulamin Giełdy, tekst ujednolicony na dzień 1 września 2016*.
- Grant Thornton, *A Changing Climate Fresh Challenges Ahead*, "Corporate Governance Review" 2014, s. 14.
- Hawang L., Kim Y. O., *Does the Ownership Structure of Debt and Equity Affect the Agency Costs of Debt? Japanese Evidence*, "Journal of Accounting, Auditing, and Finance" 1998, Vol. 13, No. 1, s. 37-66.
- Martin G., Gómez-Mejía L.R., Berrone P. i Makri M., *Conflict Between Controlling Family Owners and Minority Shareholders: Much Ado About Nothing?*, "Entrepreneurship Theory and Practice" 2016, s. 999-1027.
- McKnight P. J., Weir, Ch., *Agency Costs, Corporate Governance Mechanisms and Ownership Structure in Large UK Publicly Quoted Companies: A panel Data Analysis*, "The Quarterly Review of Economics and Finance" 2009, Vol. 49, Issue 2, s. 139-158.
- Michalski G., *Agency Costs in Small and Medium Wood Industry Enterprises with Full Operating Cycle and Cash Levels*, "Procedia Economics and Finance" 2015, Vol. 34, s. 461-468.
- Nikolov B., Whited T. M., *Agency Conflicts and Cash: Estimates from a Dynamic Model*, "Journal of Finance" 2013, s. 1883-1921.
- Rickets M., *The Economics of Business Enterprise. An Introduction to Economic Organisation on the Theory of the Firm*, New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore 1994.
- Schooley D. K., Dwayne Barney Jr. L., *Using Dividend Policy and Managerial Ownership to Reduce Agency Costs*, "The Journal of Financial Research" 1994, s. 363-373.
- Singh M., Davidson W. N., *Agency Costs, Ownership Structure and Corporate Governance Mechanisms*, "Journal of Banking & Finance" 2003, Vol. 27, Issue 5, s. 793-816.
- Smith Jr., C. W., Watts R. L., *The Investment Opportunity Set and Corporate Financing, Dividend, and Compensation Policies*, "Journal of Financial Economics" 1992, 32, s. 263-292.

Streszczenie

Istotność oraz złożoność problemu agencji w codziennym funkcjonowaniu wielu organizacji sprawia, że badacze na całym świecie wskazują na różnego rodzaju czynniki, które mogą posłużyć do ograniczania wskazanego problemu, jednak brak wśród nich podejścia w pełni kompleksowego. Celem artykułu jest przede wszystkim dokonanie oceny dokumentu „Dobrych Praktyk Spółek Notowanych na GPW 2016” w kompleksowym ograniczaniu problemu agencji. Postawiona hipoteza stanowi, iż zawarte w dokumencie DPSN rekomendacje i zasady w większości stanowią odpowiedź na określone w literaturze światowej czynniki wpływające na występowanie problemu agencji. W tekście dokonana została dogłębna analiza porównawcza czynników wymienionych w DPSN, a zidentyfikowanych elementów problemu agencji w literaturze przedmiotu. Wskazuje ona, iż w odniesieniu do wyników badań na świecie, stosowanie się przedsiębiorstw do rekomendacji i zasad wskazanych w DPSN w sposób znaczący ograniczy występujący problem agencji, a zakres oddziaływania uznać należy za najbardziej kompleksowy z wszystkich zidentyfikowanych sposobów.

**THE ROLE OF BEST PRACTICES FOR GPW LISTED COMPANIES 2016
IN LIMITING THE AGENCY PROBLEM****Summary**

The significance and complexity of the agency's problem in the daily functioning of many organizations means that researchers around the world point to various factors that can be used to reduce the indicated problem, but they lack a comprehensive approach. The aim of the article is first of all to evaluate the “Good Practices of Companies Listed on the Warsaw Stock Exchange 2016” in the comprehensive reduction of the agency's problem. The hypothesis is that the recommendations and rules contained in the DPSN document are mostly a response to the factors affecting the occurrence of the agency problem defined in the world literature. In the text an in-depth comparative analysis of the factors listed in the DPSN was made, and the identified elements of the agency's problem in the subject literature. It indicates that in relation to global research results, compliance of companies with recommendations and principles indicated in the DPSN will significantly reduce the existing problem of the agency, and the scope of impact should be considered as the most comprehensive of all identified ways.

KSIĘGOWY – INTERDYSCYPLINARNY ZAWÓD

Wprowadzenie

Zmieniająca się gospodarka, a w ślad za nią rozwój technologii, powoduje ciągłe zmiany w otaczającym nas świecie gospodarczym. Jednakże rozwój świata gospodarczego nie polega tylko na coraz to nowszych zdobyczach technologicznych, ale również na rozwoju intelektualnym profesjonalnej kadry zarządczej wyższego i niższego szczebla. Rozwój i ciągłe zmiany nie omijają także zawodu księgowego. Stanowisko pracy księgowego powszechnie jest kojarzone z nużącymi, monotonnymi obliczeniami, rozliczaniem przychodów, kosztów, wpływów i wydatków, a także ze sprawdzaniem zgodności zapisów księgowych z kwotami wynikającymi z dowodów księgowych. W znaczeniu potocznym księgowy to osoba zajmująca się księgowością. Według definicji Małego słownika języka polskiego „księgowy to pracownik prowadzący księgi rachunkowe¹”. Księgowość stosunkowo często utożsamiana jest z rachunkowością, a jeszcze częściej z buchalterią². Na tym etapie rozważań nasuwa się zatem pytanie: czym jest ta księgowość? Księgowość stanowi system ewidencji, który jest stosowany przez jednostki i ma na celu liczbowe ujęcie środków gospodarczych, procesów, a także wyników finansowych działalności. Ma ona na celu gromadzenie, przetwarzanie i przechowywanie danych, a także udostępnianie informacji na temat zdarzeń, które wpływały na zmianę wielkości majątku, jego struktury, źródeł finansowania lub też zdolności płatniczej³. Zatem, mając na uwadze przedstawione rozumowanie księgowości w praktyce, określenie „księgowy” dotyczy osoby, która zajmuje się prowadzeniem ewi-

* Kancelaria Podatkowa SOŁTYSIK s.c.

¹ *Mały słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1993, s. 365.

² S. Jędrzejewski, *Księgowy wczoraj i dziś – potrzeba zdefiniowania w warunkach deregulacji zawodu* (w:) „Studia Ekonomiczne regionu łódzkiego” Nr XV, PTE oddział w Łodzi, Łódź 2014, s. 216.

³ M. Gmytrasiewicz, *Encyklopedia rachunkowości*, LexisNexis, Warszawa 2005, s. 244.

dencji zdarzeń gospodarczych dotyczących przeszłości. Rozległy zakres pojęcia księgowość wymaga również rozległej wiedzy od księgowego.

Obserwując rozwój gospodarki oraz rachunkowości w ciągu kilkudziesięciu lat, widać wyraźnie jak postępuje proces intelektualizacji zawodu księgowego – od rachmistrza do analityka i doradcy biznesowego. Zauważalna jest również ewolucja funkcji rachunkowości – z ewidencyjno-kontrolnej do informacyjnej⁴. Postęp techniczny i technologiczny spowodował również wielki skok jakościowy w narzędziach pracy księgowego. Od ręcznego zapisu w księgach i obliczeń wspomaganych liczydłem do urządzeń mechanicznych, wspomagających prace ewidencyjne i czynności obliczeniowe. Komputery, elektroniczna transmisja danych, BigData – to współczesne środowisko pracy księgowego.

Celem artykułu jest przedstawienie zakresu wiedzy i wymagań jakie są pożądane w pracy współczesnego księgowego, a także rola jaką może pełnić księgowy w jednostce gospodarczej. W związku z powyższym została przyjęta teza, że rolą dzisiejszego księgowego jest posiadanie interdyscyplinarnej wiedzy i umiejętności, które są od niego wymagane w prowadzeniu spraw szeroko pojętej księgowości. Artykuł został napisany na podstawie badań literaturowych, materiałów źródłowych, przy zastosowaniu metody dedukcji.

Charakterystyka zawodu księgowego

W Polsce żaden akt prawny nie definiuje zawodu księgowego⁵. Przyjęło się uważać za księgowego osobę zajmującą się prowadzeniem ksiąg rachunkowych, zatrudnioną najczęściej w dziale księgowości lub biurze rachunkowym. Według Klasyfikacji Zawodów i Specjalności⁶ zawód księgowego umiejscowiony jest w grupie średniego personelu do spraw biznesu i administracji. Posiada kod 331301. Charakterystykę zawodu przedstawiono w tablicy 1.

W art. 54 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 2077) można odnaleźć definicję, obowiązki i odpowiedzialność stanowiska głównego księgowego jednostki sektora finansów publicznych. Na mocy tego przepisu głównym księgowym jednostki sektora finansów publicznych, zwanym dalej w ustawie „głównym księgowym”, jest pracownik

⁴ M. Szczepańska, *Jaka jest obecnie rola księgowego w biznesie*, „Rzeczpospolita” 2017, 21 czerwca, s. H4.

⁵ P. Szczypa, *Deregulacja zawodu księgowego – kto zyska, a kto straci?* (w:) *Studia Ekonomiczne*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, Wydawnictwo UE w Katowicach, Katowice 2016, s. 127.

⁶ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. z 2014 r., poz. 1145 oraz z 2016 r. poz. 1876).

posiadający wymagane kwalifikacje, któremu kierownik jednostki powierza obowiązki i odpowiedzialność, przedstawione w tablicy 2.

Tablica 1. Charakterystyka zawodu księgowego

Kryterium	Opis
Nazwa	Księgowy
Kod	331301
Synteza	Odpowiada za prowadzenie operacji finansowych zgodnie z obowiązującymi zasadami rachunkowości; zajmuje się księgowaniem dokumentów oraz sprawdzaniem poprawności rachunkowej przygotowywanych deklaracji podatkowych i sprawozdań.
Zadania zawodowe	Prowadzenie pełnej lub uproszczonej księgowości; dekretowanie i księgowanie operacji gospodarczych; prowadzenie procesu uzgadniania rozrachunków i transakcji finansowych oraz rozliczanie operacji finansowych; księgowanie faktur, przygotowywanie płatności; prowadzenie rozliczeń z bankami i innymi instytucjami finansowymi; rozliczanie należności wynikających z przepisów wewnętrznych, np. delegacje, zaliczki; potwierdzanie sald należności i zobowiązań; rozliczanie importu i eksportu; wystawianie zaświadczeń i dokumentów związanych z wynagrodzeniem i innych dokumentów rozliczeniowych; obsługa programu Płatnik; sporządzanie deklaracji podatkowych oraz ZUS; prowadzenie ewidencji kasowej; współpraca z klientami; dostawcami usług, kancelarią prawną, urzędami, biegłym rewidentem; dbanie o prawidłowy obieg dokumentów finansowych.
Dodatkowe zadania zawodowe	Przygotowywanie dokumentów dla biura rachunkowego, które prowadzi księgowość przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. z 2014 r., poz. 1145 oraz z 2016 r., poz. 1876).

Z okazji 110-lecia działalności organizacji księgowych na ziemiach polskich Zarząd Główny Stowarzyszenia Księgowych w Polsce ogłosił rok 2017 „Rokiem Księgowego”. W ramach obchodów tego jubileuszu zostały wystosowane do przedsiębiorców oraz do samych księgowych dwie ankiety⁷: Księgowi oczami przedsiębiorców i Autoportret księgowych. W ankietach znalazły się m.in. pytania: czy księgowy to zawód prestiżowy albo czy księgowy to „zaufany doradca”, „osoba zaufania publicznego”, czy może „hamulcowy biznesu”? Respondenci mogli też ocenić, czy ważniejszą kompetencją księgowego jest: znajomość języków obcych, zdolność abstrakcyjnego myślenia czy umiejętność pracy pod presją czasu. Na wykresach 1-4 przedstawiono wstępne wyniki odesłanych ankiet⁸.

⁷ Ankiety Stowarzyszenia Księgowych w Polsce dostępne są na stronie: <http://skp-ow.pl/aktualnosci/228-ankieta-skwp-o-ksiegowych>).

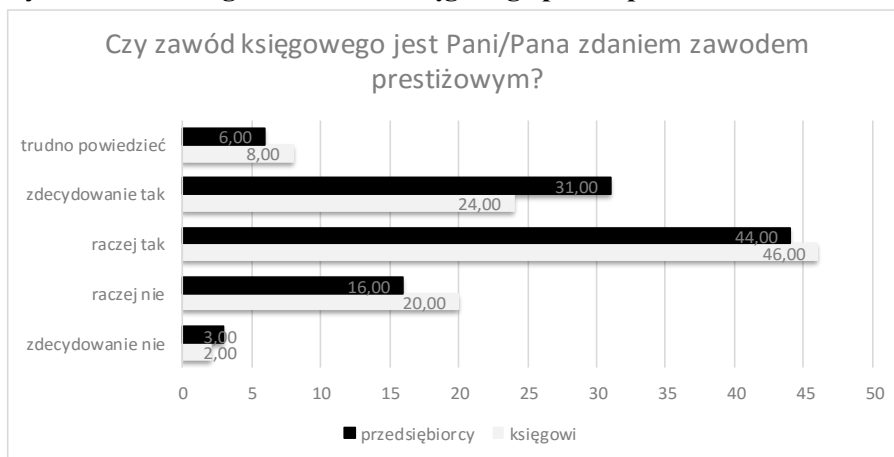
⁸ W artykule zaprezentowano i wykorzystano dane istotne z punktu widzenia tematu artykułu, pełna treść prezentacji wyniku badań ankietowych przeprowadzonych przez SKwP dostępna jest pod adresem: <http://www.skwp.pl/files/zg/slider/pk17.pdf>.

Tablica 2. Zakres obowiązków i odpowiedzialności głównego księgowego jednostki sektora finansów publicznych

Kryterium	Opis
Obowiązki i odpowiedzialność	1) prowadzenia rachunkowości jednostki; 2) wykonywania dyspozycji środkami pieniężnymi; 3) dokonywania wstępnej kontroli: a) zgodności operacji gospodarczych i finansowych z planem finansowym, b) kompletności i rzetelności dokumentów dotyczących operacji gospodarczych i finansowych.
Wymagania/kwalifikacje	1) ma obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, chyba że odrębne ustawy uzależniają zatrudnienie w jednostce sektora finansów publicznych od posiadania obywatelstwa polskiego; 2) ma pełną zdolność do czynności prawnych oraz korzysta z pełni praw publicznych; 3) nie była prawomocnie skazana za przestępstwo przeciwko mieniu, przeciwko obrotowi gospodarczemu, przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego, przeciwko wiarygodności dokumentów lub za przestępstwo skarbowe; 4) posiada znajomość języka polskiego w mowie i piśmie w zakresie koniecznym do wykonywania obowiązków głównego księgowego; 5) spełnia jeden z poniższych warunków: a) ukończyła ekonomiczne jednolite studia magisterskie, ekonomiczne wyższe studia zawodowe, uzupełniające ekonomiczne studia magisterskie lub ekonomiczne studia podyplomowe i posiada co najmniej 3-letnią praktykę w księgowości, b) ukończyła średnią, policealną lub pomaturalną szkołę ekonomiczną i posiada co najmniej 6-letnią praktykę w księgowości, c) jest wpisana do rejestru biegłych rewidentów na podstawie odrębnych przepisów, d) posiada certyfikat księgowy uprawniający do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych albo świadectwo kwalifikacyjne uprawniające do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, wydane na podstawie odrębnych przepisów.

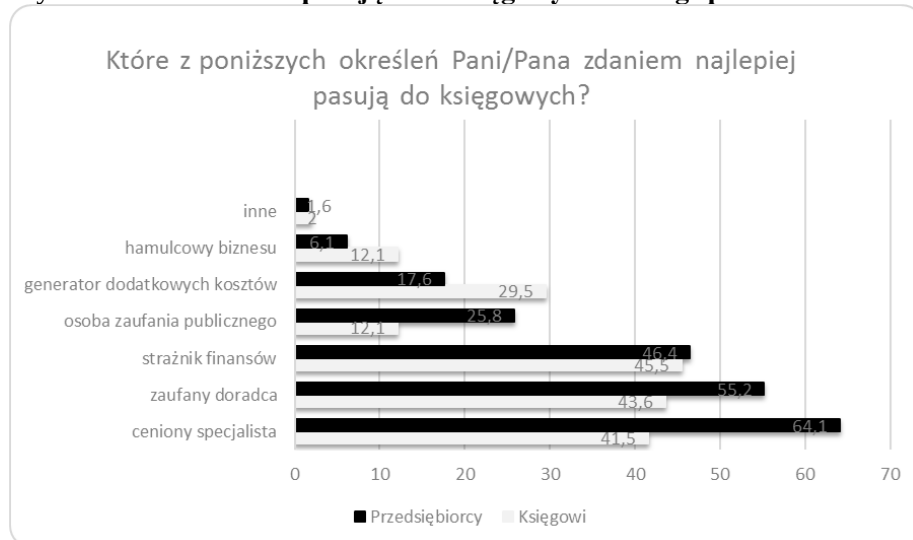
Źródło: opracowanie własne na podstawie Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 2077).

Wykres. 1. Postrzeganie zawodu księgowego przez społeczeństwo

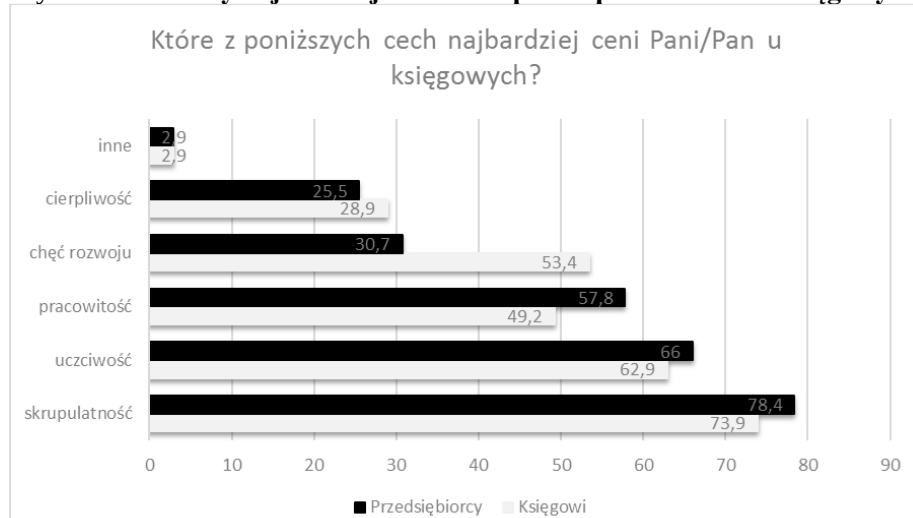
Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://skp-ow.pl/aktualnosci/228-ankieta-skwp-oksiegowych>.

Wykres. 2. Określenia pasujące do księgowych według społeczeństwa

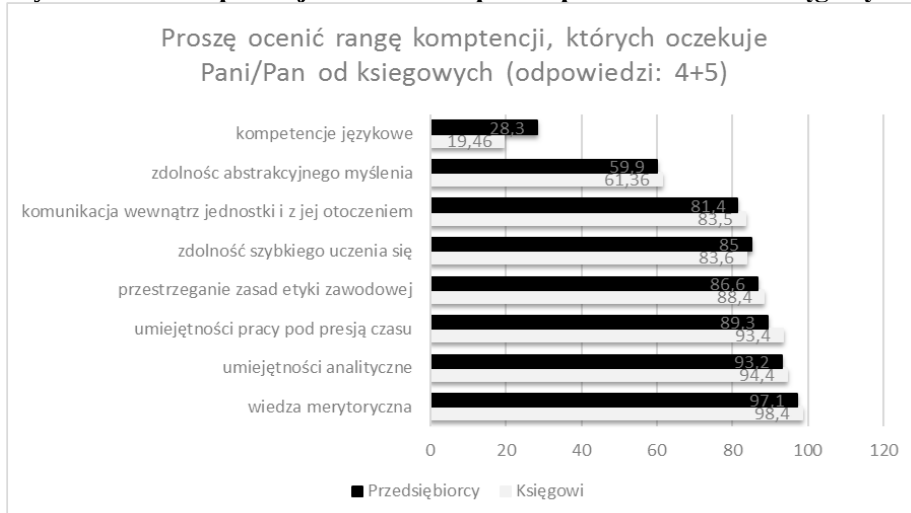

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://skp-ow.pl/aktualnosci/228-ankieta-skwp-o-ksiegowych>.

Wykres. 3. Cechy najbardziej doceniane przez społeczeństwo u księgowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://skp-ow.pl/aktualnosci/228-ankieta-skwp-o-ksiegowych>.

Wykres. 4. **Kompetencje oczekiwane przez społeczeństwo od księgowych**

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://skp-ow.pl/aktualnosci/228-ankieta-skwp-o-ksiegowych>.

Podsumowując na podstawie przedstawionej charakterystyki zawodu księgowego i badań, można stwierdzić, że obraz księgowego w oczach księgowych jest zupełnie inny niż obraz księgowego widzianego przez przedsiębiorcę. Obie strony w zawodzie cenią wiedzę merytoryczną (98,4%; 97,1%) i umiejętności analityczne (94,4%; 93,2%). Nie bez znaczenia pozostaje zagadnienie skrupulatności (78,4%; 73,9%) i uczciwości (66%; 62,9%). Na uwagę zwraca również fakt, że księgowy – oprócz postrzegania go jako zaufanego doradcy i cenionego specjalisty – jest postrzegany również jako generator kosztów (17,6%; 29,5%) oraz hamulcowy biznesu (6,1%; 12,1%). Należy zauważyć, że w tych dwóch kategoriach wyższe wartości przyznali sobie sami księgowi.

Wymagania i oferta rynku pracy

Na rynku pracy, tak jak na każdym innym rynku, odbywa się gra popytu i podaży. W tym przypadku stroną popytową reprezentują przedsiębiorcy, a stroną podażową pracownicy – księgowi. W warunkach rynku idealnego konsument dokonuje wyboru, posiadając pełną wiedzę na temat produktu. W przypadku rynku pracy konsumentem staje się przedsiębiorstwo, które zgłaszając chęć nabycia usług danego księgowego musi wiedzieć czego może od takiej osoby oczekiwać. Taka wiedza daje gwarancję na pozyskanie jak najlepszego pracownika. Współczesna technologia stworzyła swoiste „targowisko” ofert pracy w postaci portali internetowych. Publikowane ogłoszenia posiadają

kilka podstawowych cech: zakres obowiązków lub opis stanowiska, wymagania oraz oferta ze strony pracodawcy. Na potrzeby artykułu zbadaane zostały oferty pracy zamieszczone na portalu pracuj.pl. Wyniki przedstawiono w tablicy 3.

Tablica 3. **Zakres obowiązków, wymagania, oferta dla stanowiska pracy księgowy**

Kryterium	Opis
Zakres obowiązków, opis stanowiska	współpraca z członkami zarządu, prowadzenie pełnej księgowości zgodnie z przepisami rachunkowymi i podatkowymi, sporządzanie i składanie sprawozdań statystycznych, bankowych, finansowych, udział w procesie zamknięcia miesiąca oraz roku zgodnie z wymogami korporacyjnymi, udział w sporządzaniu raportów na potrzeby wewnętrzne, współtworzenie i odpowiedzialność za wewnętrzne procedury księgowo-podatkowe, monitoring zmian w regulacjach prawnych, wdrożenie systemu finansowo-księgowego, kontakty z doradcami podatkowymi oraz audytorami, rozliczanie projektów krajowych i zagranicznych, nadzór nad obiegiem faktur od dostawców oraz ich prawidłowe księgowanie, rozliczanie transakcji walutowych, ścisła współpraca z innymi działami, praca z dokumentacją podatkową, kwalifikacja rozliczeń odpowiednio do CIT, PIT, VAT
Wymagania	wykształcenie wyższe, preferowane: ekonomia, finanse, rachunkowość, prawo podatkowe; minimum 1 rok doświadczenia w biurze rachunkowym; minimum 2-letnie doświadczenie w pracy w księgowości; minimum 3-letnie doświadczenie w księgowości, w tym minimum 1 rok pracy przy sporządzaniu deklaracji VAT oraz wyliczaniu zaliczek na CIT, min. 5-7 lat doświadczenia na podobnym stanowisku w tym doświadczenie w zarządzaniu zespołem księgowym; dobra znajomość MS Office i systemów F-K, znajomość Excela w celu wykonywania wyliczeń i sporządzania zestawień; znajomość przepisów wynikających z Ustawy o Rachunkowości, PIT, CIT, VAT; umiejętność posługiwania się MSR; komunikatywna znajomość języka angielskiego (B2) jest warunkiem koniecznym; znajomość języka angielskiego na poziomie zaawansowanym – poziom C1 warunek konieczny niezbędny do udziału w projektach i komunikacji z zagranicznymi oddziałami firmy; umiejętności analitycznego myślenia; zdolności komunikacyjne i organizacyjne; mile widziana znajomość systemu Optima; znajomość system Symfonia; rzetelność, odpowiedzialność i terminowość; samodzielność w działaniu oraz bardzo dobra organizacja czasu pracy, wysoka kultura osobista i pozytywne nastawienie do pracy z klientem wewnętrznym; świadectwo kwalifikacyjne Ministerstwa Finansów, potwierdzające kwalifikacje, niezbędne do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych
Oferta	atrakcyjne warunki zatrudnienia na podstawie umowy o pracę; udział w budowaniu przedsiębiorstwa i jego strategicznej pozycji na rynku; możliwość rozwoju zawodowego i profesjonalnych szkoleń; nieograniczony dostęp do wiedzy oraz specjalistycznych publikacji; świetna atmosfera pracy, dzięki której pracownik uwolni swój potencjał; opieka zdrowotna, bezpłatna prywatna opieka medyczna dla pracownika i jego rodziny; dogodna lokalizacja w samym centrum miasta; pakiet szkoleniowy rozwijający wiedzę merytoryczną oraz umiejętności osobiste, dostęp do międzynarodowej bazy wiedzy; bogaty pakiet benefitów (m.in. opieka medyczna, zajęcia sportowe, wycieczki, bony na zakupy pakiety startowe w imprezach biegowych; elastyczne godziny pracy; uszanowanie równowagi między pracą a życiem osobistym (godziny pracy od 8.00 do 16.00); możliwości rozwoju w ramach struktur lokalnych i grupowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie ofert pracy umieszczonych w serwisie www.pracuj.pl w okresie od stycznia do lutego 2018 roku dla zapytania: księgowy.

Poddane analizie oferty pracy (tablica 3) zostały umieszczone zarówno przez podmioty krajowe, jak i zagraniczne. W analizowanych ofertach zakres obowiązków zbieżny był z charakterystyką przedstawioną w części 1 niniejszego artykułu. Natomiast, co do wymagań, wartym odnotowania jest fakt, że większość z nich pokrywa się z danymi zaprezentowanymi przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce (wykresy 3 i 4).

Wymagania w analizowanych ofertach są podobne. Wykształcenie wyższe –preferowane jest wykształcenie kierunkowe: rachunkowość, finanse, prawo podatkowe, ekonomia. Umiejętność obsługi programów, znajomość języka obcego, dominuje język angielski. W zależności od wielkości podmiotu gospodarczego i zakresu obowiązków zróżnicowany jest posiadany staż pracy. Zakres doświadczenia zawiera się średnio od 1 roku do 3 lat. Sporadycznie występował staż powyżej 5 lat. W ofertach jako atut dodatkowy pojawia się certyfikat księgowy. Należy zauważyć, że we wszystkich analizowanych ofertach pracy niezmiennym wymaganiem było: rzetelność, odpowiedzialność i terminowość; samodzielność w działaniu oraz bardzo dobra organizacja czasu pracy; umiejętność pracy projektowej; wysoka kultura osobista i pozytywne nastawienie do pracy.

W punkcie ogłoszeń o pracę zwanym „oferta” dominującą rolę posiada umowa o pracę, sporadycznie pojawia się umowa zlecenie oraz zasada B2B. Pełne pakiety szkoleń, dofinansowań do prywatnej opieki oraz kart sportowych. W ofertach pracy zauważalne jest zwrócenie uwagi na elastyczne godziny pracy oraz zapewnienie zasady równowagi między pracą a życiem osobistym.

Specjalizacja w zawodzie księgowego

Analiza ofert pracy wskazuje, że w ramach zawodu księgowego pojawia się potrzeba specjalizacji. Przyczyną specjalizacji jest specyfika przedsiębiorstwa, w których księgowi mogą znaleźć zatrudnienie. Zupełnie inaczej wygląda praca w dużej międzynarodowej jednostce, prowadzącej ogólnosiątkowe transakcje finansowe, a inaczej w gminie czy szkole, podlegającym specyficznemu nadzorowi ze strony państwowych instytucji. Pojawienie się specjalizacji w zawodzie księgowego wiąże się również z coraz bardziej skomplikowanym prawem, któremu podlega każda organizacja.

W ramach wymagań jakie stawiane są księgowemu zmuszony jest on, aby zgłębiać coraz to nowe obszary wiedzy i nadążać za wiecznie zmieniającymi się przepisami. Niemożliwym jest już bycie specjalistą od każdej dziedziny księgowości – nawet główni księgowi w przedsiębiorstwie muszą się wspomagać wiedzą swoich podwładnych bądź jednostek zewnętrznych. Oczy-

wiecie każdy musi mieć przynajmniej podstawową wiedzę ze wszystkich dziedzin wchodzących w obszar zainteresowania księgowości.

W ramach zawodu księgowego można wyróżnić kilka podstawowych specjalności:

- audyt wewnętrzny;
- controlling;
- rachunkowość budżetowa;
- rachunkowość i finanse;
- doradztwo finansowe, ekonomiczne i podatkowe.

W każdej z powyższych specjalizacji wymagane są inne umiejętności i wiedza. Wiedzę taką można uzyskać na specjalistycznych kursach, szkoleniach. Każda ze specjalności posiada odrębne certyfikaty, poświadczające kwalifikacje w danej dziedzinie. Do najbardziej znanych międzynarodowych kwalifikacji księgowych zaliczają się: ACCA, CFA, CIMA, CIA⁹. W Polsce ustawą deregulacyjną (Dz.U. z 2014 r., poz. 768) zniesiono obowiązek posiadania certyfikatu księgowego do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych. Jednakże zagadnienie to dotyczyło właścicieli biur rachunkowych, a nie samych księgowych. W obecnym stanie prawnym – z uwagi na brak wymogów posiadania „państwowych certyfikatów” – księgowi w Polsce, chcąc się wyróżnić na rynku pracy, powinni korzystać z ofert szkoleniowych.

Podsumowanie

Pierwotnie rola księgowego w przedsiębiorstwie sprowadzała się jedynie do żmudnego zliczania słupków liczb i sprawdzania, czy się zgadzają. Taki rodzaj pracy z pewnością nie był zbyt interesujący. W okresie kształtowania się zawodu nie wymagano od księgowych umiejętności zarządzania finansami. Obecnie zaawansowane obliczenia wykonują komputery, a praca księgowego nie skupia się już tylko na dodawaniu i odejmowaniu. Współczesny księgowy ma znacznie bardziej skomplikowane zadania, a jego zakres obowiązków jest bardzo szeroki i ma wpływ na funkcjonowanie jednostki. Tym samym jego wiedza i umiejętności z zakresu rachunkowości, podatków, finansów są przydatne i wykorzystywane w przedsiębiorstwie. Zwłaszcza współcześnie, kiedy za najważniejszy z zasobów uważa się wiedzę rozumianą jako zbiór informa-

⁹ Association of Chartered Certified Accountants (Międzynarodowa Organizacja Księgowych); CFA to profesjonalne poświadczenie oferowane na arenie międzynarodowej przez amerykański CFA Institute; The Chartered Institute of Management Accountants organizacja z siedzibą w Londynie oferująca szkolenia i kwalifikacje w zakresie rachunkowości zarządczej; CIA jest jedynym rozpoznawanym certyfikatem audytora wewnętrznego na świecie.

cji. Dlatego dobry księgowy to pracownik kluczowy dla przedsiębiorstwa, często dyrektor finansowy, bez którego właściciel podejmuje decyzje bez odpowiedniej podstawy¹⁰.

W związku z powyższym przyjęta na potrzeby niniejszego artykułu teza, że rolą dzisiejszego księgowego jest posiadanie interdyscyplinarnej wiedzy i umiejętności – zdaniem autora – została zweryfikowana pozytywnie. Współczesny księgowy musi być profesjonalistą zajmującym się nie tylko rachunkowością, ale musi dysponować wiedzą z zakresu m.in.: podatków, finansów, prawa pracy, zarządzania. Posiadać umiejętność obsługi szeregu specjalistycznych programów komputerowych i systemów ułatwiających zarządzanie jednostką. Wymagania takie jak znajomość języków obcych, uwarunkowań prawnych i gospodarczych w innych krajach UE stają się podstawową umiejętnością w pracy współczesnego księgowego. Tym samym autor uważa, że uczelnie powinny organizować edukację z większym niż dotychczas naciskiem na umiejętności praktyczne. Umiejętności te powinny być potwierdzone oddzielnymi certyfikatami, np. o odbyciu szkolenia z obsługi konkretnego programu finansowo-księgowego. Jest to możliwe dzięki współpracy z producentami takiego oprogramowania. W ramach praktycznej nauki zawodu księgowego uczelnie powinny nawiązać współpracę z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami, np. Polską Izbą Biegłych Rewidentów, Krajową Izbą Doradców Podatkowych, Stowarzyszeniem Księgowych w Polsce, ACCA. W swojej ofercie edukacyjnej uczelnie nie mogą pomijać aspektu nauki i szkolenia umiejętności miękkich. Kompetencje, takie jak komunikatywność, zaangażowanie, elastyczność, zarządzanie czasem, są istotnymi z punktu widzenia pracodawców. Dlatego jest ważne, aby przyszły księgowy, oprócz kompetencji twardych, mógł również rozwijać kompetencje miękkie, np. szkolenia z psychologiem. W związku z powyższym współczesny rynek pracy jest szansą i dla przyszłych księgowych i również dla jednostek edukacyjnych.

Bibliografia

- Gmytrasiewicz M., *Encyklopedia rachunkowości*, LexisNexis, Warszawa 2005.
- Jędrzejewski S., *Księgowy wczoraj i dziś – potrzeba zdefiniowania w warunkach deregulacji zawodu*, „Studia Ekonomiczne regionu łódzkiego” Nr XV, PTE oddział w Łodzi, Łódź 2014.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, (Dz.U. z 2014 r., poz. 1145 oraz z 2016 r., poz. 1876).
- Mały słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1993.

¹⁰ *Podstawy rachunkowości. Od teorii do praktyki*, red. P. Szczypa CeDeWu, Warszawa 2017, s. 28.

Szczepańska M., *Jaka jest obecnie rola księgowego w biznesie*, „Rzeczpospolita” 2017, 21 czerwca.
Szczypa P., *Deregulacja zawodu księgowego – kto zyska, a kto straci?*, *Studia Ekonomiczne*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, Wydawnictwo UE w Katowicach, Katowice 2016.

Podstawy rachunkowości. Od teorii do praktyki, red. P. Szczypa, CeDeWu, Warszawa 2017.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, (Dz.U. z 2017 r., poz. 2077).

Ustawa z dnia 9 maja 2014 r. o ułatwieniu dostępu do wykonywania niektórych zawodów regulowanych, (Dz.U. z 2014 r., poz. 768).

<https://www.pracuj.pl/praca/ksiegowy;kw> (dostęp: 01 stycznia do 28 lutego 2018).

<http://skp-ow.pl/aktualnosci/228-ankieta-skwp-o-ksiegowych> (dostęp: 28 lutego 2018).

<http://www.skwp.pl/files/zg/slider/pk17.pdf> (dostęp: 28 lutego 2018).

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest problematyce współczesnych wyzwań i wymagań jakie są stawiane przed zawodem księgowym. Coraz większa rola rachunkowości w prowadzeniu biznesu, wymagająca wzrostu kompetencji księgowych, powoduje przeniesienie ciężaru z funkcji rejestratora zdarzeń gospodarczych na funkcję analityka i doradcy zarządu. Przedsiębiorcy, zmagający się z zawiłościami przepisów i zagrożeniami płynącymi z ewentualnych uchybień wobec reguł prawnych, zwłaszcza podatkowych, chcą widzieć w księgowym przede wszystkim osobę pomocną w ochronie przed tymi niebezpieczeństwami. Tym samym wymagania stawiane osobom zawodowo zajmującym się księgowością w praktyce są bardzo aktualnym i ważnym problemem. Celem artykułu jest przedstawienie zakresu wiedzy i wymagań jakie są pożądane w pracy współczesnego księgowego, a także rola jaką może pełnić księgowy w jednostce. W związku z powyższym została przyjęta teza, że rolą dzisiejszego księgowego jest posiadanie interdyscyplinarnej wiedzy i umiejętności, które są od niego wymagane w prowadzeniu spraw szeroko pojętej księgowości. Teza została zweryfikowana pozytywnie. Artykuł został napisany na podstawie badań literaturowych, materiałów źródłowych przy zastosowaniu metody dedukcji.

ACCOUNTANT – INTERDISCIPLINARY PROFESSION

Summary

The paper is devoted to the issues of contemporary challenges and requirements that are posed before the accountant profession. The increasing role of accounting in running a business, requiring the increase of accounting competences, causes the transfer of the burden from the function of the business events recorder to the function of an analyst and a board advisor. Entrepreneurs, struggling with the complexities of regulations and threats resulting from possible failure to comply with the legal rules, especially tax regulations, want to see in the accountant above all a person who is helpful in protecting against these dangers. Thus, the requirements set for professionals who deal with accounting in practice are a very topical and important problem. The aim of the paper is to present the scope of knowledge and requirements that are desirable in the work of a contemporary accountant as well as the role an accountant can play in business unit. In connection with the above, the thesis was accepted that the role of today's accountant is to have interdisciplinary knowledge and skills, which is required of him in the conduct of broadly understood accounting matters. The thesis proved true. The paper was written on the grounds of studies of literature, source materials using the method of deduction.